

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 34
28 – 29/2019
13. júl 2019

Cena 1,- €

ZALOŽIL ĽUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845 VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

PUBLICISTA ĽUDOVÍT ŠTEVKO: SVET SA ZREJME ZBLÁZNIL Strana 4.

PROTESTY ROĽNÍKOV NEBOLI FARMÁRSKE A ANI SPONTÁNNE Strana 5.

CHOREOGRAF JURAJ KUBÁNKA: TANEC JE TO NAJKRAJŠIE NA SVETE Strana 10.

ŽRIEDLA, ČO NAPÁJAJÚ POZNANÍM I NÁDEJOU Strana 12.

NAŠI SLOVENSKÍ APOŠTOLI SVÄTÝ CYRIL A SVÄTÝ METOD Strana 17.

SLOVO O SLOVENSKU

Veľká výprava „farmárov“ z východného Slovenska sa pohne na západ, plné cesty traktorov s návesmi poľnohospodárskych zariadení, nákladiaky a vlečky plné hnoja, ktorý „farmári“ vezú naprieč Slovenskom, aby ich vykydli pani Matečnej rovno pod nohy, takže sa sotva lajnami prebrodila z auta do ministerského kresla, a riaditeľ sekretariátu bleskovo zavelil zatvárať okná, lebo smrdela celá štvrť až po Dunaj... A to všetko bolo ochotnícke divadlo. Čo to trepem že ochotnícke! Vysoko profesionálne! Účinkujúci síce nebrali toľko ako herci v Oteckoch, ale na pomery tam hore pri Stropkove, Sabinove a Snine dosť: poživeň, pijatiku, benzín, naftu a päťdesiat eur denne, ak bol herec za volantom, dostal osemdesiat. Na ruku. Bez dane. Toto všetko s miernym oneskorením netvrdia Ficovi ľudia – v nedeľu 30. júna o 9.31 hodine to prinieslo spravodajstvo portálu Aktuality.sk (v jeho redakcii pôsobil aj investigatívny novinár Janko Kuciak), odvolávajúc sa na zistenie reportérov košického denníka Korzár, ktorý, pokiaľ viete, nepatrí Ficovi, ani ho nediriguje Erik Tomáš, ale je východoslovenským bratom denníka SME a patrí do Petit Pressu, takže sotva komu príde na um, že si to vymysleli v Smere. Režiérom veľkolepého predstavenia, dokonca už s reprízou, aj donátorom, aj mužom v hlavnej role bol František Oravec, muž so závažnou trestnou činnosťou. Dva týždne pred týmto zistením jeho komplica a bratranca Marcela H. Okresný súd Košice II. odsúdil na päť rokov za pripravovaný výbuch pod autom na objednávku režiséra Františka Oravca.

Konštatovaním, že ten náš slovenský cirkus by sme už konečne mohli prikryť šapitom, aby sme neboli na posmech sveta, by sme tento malý úvodník mohli aj skončiť. Keby vám, podobne ako mne, nevŕtalo v hlave, čo po celý ten čas robili agenti SIS? „Farmárske“ protesty boli hlučné, postavili na nohy republiku, trvali dni, týždeň, aj viac, zúčastnilo sa na nich na stá hercov, tých niekto niekde musel vyplácať, polícia im uvoľňovala trasy prejazdu, vyčleňovala parkoviská, strážila ich alkoholický spánok...

Pravdupovediac, nechcel by som teraz sedieť na stoličke šéfa SIS. Hoci, ako to už u nás chodí, sotva sa tam niečo udeje. To nebýva v týchto končinách zvykom. A že hanba...? Aj táto veličina dávno vykapala.

Ján ČOMAJ

R - 2019031

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

ISSN 0862-8823 29
9 770862 882007

Hospodárenie ustanovizne ovplyvňujú najmä výpadky dividend tlačiarne

Budúce smerovanie Matice slovenskej

Text a foto: Pavol JAVORSKÝ

Koncom júna sa konalo v Dvorane Ministerstva kultúry SR v Bratislave druhé rokovanie výboru Matice slovenskej v tomto roku. Na úvod slávnostnej časti rokovania matičiari odovzdali medaily Matice osobnostiam, ktoré významnou mierou prispeli k vzniku slovenskej štátnosti. Matica im ich udelila ešte v minulom roku pri príležitosti sto päťdesiateho piateho výročia jej vzniku a ocenení si ich vtedy nemohli prebrať. Medaily si prevzali Marián Andel a Milan Ftáčnik osobne, za Jerguša Ferka in memoriam, Vladimíra Ferka in memoriam a Romana Kaliského in memoriam ich prebrali rodinní príslušníci. Predseda Matice M. Gešper a správca M. Smolec začiatkom júla odovzdali poslednú medailu bývalému predsedovi vlády Robertovi Ficovi.

Pracovné rokovanie výboru malo viacero dôležitých bodov. V rámci prípravy na snem MS, ktorý sa bude konať v októbri, predseda MS uviedol návrh zmien stanov ustanovizne. Išlo už o druhé rokovanie výboru týkajúce sa týchto zmien.

■ **MENEJ VÝBORNÍKOV**

Najvýznamnejšie zmeny sa vzťahujú práve na fungovanie výboru MS. Počet členov sa navrhuje znížiť z tridsiatich ôsmich na dvadsaťosem a členmi orgánu nemôžu byť radoví zamestnanci Matice. Základná organizačná zložka – miestny odbor – má odvodenú právnu subjektivitu a vzniknúť môže, ak o to požiada minimálne desať záujemcov o členstvo. Hospodársku činnosť miestnych odborov bude podrobnejšie definovať vnútorná smernica ustanovizne. Výšku členského príspevku na daný rok bude schvaľovať každoročne výbor. Ak snem zmeny schváli, nové stanovy by mali platiť od 1. januára 2020.

Členské ústredie predložilo výboru MS informáciu o rozvoji členstva v ustanovizni. Proaktívne pôsobenie by malo prilákať do radov Matice najmä mladšiu vekovú generáciu. Výbor schválil opatrenia, ktoré by mohli k omladzovaniu členstva prispieť. Rovnako prerokoval návrh Programu MS na roky 2019 – 2021 s výhľadom do roka 2025. V programe sa o. i. píše: „Činnosť Matice slovenskej v jej novodobej histórii nadväzuje na všetko pozitívne, čo Matica vykonala pre Slovákov od svojho vzniku, vychádzajúc predovšetkým zo skutočnosti, že je historicky osvedčenou ustanovizňou v kultúrnej, spoločenskej a vedeckej oblasti. Matica slovenská si plní predovšetkým úlohy, ktoré má určené zákonom, no nesmie zabúdať ani na svoje historické úlohy. V súčasnosti sa rovnako ako v minulosti, a niet pochýb i v budúcej perspektíve, bude musieť Matica vyrovnávať popri prekonávaní ideologických a politických tlakov s ďalším kultúrnym, vedecko-technickým a civilizačným smerovaním. Popri tlaku liberalizácie a globalizácie bude zajtrajšok charakterizovať aj postmoderna, elektronizácia, informatizácia, internet, komunikácia prostredníctvom nových médií a sociálnych sietí, digitalizácia a virtuálnosť. Tieto spoločenské a technologické pohyby potláčajú konzervativizmus, tradicionalizmus, národnú identitu a kultúru. Matica slovenská musí v nasledujúcich desaťročiach 21. storočia reagovať na túto zmenenú situáciu a vyrovnať sa s dobovou turbulentnosťou.“

Koncom júna rokoval v Dvorane Ministerstva kultúry SR výbor Matice slovenskej o dôležitých otázkach ďalšieho smerovania ustanovizne.

Správca Matice M. Smolec na záver predložil finančné správy o hospodárení ustanovizne za uplynulý rok a čerpaní rozpočtu za prvé štyri mesiace tohto roka.

■ **FINANČNÁ DISCIPLÍNA**

Matica hospodárila v minulom roku so stratou vyše osemdesiatšesťtisíc eur. Stratu spôsobilo zníženie predpokladaných dividend od spoločnosti Neografia, a. s., o štyridsaťpäťtisíc eur, odpisy majetku a iné finančné operácie. „Matica hospodári zodpovedne. Vykazovať zisk nie je úlohou ustanovizne, nie sme podnikateľský subjekt. Štátne i neštátne peniaze vždy použijeme na našu činnosť, ktorú nám definuje zákon. Ide najmä o podporu vlastenectva a národovectva či už v oblasti kultúry, vedy, športu predovšetkým na nižších samosprávnych úrovniach,“ vysvetlil správca, ktorý je s hospodárením MS spokojný. „Reálne výdavky sme vždy prispôsobili príjmom, s ktorými spokojný nie som. Problémom sú negatívne hospodárske výsledky tlačiarne Neografia, ktorá nám nemôže následne vyplácať dividendy. Tento výpadok musíme nahradiť alebo míňať menej,“ dodal na záver M. Smolec.

Najbližšie rokovanie výboru MS by sa malo konať ešte pred snemom v septembri. Predmetom rokovania bude príprava na snem a zmena rozpočtu na rok 2019.

3 OTÁZKY PRE:

Vladimíra MEČIARA, trojnásobného premiéra Slovenskej republiky

Napraviť vývoj v štáte a dať mu novú perspektívu

● V utorok 25. júna sa pod hradom Devín konalo stretnutie predstaviteľov národno-kresťanských strán pri okrúhlom stole. Bol to prvý pokus pred nastávajúcimi parlamentnými voľbami dať dohromady strany s touto orientáciou. Čo hrozí nášmu štátu, ak by po parlamentných voľbách zostavovali vládu liberáli?

Išlo o preverenie možností a schopností strán, ktoré sa hlásia k národnému programu, či sú schopné spolu komunikovať a či sú schopné spoločnej akcie. Stretnutie potvrdilo, že deliť sa už vieme, ale spájať ešte nie. U mnohých je vysoká hranica osobného egoizmu. Strany sa chápu ako výťahy k moci a každý, kto má stranu, si myslí, že je povolaný vládnuť. Samozrejme, boli aj strany volajúce po zjednotení, ale skôr to vyúsťuje do nového národného konzervatívneho subjektu.

● Existuje teda reálna šanca na vytvorenie silného národne orientovaného politického subjektu?

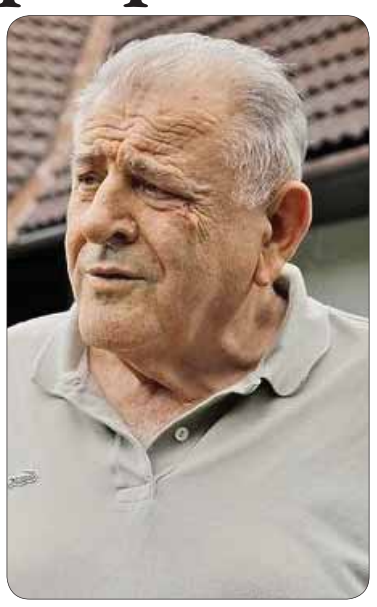
Bol som smutný, že mnohí pre zamilovanosť do seba nevidia okolo seba. Sú tu vonkajšie vplyvy, obmedzujúce suverenitu štátu: súčasná kríza v EÚ a prisvojovanie si právomoci bruselskou administratívou; to je aj snaha premeniť časť územia Slovenska na americké vojenské základne. S následkami nikto neráta. Problémy vznikajú aj vnútri štátu. Pri moci sú liberálne skupiny, ktoré spochybňujú vznik štátu, existenciu jeho demokratického usporiadania. Napríklad výroky bývalého prezidenta Kisku, že vznik štátu je obdobím zločinnosti a že je to štát mafiánsky.

● A čo zakladatelia štátnosti?

Vidím ťaženie proti zakladateľom štátu s cieľom kriminalizovať celú vládu z tohto obdobia. Alebo diskreditáciu osôb pôsobiacich v tomto období, s ktorými sa nediskutuje, len sa oznamujú rozsudky. Smerom dovnútra vidím, aké je špinenie slovenského jazyka ako dorozumievacieho nástroja štátu a pokus rozbiť ho.

(Pokračovanie na 2. strane)

Zhovárala sa Eva ZELENAYOVÁ
Foto: archív autorky

V SNN 30/2017 SI PREČÍTATE

Najbližšie vydanie Slovenských národných novín č. 30 vyjde s dátumom 27. júl 2019
- **Stanislav Štepka, dramatik, novinár, riaditeľ agentúry, režisér a herec má 75 rokov**
- **Výnimočná osobnosť reverend Dušan TÓTH má aj za morom Slovensko v srdci**

Vývoj pohľadom Vladimíra MEČIARA, expremiéra Slovenskej republiky

Napraviť vývoj a dať štátu perspektívu

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív autorky

(Dokončenie z 1. strany) – **Vidím útoky na rodinu a jej základné funkcie pod zámienkou rôzne orientovanej slobody. Vidím tlak na kultúru, keď sa nám vnucuje predstava, že multikulturalizmus je budúcnosť Slovenska. Ale my predsa multikultúrni sme, máme trinásť menšín. Ale sledujú sa iné geopolitické ciele.**

Vidím, ako sa postupne oslabuje stredná trieda, ktorá je živnou pôdou akéhokoľvek spoločenského života. Ide o malých a stredných podnikateľov, učiteľov, lekárov, technikov, štátnu správu, políciu aj armádu atď. Vidím, ako sa mení charakter hospodárstva na jednoodvetvový. So zaostalou výstavbou infraštruktúry a nevyrovnanosťou regiónov. Vidím upadajúce polia a v obchodoch tovar druhej triedy za prvotriedne ceny. Vidím, ako do škôl aj mimoškolských osnov prichádzajú tzv. liberáli s názormi, ktoré vlastne zbavujú deti základov našich hodnôt, napríklad aj kresťanstva.

Liberalizmus sám osebe je politický smer a do politického spektra patrí. Ale nepatrí tam to, čo sa deje na Slovensku. Majú monopol na pravdu vo všetkých médiách väčšieho rozsahu. Známkujú a odstreľujú kritikov liberalizmu, využívajú poloilegálne zdroje tretieho sektora, ktoré podľa vnútorných či vonkajších potrieb používajú na svoju podporu. Za cudzie peniaze je nám diktovaná predstava cudzej pozlátky.

• Aké sú šance zastaviť tento vývoj?

Odpoveď, či možno tento vývoj zmeniť, je áno, keď... Keď sa občania Slovenska, ktorí sú väčšinovo konzervatívni, dokážu za svoju koncepciu života, hmotné aj duchovné hodnoty spojiť a vo voľbách postaviť alternatívu. Každá vláda sa bez alternatívy skôr či neskôr zopsuje. Šanca je, ak do funkcií v štáte prídu vzdelaní ľudia, ale aj charakterovo pevní. A nie iba služobníčkovia predsedov strán. Šanca bude, ak úspech takýchto síl bude znamenať zásadné zmeny vo fungovaní spoločenských mechanizmov aj k demokracii a k slobode. Začať treba absolútnou zmenou volebného systému, úpravou činnosti politických subjektov, ale aj tretieho sektora. Slovensko sa dlhodobo rozvíja bez strednodobej i dlhodobej stratégie.

EXKLUZÍVNE

Vladimir MEČIAR v časoch svojho najväčšieho politického úspechu. Žeby sa história opakovala?

• Boli ste hosťom podujatia, znamená to, že sa mienite zapojiť do volebnej súťaže?

Moja situácia je zložitá. Vidím, kam to smeruje, vidím, že je to dlhodobý postupný proces rozkladu tohto štátu, mám predstavu, čo by sa malo urobiť. Na druhej strane som dvadsaťpäť rokov terčom útokov. Každý hlupák môže o mne povedať čokoľvek, písať čokoľvek a všetko je pravda, lebo nemá oponentúru. Žijú z mojej práce, a pritom ma politici nenávidia. Ale kde boli vtedy, keď bolo treba rozhodovať. Som si vedomý, že môj vstup na politickú scénu môže vyvolať rôzne emócie, ale asi to bude nevyhnutné. Preto prehodnocujem svoje rozhodné postoje a určite do prípravy nového subjektu aj volebnej kampane pôjdem. Predpokladal som, že svoju úlohu zohrá aj Štefan Harabin, ktorému zákonom v podstate zabraňujú, aby mohol kandidovať ako nezávislý. Tento proces nie je skončený. A jeho voliči, ako aj ďalší, ktorí sa pridali, nájdu naplnenie svojich cieľov a predstáv v novom subjekte. Je veľa povolaných, ale málo vyvolených. Ak sa neplnili ciele z deväťdesiatych rokov a začína sa odklon od nich, treba vývoj napraviť a dať perspektívu na ďalších dvadsať rokov. Viem, že sa toho nedožijem, ale budem považovať za česť môcť tvoriť predstavy týchto nových cieľov a nových programov. To Slovensko predsa len mám hlboko v srdci ukryté.

Zabúdame na našu skutočne najstaršiu almu mater

A gumujeme si vlastné dejiny

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív

Od októbra minulého roka sa s oslavami storočnice akoby rozsypalo vrece. Najskôr to bolo pripomenutie vzniku Česko-Slovenska 28. októbra minulého roka, čo si Česi považujú za obnovu Českého štátu. A Slovákom to, zdá sa, vôbec neprekáža a veselo pri tom asistujú. A keby len to. Webová stránka Univerzity Komenského veľkými písmenami v titulku oznamuje: „Univerzita Komenského dnes oslávila 100. výročie. Ocenila predsedu Ústavného súdu ČR Pavla Rychetského.“ V minulom vydaní SNN sme si storočnicu univerzity pripomenuli.

Ďalej sa z článku dozvedáme, že oslavy stého výročia založenia prvej a najväčšej slovenskej univerzity Univerzity Komenského v Bratislave vyvrcholili 27. júna a rektor UK Marek Števček pri tejto príležitosti udelil najvyššie ocenenie – Veľkú zlatú medailu UK – predsedovi ÚS ČR a signatárovi Charty 77 Pavlovi Rychetskému. Ten ako vďaku za ocenenie prítomným pripomenul, že rozdelenie federácie a vznik samostatného Slovenska boli zlyhaním demokracie. Napokon aj v minulosti sa pre tlač vyjadril, že „proces určitej degenerácie našej politickej kultúry nastal v momente, keď sa rozpadlo Česko-Slovensko“. Celková atmosféra podujatia sa niesla pripomínaním spoločných kultúrnych tradícií a oživovaním nostalgie za spoločným štátom.

■ NEPRAVDIVÁ REFLEXIA

Rektor univerzity Marek Števček vo svojom prejave zdôraznil: „Želám si pre túto univerzitu, aby bola studnicou poznania sveta a hviezdneho neba, ale aj zdrojom mravného rozvoja človeka a spoločnosti, a aby túto spoločnosť vždy pravdivo reflektovala...“ Ako sa teda mohlo stať, že už pripomenutie vzniku univerzity v roku 1919 sa „reflektovalo“ nepravdivo? UK nebola naša najstaršia univerzita a ani jej názov sa nezhodoval s názvom univerzity, o ktorej rozhodlo v júni 1919 Národné zhromaždenie. To schválilo zákon, ktorým vznikla Československá štátna univerzita v Bratislave so štyrmi fakultami: právnickou, lekárskou, filozofickou a prírodovedeckou s úradným jazykom slovenským a českým. Do klasickej stredovekej štruktúry univerzít patrila aj bohoslovecká fakulta, no pokrokárska pražská vláda ju do univerzity nezačlenila.

■ PRVÁ BOLA ISTROPOLITANA

Zmena názvu na Univerzitu Komenského nastala po niekoľkých mesiacoch a zo samotného názvu vyplýva, že Slováci na zmenu nemali veľký vplyv. Veď ako sme už uviedli názor historičky Emílie Hrabovec, „sme jediným národom na svete (!), ktorý má prvú akademickú inštitúciu v štáte, sídliacu v hlavnom meste, pomenovanú nielen po cudzincovi a príslušníkovi náboženského spoločenstva, aké medzi Slovákmi nemá veriacich, ale aj po človeku, ktorý náš národ podľa dochovaných historických prameňov chcel programovo odstrániť z rodiny národov“.

Ak si už na pôde našej alma mater pripomínali rozvoj školstva a vzdelanosti na Slovensku, nemuselo to byť len nekritické podsúvanie možnosti na obnovenie spoločného štátu, ale aj pohľad do dávnejšej minulosti. Prvou univerzitou na území Slovenska, ktorá má vo vývoji bratislavského, slovenského i uhorského školstva mimoriadny význam, bola Academia Istropolitana, pravým názvom Universitas Istropolitana. Jej zakladateľom bol uhorský kráľ Matej Korvín, ktorý v roku 1465 poslal do Ríma pápežovi Pavlovi II. žiadosť o povolenie zriadiť v Uhorsku univerzitu podľa vzoru bolonskej univerzity. Pápež adresoval povoľovaciu bulu Jánovi Vitézovi, ostrihomskému arcibiskupovi, a Jánovi Pannoniovi, päťkostolskému biskupovi, bez určenia sídla. Univerzitu slávnostne otvorili v roku 1467 a mala fakulty: teologickú, právnickú, lekársku a filozofickú či umeleckú. Český zriaďovateľ univerzity nenadviazal na naše ani na európske kultúrne tradície.

VŠIMLI SME SI

Ťažko by som si spomenul, kde všade sme sa postretali. Od Prybiliny po Myjavu. Veď ak ste sa vybrali na hociktorý folklórny festival alebo aj na dajakú inú folklórnu parádu, mohli ste takmer vziať jed na to, že dedo Bendík so svojou staručkou, stotridsaťročnou heligónkou tam bude. Jej zvuk a jeho spev ma kedysi dávno takto prilákali do stánku topoľčianskych pivovarníkov na nitrianskom Agrokomplexe a potom sme sa z roka na rok zdravili už ako známi, najčastejšie na Hrušovskej paráde, kde bol vlastne doma.

Horička zelená posmutnela...

Každý, koho udivoval vytrvalosťou, láskou k ľudovej pesničke, najmä však svojou vitalitou až nákazlivým optimizmom a sprievodným úsmevom, čo mu takmer stále hral v tvári, musel zasiahnuť definitívny verdikt, že Anton Bendík na tomto svete ako osemdesiatosemročný dohral svoj akoby nekonečný repertoár, a ak ešte jeho jednoradová heligónka zanôti, tak už iba v nebi. V televíznych archívoch možno ešte občas siahnu po jeho nahrávkach a dokumentoch, v ktorých účinkoval, a my, čo sme sa do jeho posledných dní tešili na jeho „cédečko“ Horička zelená, budeme si s pietou a úctou čítať slová, ktoré na ňom zanechal ako svoj testament: „Pozdravujem vás všetkých, ktorí ste ma chceli poznať a spoznali sme sa. Ďakujem vám všetkým, ktorí ste ma podporili vydať tento môj dokument, po ktorom som tak veľmi túžil. Dobre mi je pri srdiečku. Keď už tu nebudem, zacnie sa vám za mnou, pustite si kazetku a budete so mnou. Majte radi našu slovenskú ľudovú pesničku, lebo takú piruľku nikde v lekárni nenájdete, ako vám ona bude liečiť vaše srdiečko. Opatrujte sa a majte sa radi.“

Milovníci folklóru, príbuzní a známi sa Antonom Bendíkom rozlúčili 24. júna 2019 v jeho rodnom Hrušove. Ak by mal mať na hrobe dajaký epitaf, prihováral by som sa za slová, ktoré vždy pridával za každou pochvalou na jeho hru a spev: Keby nebolo hudby, svet by bol neúplný.

Text a foto: Michal SITNÍK

Na trhu nie je dosť registračných pokladníc, pokuty sa presúvajú na rok 2020

eKasa mala na zrod veľmi málo času

Národná rada Slovenskej republiky v novele zákona v druhom čítaní schválila pozmeňujúci návrh z dielne SNS, ktorý presúva bezpokutové obdobie z októbra 2019 na január 2020. Taktiež sa z novely vypustila podmienka preukázania objednávky pokladnice u certifikovaného výrobcu.

Finančná správa zavádza projekt online napojenia všetkých pokladníc na portál finančnej správy – eKasa. Je súčasťou opatrení na boj proti daňovým podvodom. Od 1. júla 2019 museli byť na systém eKasa celoplošne napojení všetci podnikatelia. Od toho istého termínu mali podnikatelia, ktorí evidujú tržby prostredníctvom pokladnice, povinnosť používať buď online registračnú pokladnicu (táto nahrádza „klasickú“ elektronickú registračnú pokladnicu, pričom cez internet komunikuje so systémom finančnej správy), alebo virtuálnu registračnú pokladnicu (ide o bezplatné riešenie finančnej správy). O nemožnosti splnenia termínu pri prechode podnikateľov na eKasu sa diskutovalo už dlhšie, keďže obdobie prechodu trvalo len tri mesiace – od 1. apríla 2019 do konca júna. Trh aktuálne nie je zásobený dostatočným množstvom online registračných pokladníc.

Na túto situáciu zareagovalo ministerstvo financií predložením novely zákona o používaní elektronickej registračnej pokladnice, ktorá navrhovala odložiť ukladanie pokút podnikateľom nepoužívajúcim online registračnú pokladnicu až na október 2019. Pokutám by sa však mohli vyhnúť len tí podnikatelia, ktorí preukázali, že si záväzne objednali pokladnicu u certifikovaného výrobcu a zároveň že do 30. júna požiadali o pridelenie kódu pokladnice eKasa klient. Ak podnikateľ splní podmienku, že v riadnom termíne požiadal o pridelenie kódu, môže používať elektronickú registračnú pokladnicu bez hrozby sankcie až do 31. decembra 2019.

ČO INÍ NEPÍŠU

V prípade, ak je online registračná pokladnica spĺňajúca požiadavky zákona podnikateľovi dodaná, ale podnikateľ aj napriek tomu používa pôvodnú elektronickú registračnú pokladnicu, pokutu mu uložia.

V prípade, že pokutu daňový alebo colný úrad uložil, rozhodnutie o uložení takejto pokuty sa zruší v časti týkajúcej sa nepoužívania online registračnej pokladnice alebo ak sa začalo konanie o uložení takejto pokuty, toto konanie sa zastaví. Postup u podnikateľov, ktorým vznikla povinnosť evidovať tržby prvýkrát od 1. apríla 2019, je podobný. Ak si na evidenciu tržieb podnikateľ vybral online registračnú pokladnicu a pokladnica mu nebola dodaná, resp. nebude dodaná, za nepoužívanie online registračnej pokladnice mu nebude do 31. decembra 2019 uložená pokuta, ak požiadal o pridelenie kódu on-line registračnej pokladnice a viedol náhradnú evidenciu formou paragónov.

Ak bol podnikateľovi zrušený daňový kód elektronickej registračnej pokladnice a podnikateľ k dátumu zrušenia daňového kódu elektronickej registračnej pokladnice neuviedol do prevádzky pokladnicu eKasa klient, môže používať elektronickú registračnú pokladnicu so zrušeným daňovým kódom elektronickej registračnej pokladnice.

Ján ČERNÝ – Foto: internet

Bez politickej korektnosti

Ľudovít ŠTEVKO

V Európskej únii je vymaľované podľa predstáv Nemecka a Francúzska, teda presne tak, ako si medzi sebou rozdali najvyššie karty Merkelová s Macronom v Aachene koncom januára 2019. Merkelovej eso – nemecká ministerka obrany – sa stala šéfkou Európskej komisie a šéfkou Európskej centrálnej banky bude Christine Lagardeová, francúzske eso Emmanuela Macrona. Ak si niekto myslel, že v maratónskom európskom mariáši sa čosi ujde aj hráčom zo strednej a z východnej Európy, musel byť sklamaný. Každý analytik zorientovaný v demokratických praktikách EÚ však musel vedieť, že Maroš Ševčovič či Peter Pellegrini nemohli mať dosť silné karty, aby prebili nemecko-francúzsky pakt o novej federalizovanej Európe, v ktorej dobráckeho alkoholika Junckera mal nahradiť ktosi „triezvejší“ a priebojnejší. Bankár Macron si s nemeckou kancelárkou dohodol najvyšší post v Európskej centrálnej banke pre svoju bankárku Lagardeovú a zo „solidarity“ potom navrhol na predsedníčku stoličku Európskej komisie sotva priemernú političku Nemku Ursulu von der Leyenovú. Nasledujúce dva veľké štáty Európy – Taliani a Španieli, dostali ďalšie dva kľúčové posty a krajiny V4 obišli naprázdno.

Nemecká ministerka obrany Leyenová, pôvodným povolaním gynekologička, sa netají svojimi názormi, že ako pravá ruka frau Merkel je obhajkyňou migrácie a navyše tvrdou federalistkou volajúcou po spojených štátoch európskych. Zdá sa, že si bude v mnohom rozumieť s našou prezidentkou, aj keď, pravdupovediac, na slovách Zuzany Čaputovej zo Slovenska v mocenskom tandeme Berlín – Paríž málo záleží, hoci sú jej názory momentálne vítaným bičíkom na krotenie neprispôsobivých predstaviteľov V4, najmä Orbána a Morawieckeho. Zuzana Čaputová totiž pri stretnutí s Juncke-

KOMENTÁR

rom pripustila, že V4 je pre Brusel problémový región. Povedala: „Myslím si, že ak má byť V4 rešpektovaná, tak musíme vyriešiť všetky pochybnosti, ktoré naši partneri majú, pokiaľ ide o porušovanie alebo ohrozovanie našich spoločných hodnôt.“ Ťažko určiť, aké spoločné európske hodnoty mala pani prezidentka na mysli, možno len dúfať, že jej nešlo o „hodnoty,“ ktorými sa riadila silná dvojka M + M, keď si právom silnejšieho rozdelila najdôležitejšie mocenské posty v Európskej únii. Za zmienku stojí, že Čaputovej vyjadrenia o V4 v stoličnom Bruseli kritizoval ako dehonestujúce v diskusnej relácii ČT dlhoročný europoslanec za ODS Jan Zahradil. Zaujímavé je, že ju nekritizovali českí komunisti, ale kovaný český pravicový politik. Rovnako zaujímavé je aj to, že ďalší pravičiar – podpredseda KDU-ČSL Ondrej Benešík, má voči našej prezidentke výhrady „kvůli jejímu přílišnému liberalismu“ a vníma ju ako nástupkyňu Andreja Kisku.

Na ostatnom samite Európskej únie, kde sa rozhodovalo o lídroch Únie, krajiny V4 držali spolu. A preukázali svoju silu. Napokon to povedala aj samotná Merkelová, keď potvrdila, že hlas stredoeurópskych krajín je dôležité počúvať. Nevedno prečo nová slovenská prezidentka túto súdržnosť považuje za pochybnosť.

Vybočenie z aktuálneho dianie v Európskej únii k politickej orientácii našej nedávno zvolenej prezidentky je len zdanlivý anakolút. Mohol by sa tu smelo aplikovať Toblerov prvý zákon: „Všetko súvisí so všetkým, ale blízke veci spolu súvisia viac ako veci vzdialené.“ Ak už hovoríme o zahraničnej politike EÚ, nemôžeme sa vyhnúť našej vlastnej zahraničnej politike a tomu, ako ju vníma Zuzana Čaputová, ktorá skôr ako sa stala prezidentkou, skôr ako by poznala všetky dôležité aspekty a finesy politiky a vyznala sa v diplomacii, uviedla, že ak by vo výkone slovenskej zahraničnej politiky badala odklon od proeurópskeho smerovania Slovenska alebo spochybňovanie „hodnôt spolupráce“, je pripravená prehodnotiť prevzatie výkonu zahraničnej politiky z kompetencie premiéra do vlastných rúk. Bola to silná káva, akú nevaril ani jej predchodca.

Poradca bývalej hlavy štátu Václava Klausa Jiří Weigl v komentári hodnotiacom vstup anonymnej ženy do najvyšších priečok politiky napísal, že nerozumie tomu, ako môže český mainstream jasať nad víťazstvom Zuzany Čaputovej v prezidentských voľbách na Slovensku.

Najhoršie je podľa Weigla, že ani poriadne nepoznáme pozadie celého projektu Čaputová. „Kto za ním stojí, kto ho platí, čo za to chce?“ To je jeden hlas z Česka. My si také nešetrné otázky nekladieme. Veď ženu, tobôž prezidentku, ani kvetinou neudrieš.

Hra o tróny, nie o program

Dušan D. KERNÝ

Pohľad verejnosti na vrcholnú scénu Európskej únie je viac ako poučný. Pri májových voľbách do europarlamentu nás mohutne presvedčovali, ako máme ísť k urnám, lebo musíme mať vplyv na rozhodovanie v Únii, občan sa musí presadiť, a preto je náš hlas dôležitý. Lenže namáhavé a zdĺhavé rokovania o tom, kto vlastne obsadí najdôležitejšie kreslá na čele Európskej komisie, na čele Európskej rady, kto bude vysokým predstaviteľom pre zahraničnú politiku alebo kto bude štát na čele Európskej banky, nám ukázali mocenskú hru. V mnohom išlo nie o spoločné, verejné, transparentné rokovanie, ale najmä zákulisné. Možno sa stotožniť s vyhlásením, že v Bruseli to je hra o tróny. Vrcholom týchto rokovaní bola skutočnosť, že predstavitelia štátov sa dohodli aj o tom, kto by mal byť na čele Európskeho parlamentu. Tak to je už gól! Hľa, keď ide o jediný európsky politický orgán, do ktorého sa poslanci dostanú vďaka hlasom voličov, dopredu sa im určí, koho majú voliť, a to rokovaniami v orgáne, ktorý nemá priamu voličskú legitimitu.

POZNÁMKA

Európsky parlament má stále viac priamych kompetencií a jeho schváleniu podliehajú všetky nominácie. Všetci, na ktorých sa politici dohodli, musia prejsť schválením europoslancov. Kým všetkých vrcholných predstaviteľov neschváli europarlament, nič nie je definitívne.

Májovými voľbami do europarlamentu sa skončil monopol dvoch poslaneckých klubov, dvoch politických skupín – ľudovcov a socialistov, ktorí ovládali parlament a rozhodovali o všetkom od roka 1979 nepretržite až doteraz. Teraz stratili väčšinu a na presadenie v pléne parlamentu bude treba aj hlasy liberálov a zelených, dvoch politických skupín, ktoré personálne zosilneli a zlomili doterajší mocenský monopol ľudovcov a socialistov. Lenže pred očami sa nám máva napríklad tým, že na čele má byť žena. Isteže, som za. Ale v celej tej veľkej ťahanici chýba to hlavné – aký je vlastne program nominantov, aké sú ciele, aké sú pozície jedného z najsilnejších ekonomických celkov, ktorý je však trpaslík, pokiaľ ide o svetový politický vplyv. Najbohatší kontinent si už takmer dve desaťročia nevie poradiť s migráciou; kontinent v nekritickom vleku politiky USA dnes hraničí s vojnami u susedov na Blízkom východe a po prvý raz aj na východe Európy, rovno na hraniciach Európskej únie, o. i. v štáte na hranici Slovenska, Poľska, Maďarska.

Nie pohlavie, nie politická príslušnosť, nie pôvod z malého či veľkého štátu Európskej únie, ale program, programové ciele – to je predsa tá podstata, prečo sme išli k voľbám do Európskeho parlamentu. Bolo to len pred niekoľkými týždňami, vtedy išlo o zásadné otázky nášho bytia, a nie o kádrové ťahanice. Tí, čo vtedy napríklad volili, aby sa presadili zelení, si dnes spolu so všetkými ostatnými môžu položiť otázku, ako sa zrazu na čele všemocnej Európskej komisie objavila politička, ktorá doteraz nosila armádnu zelenú. Veľmi známa je najmä obrazmi z Iraku či Afganistanu v maskáčoch osobitných jednotiek. Miestnemu obyvateľstvu v týchto vojnách je asi jedno, že ministerkou vojny je žena. Žena doteraz známa, najmä ako presadzuje čo najväčšie dozbrojenie nemeckého bundeswehru, ale je doteraz verejnosti úplne neznáma nevojenským programom. Ako sa na to pozerať v štáte, na čele ktorého stojí politička, ktorej stačila návšteva v centrále NATO na to, aby pružne vymenila zelenú greenpeace, zelenú ochrancov prírody za armádnu kaki?

AKO BOLO, ČO BOLO

Stalinov chránenec Šrobár

Peter VALO

Pred sto päťdesiatimi dvoma rokmi sa narodil Vavro Šrobár (9. augusta 1867). Odpočíva v zanedbanom hrobe na bratislavskom Ondrejskom cintoríne. Sem-tam sa pri ňom pristaví vojenský lekár a autor literatúry faktu Pavol Vencel, ktorý študuje život rozporuplného človeka. Zaujímalo ma, prečo sa človek, čo výrazne zasahoval do politiky, ocitol na okraji záujmu.

Paľo mi ukázal nekrológ, ktorý Šrobár venoval Hlinkovi: „Ako človeka som ho mal rád a boli sme spojení kmotrovstvom. Musím sa však postaviť proti tomu duchu, ktorým bol premknutý jeho život. Proti duchu pomsty, zvady, chorobnej slávybažnosti, proti akémusi sadistickému smädu po krvi a cynizmu voči slabým a nešťastným. Opúšťal priateľov, nedržal slovo, vyhľadával zvady na ľuďoch, ktorých očarovával rečami, prebúdzal najnižšie prúdy.“

„Keď som sa pri návšteve Šrobárovho hrobu zamyslel nad týmito slovami, uvedomil som si, že sa táto charakteristika hodí skôr na Šrobára ako na Hlinku,“ povedal doktor Vencel. Šrobára ako pansláva vylúčili zo všetkých škôl v Uhorsku. Novinár Ambro Pietor zariadil, aby ho prijali na gymnázium v Přerove. Neskôr študoval na Lekárskej fakulte v Prahe. Spolu s Masarykom presadzoval jednotnú koncepciu československých dejín a spojenie českého a slovenského národa v jeden československý, čiže český celok. Šrobár nenávidel cirkev, čo dokazuje jeho výrok: ‚Klerikalizmom hynú mnohé národy, klerikalizmom zahynieme i my.‘“ Nezhodol sa s Hlinkom, Hodžom ani s americkými Slovákmi, keď presadzovali autonómiu zaručenú Pittsburskou dohodou. Pred tragickou nehodou sám pozval do Bratislavy Štefánika. Nečakal ho, ale odcestoval do Skalice. Vykašlal sa aj na jeho chorú matku, s ktorou bol ako lekár dohodnutý. Masaryk ho vymenoval v roku 1918 za ministra s plnou mocou pre Slovensko. Tých, čo mali iný názor, považoval za nepriateľov. O rok neskôr vyhlásil stanné právo. Pre neúnosný teror ho odvolali a dali mu funkciu ministra zdravotníctva. Finančnými machináciami sa pokúsil rozložiť Hlinkovu SĽS a Rázusovu SNS, ale neuspel. Obaja si podali ruky na zvolenskom námestí.

Šrobára ovplyvnil spolužiak z gymnázia Vladimír Krivoš. Po roku štúdia na viedenskej Akadémii orientálnych jazykov emigroval do Ruska, kde pôsobil ako spisovateľ a prekladateľ z tridsiatich piatich cudzích jazykov. Bol tajným radcom cára Mikuláša II., šľachticom, generálom ruskej armády, špiónom na prospech Rakúsko-Uhorska, vyhnancom na Sibíri. So Stalinom bol pri Caricyne, s Leninom pri uzatváraní Brestlitovského mieru. Stýkal sa so šéfmi tajnej polície Čeky Džeržinským a Jagodom. Za spreneveru ho odsúdili na trest smrti, ktorý mu zmenili na desaťročné väzenie, kde prednášal čekistom stenografiu. Zavreli ho za falšovanie dokladov. Z väzby ho prepustil Jagoda. Pracoval v špeciálnych oddieloch NKVD. On informoval Stalina o „ideálnom boľševikovi“ Šrobárovi.

Šrobár bol jedným z organizátorov protinemeckého povstania v auguste 1944. Do príprav zapojil predsedu Slovenského snemu Martina Sokola a ďalšie osobnosti. Jeden z nich kapitán Stanek mi povedal, že do poslednej chvíle klamal ministra Čatloša, že bude veliteľom povstania. Šrobára zachránili pred gestapom agenti Ústredia štátnej bezpečnosti, ktoré viedol Dr. Beňuška. O všetkom vedel minister vnútra Alexander Mach a nezakročil. Kým Benuška skončil na nemeckom popravisku, vojaci a partizáni hynuli v bojoch, Šrobár a väčšina funkcionárov povstania prežili bez ujmy.

S Krivošom sa Šrobár kontaktoval do roka 1942. Preto sa Stalin pri rokovaniach o povojnových vzťahoch medzi ČSR a ZSSR správal k nemu familiárne. Popíjal s ním vodku, posadil si ho vedľa seba v kine a na Beneša a ostatných kašľal. Po prechode frontu Šrobár spolupracoval s NKVD. Nebránil odvláčaniu našich občanov do sovietskych gulagov, ale sa na nich podieľal. Tak za pomoci Stalina bol napriek pohonu na demokratov nedotknuteľný. Keď ho chceli odvolať z ministerskej funkcie, Stalin nedovolil.

O tejto rozporuplnej postave našich dejín pripravujeme veľký rozhovor s MUDr. Pavlom Vencelom.

SEBAOBRANA

Rozoznať zdravotne škodlivú zmrzlinu laicky nie je často možné – nemusí sa totiž prejaviť zmenenými zmyslovými vlastnosťami. Pritom patrí k najkonzumovanejšej pochúťke v letnom období. Treba preto vedieť, že označenie zloženia zmrzliny musí byť dostupné spotrebiteľovi v mieste pri jej predaji vrátane označenia alergénov a upozornenia na niektoré farbivá, ak sú v zmrzline prítomné.

Zmrzlinárne pod dohľadom

Tvrdí to Úrad verejného zdravotníctva SR. Nebalená zmrzlina vyrobená takzvanou teplou alebo studenou cestou sa môže predávať dvadsaťštyri hodín po jej vymrazení. Ak je zmrzlina opakovane zmrazovaná, môžu sa v nej vytvoriť kúsky ľadu, ktoré nielen zmyslovo znehodnotia zmrzlinu, ale môžu byť nositeľmi mikroorganizmov. V zmrzline sa v takomto prípade môžu objaviť nepatogénne mikroorganizmy, povedzme koliformné baktérie alebo patogénne mikroorganizmy, napríklad salmonela. Po konzumácii kontaminovanej zmrzliny sa objavia najčastejšie tráviace ťažkosti, ako sú nevoľnosť, zvracanie a hnačka. Citlivejšie na ochorenie sú deti.

Nebalená zmrzlina je v súčasnosti pripravovaná buď studenou, alebo teplou cestou. Ak je vyrábaná studenou cestou, pripravuje sa z hotových zmrzlinových zmesí, ktoré sa po rozmiešaní v pitnej vode zmrazia. V súčasnosti sa už len ojedinele možno stretnúť s klasicky vyrábanou zmrzlinou s mliekom alebo s vajíčkami.

V rámci cieleného štátneho zdravotného dozoru v súčasnosti hygienici preverujú pôvod surovín a polotovarov na výrobu zmrzliny, hygienickú úroveň jej podávania a prevádzkovú hygienu zariadení. Pozornosť venujú aj použitým farbivám v zmrzlinách, kontrolujú tiež dátum spotreby a minimálnej trvanlivosti surovín a polotovarov, z ktorých bola nebalená zmrzlina vyrobená, a teplotu v chladiacich a mraziacich zariadeniach. Hygienici zabezpečujú aj náhodné odbery sterov z pracovných plôch a náhodné odbery vzoriek zmrzliny na ich mikrobiologické a chemické vyšetrenie, čím si overujú kritérium zdravotnej bezpečnosti.

„Hygienické kontroly, ktoré uskutočňujeme, majú svoje opodstatnenie – prevádzkovateľov usmerníme a upozorníme na dodržiavanie hygienických požiadaviek vyplývajúcich z platnej legislatívy. Cielené kontroly je potrebné vnímať ako opatrenia s cieľom prevencie a ochrany zdravia obyvateľov, ktorá je pre nás prvoradá. Radi by sme aj tohtoročnú letnú sezónu požiadali prevádzkovateľov zariadení o súčinnosť a spoluprácu počas výkonu kontrol,“ povedal Ján Mikas, hlavný hygienik SR.

(ib)
Foto: Wikipédia

Gréckokatolícky farár Igor CINGEĽ: V Trenčíne máme za patrónov našich vierozvestcov

Veriaci nachádza uspokojenie vo vlastnom obrade

Zhováral sa Matej MINDÁR – Foto: archív I. C.

Gréckokatolícka farnosť Trenčín patrí medzi najmladšie gréckokatolícke farnosti na Slovensku. Bola zriadená dekrétom prešovského eparchu Mons. ThDr. Jána Babjaka 15. júla 2004 vyčlenením z gréckokatolíckej farnosti Bratislava. Trenčiansky gréckokatolícky farár a protopresbyter Nitriansko-trenčianskeho protopresbyteriátu Igor CINGEĽ pre Slovenské národné noviny vysvetlil, aké okolnosti prinútili gréckokatolíckych veriacich opustiť svoj rodný kraj.

Gréckokatolícky duchovný Igor CINGEĽ

● Sťahovanie gréckokatolíckych veriacich smerom na západ vytvorilo predpoklady na založenie Bratislavskej eparchie. Koľko farností spadá pod jej pôsobnosť?

Na území eparchie je toho času zriadených pätnásť farností a niekoľko filiálnych miest, kde sa pravidelne slávia gréckokatolícke liturgie. Treba pripomenúť, že Bratislavská eparchia zaberá územne celé Slovensko, okrem Prešovského a Košického kraja. Je to teda územie rozsiahle a veriaci ľudia sú v ňom veľmi rozptýlení. Jednotlivé farnosti sa však usilujú reagovať na duchovné potreby ľudí, a preto je stále živý proces otvárania nových bohoslužobných miest, na ktorých majú možnosť veriaci, hlásiaci sa ku gréckokatolíckej cirkvi, prežívať liturgický a duchovný život v svojom vlastnom obrade.

● Ako duchovný pastier pôsobíte v gréckokatolíckej farnosti Trenčín, ktorá patrí medzi najmladšie gréckokatolícke farnosti na Slovensku. Čo rozhodlo, že patrónmi vašej farnosti sa stali práve sv. Cyril a sv. Metod?

V jubilejnom cyrilo-metodskom roku 2013 v našej farnosti intenzívne prebiehali prípravné práce na začiatok stavby nového chrámu. Keďže podľa starodávnych zvyklostí sa každý chrám zasväcuje nejakému sviatku alebo svätému, prebiehala v našom farskom spoločenstve plodná diskusia, ktorá sa zakončila referendom o budúcom patrónovi a zasvätení nového chrámu a farnosti. Myslím, že práve slávený jubilejný cyrilo-metodský rok a živá úcta k týmto svätcom prispela k tomu, že sa za patrónov farnosti vybrali práve svätí bratia, apoštolom rovní Cyril a Metod, učitelia Slovanov a spolupatróni Európy. Oficiálne boli naši vierozvestcovia po predložení žiadosti zo strany veriacich ustanovení za našich patrónov dekrétom bratislavského eparchu 5. júla 2013.

● Okrem Trenčína pôsobíte aj v iných mestách?

Gréckokatolícka farnosť Trenčín má jednu filiálku v Novom Meste nad Váhom, kde sa pravidelne slávia liturgie. Okrem toho od roka 2007 z farnosti Trenčín obsluhujeme excurrendo aj novovzniknutú farnosť sv. Sedmopočetníkov v Prievidzi. Takže pravidelne navštevujem tieto tri mestá. Samozrejme, jurisdikčné územia týchto dvoch farností v Trenčíne a Prievidzi zaberajú všetky obce a mestá celého Trenčianskeho kraja. Takže v prípade žiadosti o gréckokatolícky pohreb, krst či sobáš cestujem po celom kraji.

● Pre mnohých ľudí je neraz veľmi náročné opustiť svoj rodný kraj. Pre lepšie pracovné možnosti niekoľko gréckokatolíckych rodín našlo svoj nový domov aj v Trenčíne a okolí. S akými životnými príbehmi ste sa stretli ako kňaz?

S príbehmi rôzneho druhu. Od tých tragických: presuny ľudí po vojne či vojnoví zajatci, ktorí tu zostali ešte z čias prvej svetovej vojny, alebo smutne známe päťdesiate roky minulého storočia, keď tu boli presunutí kňazi s rodinami a rehoľníci a nemohli sa vrátiť na územie východného Slovenska. Mnohé detí z kňazských rodín, ktoré zostali žiť na tomto území, sa po roku 1989 stali zakladajúcimi členmi vznikajúcich farností. Samozrejme, nie malou mierou prispel k príchodu gréckokatolíkov na tieto územia aj systém tzv. „umiestneniek“ či lepšie pracovné možnosti. Do toho vo veľkej miere prispieva fenomén migrácie dnešných dní, keď sa ľudia, chvála Pánovi, už slobodne presúvajú za štúdiom, pracovnými príležitosťami, životnými partnermi a pod. Sú to z väčšej časti veriaci pochádzajúci z gréckokatolíckych obcí a farností východného Slovenska, ale aj veriaci z Ukrajiny či Rumunska, ktorí sa hlásia ku gréckokatolíckej cirkvi. Tu ostávajú, tu chcú žiť, tu si zakladajú rodiny a tu sa s nimi usilujeme pracovať a žiť ako Cirkev.

Medzi najmladšie gréckokatolícke farnosti na Slovensku patrí tá v Trenčíne, kde je farárom a protopresbyterom Nitriansko-trenčianskeho protopresbyteriátu Igor CINGEĽ.

● V Trenčíne je vaším cieľom vybudovanie gréckokatolíckeho chrámu. Ako jeho výstavba pokračuje?

Chrám sme začali budovať v máji 2014 ako viacúčelovú stavbu. Jej súčasťou je okrem samotného chrámu aj kancelária farského úradu, multifunkčné pastoračné centrum a byt pre kňaza. Toho času je dokončená a skolaudovaná farská budova, v ktorej sa nachádza kancelária farnosti a byt pre kňaza. Samotný chrám a pastoračné centrum je v štádiu dokončenej a zastrešenej hrubej stavby. Momentálne sa pracuje na oknách chrámu a následne sa bude pracovať na omietkach a ďalších prácach podľa následnosti.

● Spolupracuje vaša farnosť s ostatnými cirkevnými a kultúrno-spoločenskými inštitúciami vrátane Matice slovenskej?

Samozrejme. Naša farnosť spolupracuje v rámci katolíckej cirkvi s ostatnými rímskokatolíckymi farnosťami v mestách, v ktorých pravidelne pôsobíme. Zúčastňujeme sa aj na mnohých charitatívnych podujatiach v rámci cirkvi, ale aj v rámci mesta. Z kultúrno-spoločenských inštitúcii je to najmä Spolok sv. Cyrila a Metoda, ktorého je farnosť, ale aj jednotliví naši farníci aktívnymi členmi. Ďalej sú to: Konfederácia politických väzňov Slovenska a Združenie kresťanských seniorov Slovenska, s ktorými sa podieľame na viacerých podujatiach. Participovali sme aj na niekoľkých podujatiach v spolupráci z Trenčianskym osvetovým strediskom v Trenčíne a s Kultúrno-informačným centrom mesta Trenčín v Trenčíne. S Maticou slovenskou sa zúčastňujeme na cyrilo-metodských podujatiach na Devíne.

MEDZI NAMI

Koluje taký vtip: Postavil som si snehuliaka. Ide okolo feministka a protestuje, prečo som nepostavil snehuliačku. Tak som postavil snehuliačku, ale feministka opäť protestuje, že tie bujné prsia mojej snehuliačky sú príliš sexistické a tiež môžu negatívne ovplyvňovať ženy, ktoré nie sú také obdarené prednosťami svojho pohlavia. Vegán sa sťažuje na dehonestáciu mrkvy, muslim sa sťažuje, že snehuliačka nemá burku. Napokon príde tretie pohlavie a tiež sa sťažuje, že to snehuliacke čudo nemá identifikačné znaky tretieho pohlavia, čo je zjavná diskriminácia pohlavnej menšiny. Pripadá to niekomu ako vtip vhodný akurát na uhorkovú sezónu horúceho leta alebo metafora na náš chaotický svet? Oboje bude asi pravda.

Zmätok v živote, pri jazde mestom v dopravnej zápche, chaos v politike, marketingovo prevrátený zmysel slov, čo je slušné a neslušné, kto je slušný a neslušný, kto je podvodník a kto bezúhonný občan, kto je normálny a kto nenormálny – to všetko je dôsledok doby, v ktorej žijeme, doby mediálneho dvojakého metra a každodenného ohlupovania.

Človek je adaptabilný živočíšny druh – pomaly si zvykneme nielen na registráciu tretieho pohlavia v právnom poriadku ako v Nemecku, ale keď treba aj na štvrté alebo hoci aj na desiate pohlavie. V biologickom vývoji živočíšstva je vraj všetko, aj keď rôzne biologické (či skôr psychiatrické?) mutácie sú zatiaľ dosť komplikované z hľadiska ich zaradenia do právneho a občianskeho systému.

Svet sa zrejme zbláznil

Ľudovít ŠTEVKO

V politike je všetko oveľa jednoduchšie. Politickí a názoroví mutanti sú prirodzenou súčasťou aj tohoročného predvolebného ringu. Nikto si neláme hlavu nad tým, ako sa v jednom volebnom období konzervatívec Ondrej Dostál z Občianskej konzervatívnej strany stane v druhom volebnom období neoliberál v poslaneckých laviciach strany SAS. Alebo prečo sa Matovič hlási k obyčajným a Hlina k neobyčajným kresťanom, prečo sa Kiska zubami-nechtami škriabe na post predsedu vlády. Za všetkým bizarným politickým prevteleným (niekedy aj preoblečením do ženských šiat ako Dostál) je len zúfalé úsilie udržať sa v politike a získať miesto pri stole, na ktorom sa ukrajuje z mocenského koláča.

Kým obdiv herečky Zuzany Fialovej, účastníčky dúhového Pride v New Yorku, patriaci lesbickému motorkárskemu gangu možno považovať za prejav neštandardného vkusu, zatiaľ komediantske vystúpenia politických mutantov možno zahrnúť medzi psychotické poruchy osobnosti. Lebo strata tváre, ako to pozorujeme u už spomenutých slovenských politikov, je pre nezmanipulovaného občana aj ako marketing ťažko stráviteľný hlt.

Mediokracia však zmôže každý problém. Malicherný problém nafúkne ako balón a veľký problém zbagatelizuje na mikroskopické minimum. Mediálna masáž funguje podľa toho, čo jej vyhovuje. Dnes päťpercentný politik Andrej Kiska straší bez pretvárky ďalším prevratom, lebo ten minulý pokus, koordinovaný s jeho komparzistami Za slušné Slovensko, nebol úspešný. Väčšinová mediálna sféra mu zobe z ruky a pripravuje pôdu pre revolučnú liberálnu slobodu na Slovensku.

Benjamin Kuras, autor knihy Ako zabiť civilizáciu, píše s istou dávkou humoru o postupnej premene Európy z civilizácie demokratických národov na totalitný superštát. Hovorí: „Keby to liberálni demokrati mysleli s obranou slobody a demokracie vážne, museli by si všimnúť, že na Západe sú rodičia prenasledovaní za to, že bránia svojim deťom zmeniť si pohlavie, že nechcú nechať svoje deti písať slohové cvičenia o tom, prečo je dobré prijať islam.“ To, prirodzene, nie je vtip, to je výron myslenia fundamentálnych liberálov vo veľkej Británii, proti ktorému sú naše politické hry na liberálov a konzervatívcov iba falošnou zásterkou schizofrenickej podstaty politického karierizmu. Istý dvojnásobný europoslanec Ivan Štefanec by o tom vedel porozprávať viac.

Svet, v ktorom žijeme, sa asi zbláznil. Do našich životov vtrhli nekontrolovateľne moderné technológie a manipulovateľné techniky médií. Pohltili nás. Internetom, politikou a liberálnou ideológiou atomizovali naše rodiny. Je najvyšší čas myslieť na návrat k normálnosti.

Ako sú rozdané karty v slovenskej politike deväť mesiacov pred voľbami

Priveľa hráčov okolo neveľkého stolíka

Roman MICHELKO – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Sme sotva deväť mesiacov pred voľbami, a preto neprekvapuje, že politickí aktéri horúčkovito pracujú na tom, aby po voľbách v roku 2020 obstáli čo najlepšie. Základné politické línie sú pritom dané. Je tu skupina strán, ktorých jediným cieľom je odstaviť Smer od moci, nech to stojí, čo to stojí. V mene tejto idey sú tieto strany schopné a ochotné obetovať doslova všetko: program i hodnoty, ktorými sa zaštiťujú. Poďme si však zadefinovať jednotlivé scenáre možného vývoja i to, kto aké má naporúdzi karty.

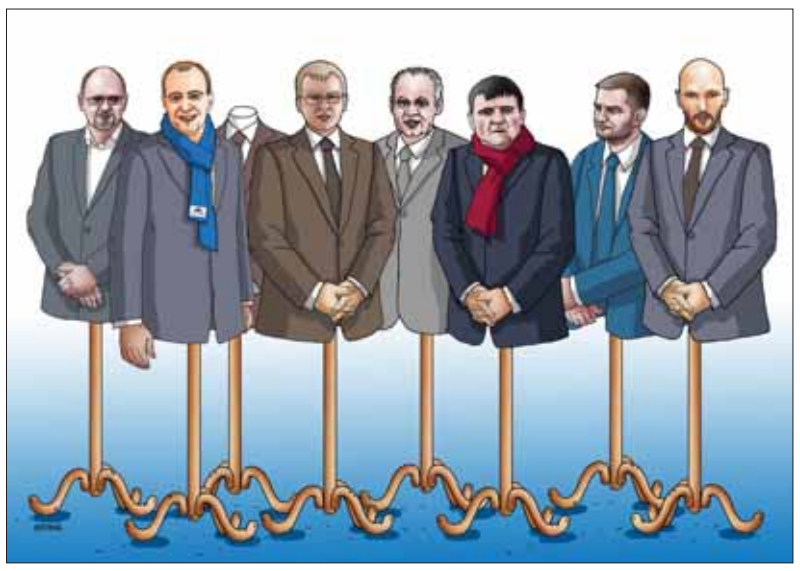
Prvý scenár, s ktorým sa predpokladá, je, že stará opozícia: OĽaNO, SaS a SME RODINA Borisa Kolára, a nová opozícia: Progresívne Slovensko/Spolu a Kiskov projekt Za ľudí, ako aj znovuzrodené KDH, zložia spoločne nadpolovičnú väčšinu mandátov v budúcom parlamente. Nie je to nemožné, ale aj tento scenár má viacero variantov. Tak predovšetkým spojenie progresívcov so stranou SME RODINA Borisa Kollára pôsobí už na prvý pohľad krajne bizarne. Aj preto Kollára síce striktne nevylučujú, ale ako nedávno vyhlásil Kiska, pôjdu s ním len v prípade, ak to bude jediná možnosť. Najväčšou slabinou tohto scenára je skutočnosť, že viacero politických hráčov v tejto skupinke je doslova na hranici vstupu do parlamentu.

■ VYČERPANÝ BÚRLIVÁK

Najakútnejšie ohrozenie je v prípade Matovičovho projektu OĽaNO. Ukázalo sa, že jeho nekonečné eskapády sa už nadobro prejedli aj skalným podporovateľom. Už výsledok volieb do Európskeho parlamentu, keď jeho kandidátka prešla doslova s odretými ušami, jasne naznačil, že nevypočítateľná politika, nepredvídateľnosť pri rokovaní s politickými partnermi a extrémne deštruktívna politika sa vyčerpali. Nakoniec, jasnou vizitkou jeho politiky je aj skutočnosť, že mu v priebehu necelého volebného obdobia z poslaneckého klubu odišlo deväť z devätnástich poslancov. To je celkom určite slovenský politický rekord a ísť s takouto minulosťou ponúkať sa do koalície je naozaj viac než problematické. Navyše, Matovičovej reakcii na nezadržateľne sa rozpadajúci poslanecký klub chýba akákoľvek sebareflexia, ale naopak svoje fatálne zlyhanie chce riešiť na úkor potenciálnych koaličných partnerov. Nijako inak totiž nemožno čítať jeho projekt Odvážne, pre ktorý chce odlákať od svojej politickej konkurencie čo najviac voličov s jediným cieľom: za akúkoľvek cenu politicky prežiť. Je otázne, či tento trápny pokus naozaj môže vyjsť.

■ HLAVA V SMÚTKU

Igor Matovič má navyše ešte jeden, a to zásadný dôvod, aby mal hlavu v smútku. Skutočnosť, že mu z poslaneckého klubu odišla najvýraznejšia členka Veronika Remišová, a to dokonca priamo ku konkurencii, teda do Kiskovho projektu Za ľudí, môže byť pre Matoviča naozaj záverečná. Keďže táto udalosť je veľmi čerstvá, ešte sa nestihla prejaviť v nameraných preferenciách OĽaNO, ale ak po tomto odchode strana padne niekde na tri a pol percenta, je to Matovičov kar. A to si napriek svojmu obrovskému mentálnemu handicapu veľmi dobre uvedomuje aj on. Takže rátať dnes s OĽaNO ako so stranou, ktorá bude iste aj v nasledujúcom parlamente, sa nedá. Navyše, uvedomujúc si extrémne výbušný potenciál jej lídra, iste by všetci potenciálni koaliční partneri uvítali, ak by Matovič v zložení budúcej koalície absentoval.

POD POKRIEVKOU

■ HLBOKO POD VODOU

Ďalšou stranou potenciálnej koalície, ktorej politický výtlak je hlboko pod očakávaniami, je Kiskov projekt Za ľudí. Skutočnosť, že na čele tohto projektu je osoba, ktorá niekedy atakovala rebríčky dôveryhodnosti a dnes je doslova na hrane politického prežitia, nesvedčí o veľkej perspektíve tohto projektu. Samozrejme, nová politická akvizícia Veronika Remišová to môže trocha korigovať a priniesť tomuto potápajúcemu sa pestrému zoskupeniu nejaké dve-tri percentá. Na to, či to bude naozaj fungovať, si však budeme musieť nejaký čas počkať. Problémom Kiskovho združenia je skutočnosť, že je hodnotovo nekonzistentný, a tým aj ťažko uveriteľný. Zrejme na popud politických marketérov Kiska zistil, že liberálny priestor je už dokonale vykrytý koalíciou Progresívne Slovensko a Spolu. Pokúša sa teda loviť v takzvaných konzervatívnych vodách. Problém je v tom, že o tento politický priestor sa uchádza hneď viacero subjektov. Na opozičnej strane politického spektra je to okrem KDH už aj spomenuté OĽaNO a čiastočne bude v týchto vodách loviť aj časť Beblavého Spolu. Nakoniec, ich poslanci v Európskom parlamente skončili v klube konzervatívcov a reformistov. Na druhej strane nie nepodstatnú časť konzervatívnych voličov budú oslovovať kotlebovci z ĽSNS. O tento typ voličov sa usiluje aj SNS a, samozrejme, i Smer. No a nakoniec nemožno pochybovať o tom, že hlavný rezervoár voličov prípadnej Harabinovej strany bude vyznávať práve konzervatívne hodnoty.

Veľkým hendikepom Kiskovej strany je aj skutočnosť, že jej nová či vymyslená politická profilácia pôsobí nedôveryhodne. Kiska sa síce vymedzuje voči liberálnym excesom a v rozhovore pre web Postoj (iste na základe propozícií poradenských firiem) zo seba zrazu robí konzervatívca, ale toto jeho úsilie je do značnej miery torpédované verejnými vyhláseniami jedného zo spoluzakladateľov Kiskovho projektu Miroslava Kollára, ktorý je jasne a verejne za homosexuálne partnerstvá a programovo by úplne zapadol do Progresívneho Slovenska.

Alojzovi Hlinovi sa nedá uprieť hyperaktivita, podarilo sa mu rozbiť stojaté vody v KDH, na strane druhej jeho politická mentalita a nástroje robenia politiky formou gerila marketingu značnú časť pôvodných voličov KDH priam odpudzujú. Výsledky volieb do Európskeho parlamentu, ako aj preferencie ukazujú, že KDH by mohlo byť v bezpečnej zóne, ale deväť mesiacov do volieb môže všetko zmeniť. Navyše, nepochopiteľná nominácia Ivana Štefanca, ťažkého politického oportunistu, liberála a konjunkturalistu, ako volebného lídra do Európskeho parlamentu na úkor pro-life aktivistov, sa skutočne nedala logicky vysvetliť. Veľkým ohrozením pre KDH je skutočnosť, že jeho preferencie sú takmer vždy vyššie než potom reálny výsledok.

■ PRIVEĽA KOHÚTOV...

Zároveň si treba uvedomiť, že na jeho tvrdé voličské jadro útočia hneď dva politické subjekty, ktoré sa možno spoja. Jednak sú to škripekovci z Kresťanskej únie a jednak kuffovci s Kresťanskej demokracie. Na rozdiel od Hlinu dokážu oveľa úspešnejšie osloviť skutočne konzervatívnych voličov, keďže v prípade týchto strán ich voliči nepočítajú s tým, že hlasy konzervatívnych voličov skončia v liberálnej vláde.

Výsledky volieb do Európskeho parlamentu zase ukázali, že aj hnutie SME RODINA Borisa Kollára to má poriadne nahnuté. Zúfalý výsledok tri celé dve percenta naznačuje, že ani s týmto projektom nemožno pri zostavovaní budúcej koalície naisto rátať.

Summa summarum, minimálne tri až štyri strany z potenciálne budúcej koalície to nemajú isté. To znamená, že dnes mediálne preferované spojenie starej a novej opozície nemusí vyjsť. Aj preto výrazná parlamentná väčšina sto sedemnástimi hlasmi prijala veľmi účelový lex Harabin, ktorý by už pri samotnej kandidatúre sudcu do parlamentu znamenal jeho vyzlečenie zo sudcovského talára. Cieľ bol jednoznačný – sproblematizovať vstup Štefana Harabina do politického ringu. Jeho vstup do politického ringu by totiž mnohé politické scenáre mohol zásadne nabúrať. A práve toho sa mnohí veľmi obávajú.

Scenár s mŕtvym študentom Šmídom sa zopakoval s iným obsadením

Protesty neboli ani farmárske a ani spontánne

Ján ČERNÝ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

Investigatívni novinári denníka Korzár priniesli odhalenie, že na protestoch Iniciatívy poľnohospodárov v Bratislave nevystupovali farmári, ale komparzisti platení agropodnikateľom Františkom Oravcom. Ten im podľa ich zistení mal platiť sedemdesiat eur na deň, ak sa zúčastnili ako vodiči traktorov, alebo päťdesiat eur, ak boli na demonštrácii bez strojov.

Podľa tých istých zdrojov traktory, ktoré „nezávislé“ médiá tak obdivovali v Bratislave a miestni novinári sa na nich vozili jedna radosť, mali pochádzať buď z firiem agropodnikateľa, alebo si ich mal na tento cieľ prenajať. „Farmári“ – v podstate iba komparzisti, ktorých sa podarilo denníku Korzár stotožniť podľa fotiek na internete aj s ich zamestnávateľmi, si mali brať na obdobie protestov dovolenku.

■ ZNÁME PREDSTAVENIE

Dnešní šyridsiatnici a starší občania sa určite pamätajú na udalosti na Národní třídě v Prahe. Bývalý príslušník tajnej služby ŠTB Ludvík Zifčák umne zahral študenta Šmída, ktorého telo sa malo nájsť mŕtve v spomenutej pražskej lokalite. Údajný nález ubitého študenta potom spustil udalosti novembra ’89. Odvtedy sa podobné „inscenácie“ v slovenskej politike hrajú pravdepodobne častejšie, ako si môžeme predstaviť.

■ EMÓCIE ROZHODUJÚ

Najmä v politike. Bežný volič sa neriadi politickými tézami, neštuduje ich, volí a koná na základe emócií, sympatií a antipatií. Každý človek má tendenciu postaviť sa na stranu utláčaných. Tak ich jednoducho treba vymodelovať. Politicky stvoriť. Aj keď to nie je práve lacný špás a dovoliť si to môžu iba bohaté subjekty či jednotlivci. Napríklad IT spoločnosti a veľkopodnikatelia, v našom prípade agroveľkopodnikatelia. A ak sa náhodou prepojí prostredie IT biznisu s ľuďmi neskrývajúcimi celé roky svoje vlastné politické, ergo mocenské záujmy, tak ide o silu s obrovským výtlakom verejnej mienky.

■ VZÁCNA KOORDINÁCIA

Bol február, vrcholila kampaň do eurovolieb, v úplnom finále bola voľba prezidenta a zrazu sa v Bratislave ocitli „farmári“. Ak nezarátame SMER, ktoré politické zoskupenie si z oboch volieb „utrhlo“ najviac? Kto ako v pozícii kandidáta na úrad hlavy štátu podporoval protesty? Ako sa k nim postavil magistrát hlavného mesta, ktorý už rok predtým obsadilo to isté politické zoskupenie? Kto postúpil ako poslanec do europarlamentu? „Iba“ náhodou štyria z toho istého politického bloku? Kto sa potom dostal do úzkej skupiny poradcov prezidentky? Odpovede na tieto otázky z pohľadu „súčasného stavu vecí“ vlastne iba potvrdzujú, no najmä rozširujú podozrenie investigatívnych novinárov z východu republiky. Taktika vyšla. I divadelné predstavenie malo úspech, zožalo aplauz v podobe voličských hlasov.

■ PRAVDA MINISTERKY

Protest nespokojných farmárov v Bratislave označila ešte začiatkom februára ministerka Gabriela Matečná (SNS) ako politickú aktivitu. Mnohí jeho aktéri boli totiž podľa nej neúspešní v komunálnych a v krajských voľbách. Novelu zákona o nájme poľnohospodárskych a lesných pozemkov, transparentnú stránku Poľnohospodárskej platobnej agentúry v súvislosti s dotáciami a ďalšie kroky v technickej oblasti už dávno pred februárovým protestom farmárov, ktorý kritizoval práve tieto oblasti, riešil a väčšinu z nich agrorezort vyriešil.

Pôvodne Bratislava očakávala príchod nespokojných farmárov z celého Slovenska na Tyršovo nábrežie v mestskej časti Petržalka. Do hlavného mesta malo prísť takmer tisíc poľnohospodárskych strojov s posádkami. Aspoň takú propagandu rozohrali „nezávislé médiá“. Po stručných „pokynoch“ z magistrátu prišla desatina, vznikla dohoda s magistrátom, že farmári budú na jedenástich miestach, najmä na hlavných námestiach. Farmári mestu „vyhoveli“ presne podľa pokynov odniekiaľ. „Cením si, že protest, ktorý v Bratislave tento týždeň farmári pripravujú, nebude protestom, ktorého cieľom by bolo v našom meste vyvolať dopravný kolaps,“ povedal bratislavský primátor Matúš Vallo, ktorý získal svoj post ako kandidát strany PS/Spolu.

■ ZLATÁ ZUZANA

Zuzana Čaputová, ešte v pozícii kandidátky a vo funkcii podpredsedníčky strany PS/Spolu, vo februári povedala: „Roky počúvam ich (farmárov – pozn. red.) príbehy a niektorých z nich ako advokátka aj zastupujem. Smutné je, že to nevie alebo nechce vedieť ministerka poľnohospodárstva, inak by nemohla na ich adresu povedať vety, ktoré tento týždeň povedala. Ľudí, ktorým sa deje krivda, sa musíme zastať!“

Je náhoda, že organizátor protestov za Slušné Slovensko, ktoré protestujúcim farmárom poskytovalo svoje tribúny, je vo vedení politickej strany Andreja Kisku? Je až také neprehliadnuteľné, že na smútočných tribúnach už po zavraždení novinára sa objavovali mecenáši, protagonisti, novinári a budúci europoslanci strany PS/Spolu? Je náhoda, že súčasne vznikajú dva liberálne bloky, ktoré sa zrejme vo vhodnom čase spoja? A keď sa vrátime k hlavnej téme článku – boli farmárske protesty iba náhodným vyvrcholením ich nespokojnosti v danom čase? A prečo sa od nich rázne dištancovali agrárne komory, združenia, veľkofarmári a mnohí ďalší pracujúci tiež na poli?

Uplynulo pol storočia od strhujúcej kolektívnej predpovede siedmich vedcov o civilizácii na rázcestí

Obklopujú nás krízy, riziká a konflikty globálnej civilizácie

Dušan D. KERNÝ – Foto:autor

Nedávno v Univerzitnej knižnici, v programe, ktorý vedie Dr. Antónia Jasemová, predstavili autorov významnej publikácie. Vznikla v rámci vedeckého projektu ministerstva školstva Slovenskej akadémie vied. Pod nepríťažlivým názvom Stratégia transformácie spoločnosti v kontexte civilizačnej analýzy si sedem statočných – šesť vedcov a jedna vedkyňa – pripomenuli polstoročie odvtedy, čo vyšla nevídaná kniha pod názvom Civilizácia na rázcestí.

Bolo to vtedy a je to doteraz nevídané preto, lebo sa na nej podieľala vyše stovka čs. vedcov. Takýto projekt, pripravujúci zásadné zmeny za výlučnej účasti vedcov, sa dovtedy nikde neuskutočnil a u nás ani odvtedy, nech sa už udiali akékoľvek prevratné zmeny. Teraz, keď sa zasa hovorí o akútnych civilizačných zmenách, keď len na príklade dlhodobých problémov Európy s migráciou či klimatickými zmenami, je viac ako záslužné, že edičná rada Slovenskej akadémie vied podporila po polstoročí vydanie publikácie Civilizácia na rázcestí.

Pri predstavovaní publikácie a jej autorov (Laluha, Dinuš, Loudin, Hohoš, Suša, Tanner, Švihlíková) sme mali možnosť pozrieť sa na obdobie tektonického civilizačného zlomu v čase sveta rozdeleného na Východ a Západ s nadvládou dvoch jadrových veľmocí – USA a ZSSR, teda v čase, keď u nás panovala absolútna sovietska prevaha. Ako sa vtedy vedci vyrovnali s problémom, ktorý mali obe časti sveta. Na Západe nastupovala nová, tretia technologická revolúcia, Východ sa síce oneskoroval, ale už sa uvažovalo o dobovej teórii konvergencie, teda o určitom zbližovaní.

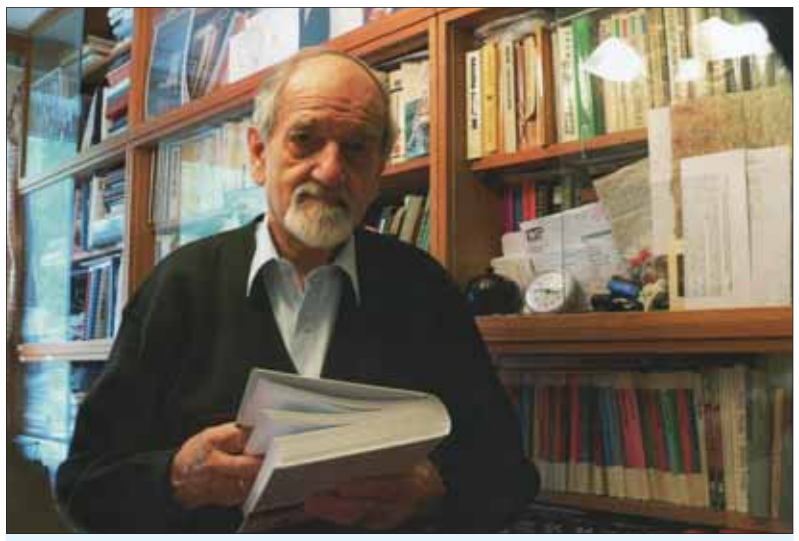
■ ZMENY A KRÍZY

Vyše stovka čs.vedcov postupne od roka 1961 uvažovala a pracovala na tom, čo vyvrcholilo v ucelené odporúčania v roku 1967 a bolo tak vo vtedajšom „socialistickom tábore“, ako aj v európskych pomeroch uceleným pohľadom na to, ako sa ďalej rozvíjať v čase hrozby vyčerpania prírodných zdrojov, keď narastala populačná explózia, v čase, keď veda sa stávala čoraz viac bezprostrednou výrobnou silou, keď sa stále väčšmi zrýchľovalo tempo technologických zmien. Teda vlastne to všetko, čo dnes vidí každý laik aj v tomto prudko zmenenom svete. Práve rýchlosť týchto zmien je podnetom uvažovať, čo sa stalo a čo by sa malo stať.

Dnes je zrejmé, že rozsah problémov vyžaduje riešenie na vyššej ako národnej úrovni, ale aj to, že „jednotlivé krízy sa javia ako nezvládnuteľné, a čo je horšie, navzájom sa prelínajú a zväčšujú, osvedčené ekonomické a politické recepty z dôb nedávno minulých nefungujú, čo sa prejavuje navonok ako zlyhávanie politických elít a najvýraznejším prejavom krízy je demontáž sociálneho štátu“.

Nové technologické revolúcie prichádzajú v čase, keď je civilizácia v kríze, vlastne nejde o jednu civilizáciu, ale o civilizácie – konštatujú autori, pretože predpokladajú rozvoj civilizačnej a kultúrnej diverzifikácie vo svete, ktorý nebude pod nadvládou jedného hegemóna; svet budúcnosti nebude unifikovaný, ale rôznorodý. Práve kultúrna diverzifikácia a rozmanitosť riešení, rôznorodosť kultúrneho dedičstva je predpokladom, že ľudstvo nájde východiská.

Jedným zo zostavovateľov jedinečného svedectva po polstoročí bol aj profesor Ivan LALUHA.

■ JEDINEČNÁ PRÍLEŽITOSŤ

Je dobré, že vedci práve na Slovensku upriamujú na to pozornosť v dnešnej politicky chaotickej a militarizovanej dobe. Už to samotné je záslužné. Najmä však si treba ceniť, že publikácia, že vedecký projekt nie je formálnym pripomenutím výskumu spred polstoročia, ale využitím jedinečnej príležitosti porovnať koncepcie, ako aj prístupy vtedy a dnes. Porovnať, prečo sa správne koncepcie či návrhy východísk neuskutočnili. Inými slovami, prečo sa nepostupovalo podľa, zjednodušene povedané, správnych predpovedí. Toto autori a autorka využili na to, aby pomenovali nové problémy.

Je to povzbudzujúce v čase, keď aj publicistika vo veľkých štátoch a zakladajúcich členoch Európskej únie hovorí o stroskotaní agresívneho liberálneho kapitalizmu, keď sa hovorí nielen o rozvoji nových členov EÚ, ale aj o ich samokolonizácii a o arogancii Západu voči Východu. Práca, o ktorej hovoríme, nás oslobodzuje od tohto jazyka politickej konfrontácie a zároveň nás na porovnaní minulosti a dneška nabáda hľadať východiská a možné riešenia. Jednoducho nás v prudkom behu politického a militarizovaného sveta núti zamyslieť sa a formovať svoje predstavy a občianske postoje, je podnetom k nedemagogickej názorovej aktivite.

■ PODNETNÁ PUBLIKÁCIA

Azda aj pre tento podnet sa kniha Civilizácia na rázcestí po polstoročí začína dialógom profesora Ivana Laluhu, ročník 1932, s Petrom Dinušom, riaditeľom Ústavu politických vied, ročník 1970. Je to podnetné, lebo ukazuje silu Laluhovej pamäti. Už v jeho dávnych textoch sa stretávame s návrhmi na riešenie národnej a demokratickej, sociálne spravodlivej spoločnosti, takrečeno sa dotýkame začiatkov uvažovania o potrebe prudkej zmeny v súlade s civilizačným vývojom a postavením človeka. Pán profesor jasne pomenúva, že projekt z roka 1967 „nenadobudol očakávaný tvar a dynamiku, lebo do hry vstúpili napríklad mocenské hry veľmocí a konkurenčný boj globálnych zoskupení a najmä krach reálneho socializmu“.

Laluha nám vlastne pripomína, že program bol podkladom pre čs. reformy, a tie boli zastavené, lebo ZSSR sa cítil nimi ohrozený, cítil v nich hrozbu pre celú zónu nadvlády ZSSR. Laluha vlastne hovorí o tom, v čom spočívalo nadšenie pre reformy, do ktorých sa väčšina v šesťdesiatych rokoch minulého storočia nezištne zapojila, ako aj to, ako sa to skončilo 21. augusta 1968. Teda reformy boli hrozbou pre ZSSR, snaha bola udržať sovietsky model a to, čo sa potom dialo v ére normalizácie, bola len karikatúra autentického socializmu – teda toho, čo mali čs. reformy na mysli. Laluha upozorňuje aj na „tlak konzumizmu, ktorý pacifikoval zmeny v ľudskom kapitáli... aj na príčiny vyplývajúce zo samotnej prapodstaty kapitalizmu“.

Dinuš v dialógu hovorí priamočiaro o utužovaní mocenskej manipulácie a reštaurácii starého, triedne antagonistického režimu, ktorý vo východnej Európe viedol nielen k prevratu vo výrobných vzťahoch, ale aj k prevratu spoločenského vedomia.

Publikácia je dielo autorského kolektívu filozofov, sociológov, ekonómov a historikov. Motívom týchto riadkov je upozorniť čitateľa na niekoľko úvah a tvrdení z rozličných častí knihy, ktorá konštatuje, že „civilizácia je stále na rázcestí“ a sme svedkami kríz, rizík a spoločenských konfliktov globálnej civilizácie, v ktorej možno ani tak nejde už o rast, ale o spoločnosť udržateľného normálu.

Evidentne nové trendy v smerovaní maďarskej zahraničnej politiky

Viktor Orbán obracia pozornosť na Balkán

Martin JARINKOVIČ – Foto: N1info

Viktor Orbán určite predstavuje v súčasnej európskej politike nevšedný fenomén. Po svojom nástupe vyviedol svoju krajinu z ekonomickej krízy, pričom sprievodným javom tohto procesu bola okrem iného aj zmena dvadsať rokov nemenných vektorov maďarskej zahraničnej politiky. Orbán medzi prvými začal zintenzívňovať kontakty s Vladimírom Putinom, pričom nemal problém meniť tradičné stereotypy maďarského vnímania Ruska a jeho postavenia vo svete. Zmeny čoraz intenzívnejšie vídať aj v maďarskej zahraničnej politike smerom na Balkán.

Viktor Orbán sa pre politiku postavenú na zásadách konzervatívnych hodnôt, spojenú s implementovaním autoritatívnych prvkov podľa putinského vzoru, dostal postupne do nepriazne bruselského úradníckeho aparátu. Zhodu na Západe nachádza skôr u konzervatívneho amerického prezidenta Donalda Trumpa, ktorého negatívny postoj voči európskym lídrom, ovplyvneným progresívnymi ľavicovo-liberálnymi ideami neomarxizmu, je všeobecne známy.

■ MAĎARSKÝ MÚR

Hodnotový konflikt Orbán versus Brusel sa najvýraznejšie prejavil po prepuknutí imigrantskej krízy. Práve Orbánov „plot“ zastavil vtedajšiu balkánsku cestu ilegálnej imigrácie a mnohí mu dnes dávajú za pravdu. Niekde tu sa začala aj intenzívnejšia maďarsko-macedónska spolupráca a neskôr srdečné priateľstvo medzi Orbánom a Nikolom Gruevskim. Vtedajší macedónsky premiér Gruevski pomohol Orbánovi tým, že s jeho pomocou zahradil migrantom macedónsku hranicu, čím definitívne znepriechodnili najfrekventovanejší ilegálny koridor. Neskôr sa Orbán Gruevskému odvďačil udelením politického azylu pred, ako sa sám vyjadril, „Sorosovým“ prenasledovaním. Ďalším, netradičným partnerom, s ktorým Orbánovo Maďarsko zintenzívnilo vzťahy, je jeho južný sused Srbsko, ktoré vďaka partnerským vzťahom s Ruskom vyvažuje tlaky zo Západu. Prekvapením aj pre maďarské liberálne opozičné médiá bola účasť maďarského ministra zahraničných vecí Pétera Szijártóa na provládnom mítingu v Belehrade v apríli 2019. Péter Techet na portáli Azonnali vtedy veľmi nadnesene napísal, ako Szijártó obetoval Veľký piatok na oltári srbského nacionalizmu, pričom citoval vyjadrenie maďarského ministra, ktorý vo svojom vtedajšom prejave, prečítanom po srbsky, konštatoval najlepšie maďarsko-srbské vzťahy v histórii vôbec.

Politická spriaznenosť Viktora ORBÁNA s Miloradom DODIKOM prekročila nedávno medze, ktoré Brusel vymedzil pre lídra bosnianskych Srbov termínom persona non grata...

Najnovším signálom ústretovosti Budapešti k Srbsku bolo oficiálne prijatie predsedu trojčlenného prezídia Bosny a Hercegoviny, niekdajšieho prezidenta bosnianskej Republiky Srbskej Milorada Dodika Viktorom Orbánom v Budapešti 18. júna 2019. Líder bosnianskych Srbov, požívajúci v srbskom prostredí všeobecné uznanie za šikovnú obranu srbských národných záujmov v Bosne, je na Západe považovaný za personu non grata. Dodikovi to však neprekáža v aktívnom politickom pôsobení. Aj vďaka ruskej podpore patrí k najvplyvnejším mužom západného Balkánu, s ktorým musí rátať aj Západ po tom, čo sa nepodarili žiadne z pokusov o jeho politickú neutralizáciu. Jeho audiencia u Orbána je znakom prerazenia západnej politiky izolácie Dodika.

■ SPOLOČNÉ ZÁUJMY

Zo srbských médií sa dozvedáme, že rámcovou témou stretnutia Orbána a Dodika mala byť regionálna spolupráca a podpora „suverenistického politického bloku“ v Európe. V centre pozornosti oboch aktérov stretnutia bolo však najmä zintenzívnenie spolupráce Maďarska s Republikou Srbskou. Chorvátske médiá, ktoré v čase najnovšej diplomatickej roztržky na línii Budapešť – Záhreb – Ľubľana pre kontroverznú mapu „roztrhaného“ Uhorska, zverejnenú na webe maďarského ministerstva zahraničia k výročiu Trianonu, sledovali tento prejav maďarsko-srbského zblíženia pomerne pozorne. Zvlášť si všimli, ako si Orbán s Dodikom vymenili komplimenty. Zarezonovali najmä slová Orbána, ktorý povedal: „Chcem začať túto spoluprácu aj z osobného dôvodu, pretože vás osobitne rešpektujem, pán Dodik. V Maďarsku máte vážny rešpekt.“ Orbán dodal, že majú spolu veľa styčných bodov: „Ste muž, ktorý je pripravený postaviť sa za svoju komunitu. Kritika proti vám je len uznanie, a nič iné,“ dodal Orbán. Dodik neostal svojmu hostiteľovi nič dlžný a vyzdvihol, že maďarský premiér je v súčasnosti jedným z najvýznamnejších aktérov európskej politiky. Nemusíme zdôrazňovať, že aj maďarské mimovládne médiá celú návštevu hodnotili kriticky. Csaba Káncz, maďarský publicista, ktorý sa venuje medzinárodným vzťahom, si v tejto súvislosti na portáli Privátbankár.hu kladie otázku, prečo Orbán podporuje najväčšieho „problémistu“ Balkánu. Káncz píše o Orbánovej tajnej hre. Uvádza, že po poslednom stretnutí Dodika a Stracheho vo Viedni rakúsky kancelár padol. Strata hlavného Dodikovho stredoeurópskeho mentora podľa neho objasňuje, prečo dvaja regionálni dôverníci prezidenta Putina – Orbán a Dodik, teraz posilňujú svoje vzťahy a prečo bola ich tlačovka pre maďarské médiá neprístupná. Podľa Csabu Káncza maďarský premiér prakticky pôsobí ako lobista ruských záujmov v regióne. Maďarský analytik však nepostrehol skutočnosť, ktorá je pre nás najdôležitejšia a ktorá odhaľuje ďalšiu dimenziu logiky zintenzívňovania rusko-maďarsko-srbskej spolupráce. Orbán či Dodik totiž nie sú akýmisi bábkami, ako sa ich snažia vykresliť liberálni komentátori. Obaja sledujú výsostne vlastné národné záujmy a ich spoločným spojivom je otázka statusu menšín za hranicami svojich štátov.

Diferenciácia minimálnej mzdy by zrejme ešte viac prehĺbila nedohody tripartity

Zubnou protézou lúskame tvrdý oriešok

Štefan SAMSON – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Pri diskusiách a každoročných dohodovaniach, no obyčajne po nedohode o výške minimálnej mzdy v tripartite, zaznieva aj potreba jej diferencovania. Podľa mienky a názorov niektorých príliš liberálnych politikov a aj podnikateľov pre hospodársku prax by bolo vraj rozumné a užitočné diferencovať minimálnu mzdu podľa regiónov. Najnovšie zas počujeme o potrebe jej diferencovania podľa rezortov, odvetví hospodárskych a spoločenských činností.

Hneď na začiatok tejto problematiky je, podľa nášho názoru, potrebné povedať nasledovné: každoročne máme problémy s určovaním výšky minimálnej mzdy na celoštátnej úrovni. No a určovať rozdielnu výšku minimálnej mzdy podľa regiónov, resp. podľa odvetví hospodárskej činnosti, by bolo ešte oveľa komplikovanejšie. Ak by sme k takejto diferencii aj pristúpili, nepriniesla by vyššiu efektívnosť pre zúčastnených aktérov a ani pre hospodárstvo. Podnikateľom by zrejme nepriniesla nižšie celkové náklady, pretože diferenciáciou by sa ešte viac reguloval a znefunkčnil pracovný trh. V menej rozvinutých krajoch by sa zamestnancom znížili pracovné príjmy a domácnostiam celkové čisté príjmy, čo iste nemôže byť

TRIPARTITA

cieľom diferenciácie minimálnej mzdy. Ak by sme od diferenciácie minimálnej mzdy očakávali lepšiu motiváciu v odmeňovaní, vyššiu konkurencieschopnosť podnikov a odvetví, pravdepodobne by sme ich nedosiahli. Zvýšilo by sa len zasahovanie štátu do ekonomiky, jej regulovanie, pribudla by administratívnosť, byrokracia a zhoršenie podnikateľského prostredia. A to predsa nechceme, to nezvyšuje, ale len znižuje konkurencieschopnosť ekonomiky.

■ VELEBENIE TRHU

O diferenciáciu minimálnej mzdy podľa regiónov sa usilujú a majú o ňu záujem najmä podnikatelia. Tiež politici liberálneho a neoliberálneho zamerania, a možno aj presvedčenia, ktorí si stále myslia, že ekonomika má fungovať a vyvíjať sa len na základe trhových síl. Skutočnosť je v súčasnosti však iná. V dnešnej globálnej ekonomike neviditeľná ruka trhu už automaticky nepôsobí. Je riadená a regulovaná. Dnes napríklad

u nás platnú minimálnu mzdu si nevytvoril trh, ale uzákonila ju vláda, samozrejme berúc do úvahy aj fungovanie trhov a najmä trhu pracovných síl. A ak diferencovať minimálnu mzdu, zas by to musela urobiť tripartita alebo vláda. A tá by musela stanoviť aj kritériá, podľa ktorých by sa určovala pre jednotlivé regióny.

■ REGIONÁLNE ROZDIELY

Regióny tak ako všade inde aj u nás sa od seba odlišujú. Sú rozdielne svojou ekonomickou výkonnosťou, zamestnanosťou, nezamestnanosťou, mzdami, čistými príjmami domácností a celým radom ďalších skutočností. Západné Slovensko má vyššiu výkonnosť a úroveň ekonomiky ako východné. Najvýkonnejší je Bratislavský región. V ňom je aj najnižšia miera nezamestnanosti, najvyššie mzdy a aj čistý príjem domácností. Relatívne nižšiu ekonomickú výkonnosť dosahuje Banskobystrický vyšší územný celok a regióny východného Slovenska. Medzi našimi ôsmimi krajmi najnižšiu ekonomickú výkonnosť má Prešovský kraj. Má aj dlhodobo najnižšiu mieru zamestnanosti a najvyššiu nezamestnanosť. Ak porovnávame priemerné mesačné mzdy, tak v Prešovskom kraji sú oproti celoslovenskému priemeru nižšie približne o dvadsaťtri až dvadsaťpäť percent a nižšie o okolo štyridsať percent v porovnaní s Bratislavským regiónom.

■ SLABÝ MOTÍV

Vládou stanovená minimálna mzda je pre tento rok päťstodvadsať eur a pre nasledujúci rok je predpoklad, že bude schválená pravdepodobne vo výške šesťsto eur. Diferencovať ju podľa regiónov s odôvodňovaním, že pre menej rozvinuté regióny, ako sú Banskobystrický, Košický a Prešovský kraj, je celoštátna minimálna mzda príliš vysoká, nie sú objektívne argumenty. Tvrdenie, že schválená taká vysoká minimálna mzda neumožňuje podnikateľom zamestnať nateraz nepracujúcich a že nižšia by to umožňovala a znížila by sa tým nezamestnanosť v danom kraji, je nepravdivé a je skôr vysnené ako reálne. Realita je taká, že ani za platnú minimálnu mzdu, ktorá sa podnikateľom v menej rozvinutých regiónoch zdá vysoká, nezamestnaní nie vždy sú ochotní nastúpiť do práce. Minimálna mzda päťstodvadsať eur je hrubá mzda. V čistom je to len okolo štyristotridsať eur a takáto mzda nie je dosť motivujúca sa zamestnať. Nuž, a ešte nižšia v menej rozvinutých regiónoch by tieto regióny len naďalej v ich situácii slabej rozvinutosti udržiavala. Zamestnávatelia by pri takejto zníženej minimálnej mzde a pri dnes u nás platnom sociálnom zabezpečení nenašli ochotných ľudí pracovať. Diferenciácia minimálnej mzdy pre regióny neobstojí ani zdôvodňovaním rozdielnych a v menej rozvinutých regiónoch nižších životných nákladoch. Štatistické údaje jednoznačne hovoria, že v menej výkonných regiónoch, kde predpokladáme nižšie životné náklady, sú nižšie aj mzdy, z ktorých je problém vyžiť na slušnej životnej úrovni.

Diferenciáciu minimálnej mzdy podľa ekonomickej úrovne regiónov odmieta aj ministerstvo práce. Jej uplatnenie by v skutočnosti nepomohlo ani podnikateľom, a už vonkoncom nie samotným regiónom.

■ SAMI PROTI SEBE

Vládou určovať diferencované odmeňovanie a v ňom aj minimálnu mzdu či už regionálne alebo aj odvetvovo narúša aj to málo užitočné, čo prináša dnešný trhový systém a v ňom trh práce. Trh práce je dnes prakticky v každej krajine iste v rozdielnej miere regulovaný a regulovaný je aj systém rozdeľovania a mzdový systém. Zavádzanie akýchkoľvek ďalších zásahov či už formou regionálnej, ale aj odvetvovej diferenciácie minimálnej mzdy by sme ho ešte viac usmerňovali štátnym regulovaním. Tým by sme len ďalej nielenže komplikovali jeho pôsobenie, ale by sme ho aj znefunkčňovali.

To, že vláda zvyšovaním minimálnej mzdy tlačí na podnikateľov, aby zvyšovali v rozdeľovaní podiel zamestnancov – pracovníkov na vytváranej hodnote, je potrebné a u nás pravdepodobne je aj nutnosťou. Podnikatelia u nás stále nedoceňujú relatívne vysokú kvalifikovanosť a dosahovanú produktivitu práce pracovníkov, ktorých majú k dispozícii. Nižšími mzdami v porovnaní s firmami v zahraničí sa usilujú zvyšovať svoje zisky a konkurencieschopnosť. Takýmto konaním robia zle sami sebe najmä z dlhodobejšieho hľadiska, z krátkodobého a dlhodobejšieho ochudobňujú svojich zamestnancov a štát a robia to už dlhodobo.

Zhoršovanie makroekonomického vývoja zrejme pocítime všetci

Finálna verzia sociálneho balíčka je na svete

Róbert HÖLCZ – Karikatúra: Ľubomír KOTRHA

V minulom roku bol hospodársky rast Slovenska 4,1 percenta, v tomto poklesne na úroveň 3,8 percenta a v budúcom roku sa očakáva ešte vyšší pokles – na úroveň 3,4 percenta. Pre vládne politické strany to nie je dobrá správa, keďže pred budúcimi parlamentnými voľbami nás chceli informovať o celom rade sociálnych opatrení, ktoré by možno zlepšili ich volebné vyhliadky, ale určite budú mať dosah na hospodárenie podnikov bez rozdielu vlastníctva a, samozrejme, na verejné financie.

Pre poriadok veci si pripomeňme, že vlani pri spomínanom dobrom raste sme mali deficit verejných financií 0,7 percenta k HDP a v tomto roku sme chceli pri nižšom raste vykazovať vyrovnaný štátny rozpočet. Zvyšovanie minimálnej mzdy, príplatky za nočné, víkendové a sviatočné dni, napokon aj vyššie ceny všetkých druhov energií, potravín, a dokonca aj bankových poplatkov zrejme tento zámer prekazia. Podľa všetkého sú spomínané problémy aj dôvodom, prečo navrhované zmeny v sociálnej, mzdovej, daňovej a odvodovej oblasti sa neuskutočnia už v tomto roku.

■ ROZPOČTOVÁ SEKERA

O tom, že dosiahnuť v tomto roku vyrovnaný štátny rozpočet pri poklese hospodárskeho rastu bude problém, sa nepochybuje. Nový šéf financií s uspokojením vníma, že nové daňovo-odvodové opatrenia nebudú ovplyvňovať tohtoročný štátny rozpočet. S čím však musí počítať, bude zavedenie výdavkových stropov. Pri hospodárení s verejnými financiami sme pod hrozbou sankčných opatrení povinní dodržiavať maastrichtské kritériá o maximálnom percente deficitu verejných financií a verejného dlhu k HDP a tiež je tu ústavný zákon o rozpočtovej zodpovednosti, známy aj

ako dlhová brzda. Náklady na sociálny balíček budú zahrnuté do štátneho rozpočtu na budúci rok. Až vtedy naozaj uvidíme dosah na hospodárenie s verejnými rozpočtami. Na už avizované sociálne opatrenia reaguje opozícia viacerými pripomienkami. Namiesto zníženia dane z príjmu právnických osôb navrhuje nižšie percento dane pre všetkých bez rozdielu objemu obratu. Namiesto obedov zadarmo navrhuje vyššie daňové bonusy na dieťa. Namiesto vlakov zadarmo navrhuje väčšie zľavy pri cestovaní vlakom a tiež autobusmi v súlade s tvrdením, že „ nič nie je zadarmo“, a takto by sme mohli pokračovať. O tom, či opozičné návrhy majú tiež vplyv na finálnu verziu sociálneho balíčka, nebudeme špekulovať, ale v súvislosti s deficitom treba zachovať určitú mieru opatrnosti. Vlani sme sa totiž prvýkrát dostali pod hranicu päťdesiatich percent verejného dlhu k HDP a sme teda mimo sankčného pásma dlhovej brzdy. Pritom priemerný dlh v EÚ je osemdesiat percent a v eurozóne vyše osemdesiatich piatich percent k HDP. V súvislosti s hospodárením s verejnými peniazmi treba pamätať aj na sľub predsedu vlády na poslednom stretnutí s americkým prezidentom, že do roka 2022, čo je o dva roky skôr, zvýšime naše výdavky na obranu ako členského štátu NATO na úroveň dve percentá HDP.

■ VOLEBNÉ BONUSY?

Opozícia chápe sociálne opatrenia ako rozdávanie zo spoločného na prospech svojich voličov v poslednom roku vládnutia koalície. Ale od opozície ťažko očakávať inú rétoriku. Vláda zvyšuje už v tomto roku vianočný príspevok odstupňovaný podľa výšky dôchodku maximálne na dvesto eur. Zvyšuje rodičovský príspevok a poskytuje rodičom prvákov jednorazový príspevok. Na podporu mladých rodín by sa žiadalo urobiť ešte viac. Nižšia bude DPH na niektoré druhy potravín. Nižšie dane z príjmov sa budú týkať len menších firiem s ročným obratom do stotisíc eur, nižšie koncesionárske poplatky len zdravotne postihnutých dôchodcov. A tak pôvodná predstava vládnych strán o objeme peňazí financovaných zo štátneho rozpočtu na spomínané sociálne balíčky sa napokon znížila na päťsto až šesťsto miliónov eur ročne.

NA MARGO

Podľa vyjadrenia prezidenta ECB Maria Draghiho a výkonnej riaditeľky MMF Christine Lagardeovej budúci vývoj globálnej ekonomiky ovplyvnia konfliktné obchodné vzťahy medzi USA a Čínou a tiež hroziace obchodné konflikty medzi USA a Európou vrátane ostatných vyspelejších národných ekonomík sveta. Čo vnáša napätie do obchodných vzťahov? Za všetkým treba vidieť postavenie amerického dolára. O ten v pozícii svetovej rezervnej meny majú záujem všetky ekonomiky sveta.

Čarovanie s menovým kurzom

Zarobiť americký dolár možno len exportom tovarov a služieb na americký kontinent, čo okrem kvality predpokladá aj nižšiu cenu, ako ponúkajú doma americkí podnikatelia. A práve v tom je kameň úrazu.

Dosiahnuť čo najvýhodnejšiu cenu si vyžaduje manipuláciu s výmenným kurzom meny, čo podľa názoru amerického prezidenta robí práve čínska centrálna banka. Podľa neho je práve nízky výmenný kurz čínskej meny voči doláru príčinou deficitnej americkej obchodnej bilancie. A navyše Čína za dolárové tržby nakupuje vo veľkom americké štátne dlhopisy a investuje doláre takmer všade vo svete, a tak sa derie do pozície najväčšej ekonomiky sveta. Jej exportná spôsobilosť prináša čínskej ekonomike obrovské prebytky na bežných účtoch platobnej bilancie, čo má vplyv aj na jej rast HDP. Tento stav je príčinou terajších konfliktných obchodných vzťahov medzi USA a Čínou, ktoré americký prezident rieši ochranárskymi opatreniami a zvyšovaním cla na čínske dovozy, na čo čínska strana reaguje recipročnými opatreniami. Obchodná vojna medzi najväčšími ekonomikami je príčinou celosvetového poklesu ekonomiky, ktorá nemusí mať víťaza a v konečnom dôsledku môže napokon ohroziť všetkých.

Americký prezident zatiaľ nesiahol po colných bariérach proti Únii. Tie by sa dotkli najmä exportu automobilov s dosahom aj na slovenskú ekonomiku. Zavedenie amerických ciel na európske automobily by sa najciteľnejšie dotklo tých štátov, ktorých domáca ekonomika závisí od výroby áut. Slovensko výmenný kurz eura voči doláru príliš nezasahuje. Je pre všetky členské štáty eurozóny rovnaký, navyše náš export do USA sa uskutočňuje nepriamo cez nemeckých exportérov.

Aj bez priamych obchodných prekážok však slovenská ekonomika začala v tomto roku pokrivkávať. Čo je príčina? Popri priekoch medzi USA a Čínou je to stále neuzavretý odchod Británie z EÚ aj narastajúca zadlženosť Talianska ako tretej najväčšej ekonomiky v Únii. Je pravdepodobné, že náš tohtoročný štátny rozpočet sa skončí s deficitom okolo miliardy eur. Okrem už spomínaného poklesu globálnej ekonomiky sa na očakávanom slovenskom rozpočtovom deficite budú podieľať sociálne balíčky, s ktorými sa v tomto roku roztrhlo vrece, treba počítať s výpadkom nedaňových príjmov, s vyššími výdavkami aj v Sociálnej poisťovni, aj v hospodárení samospráv. Doteraz slovenské domácnosti viac míňali, ako šetrili, aj preto, že úroky na vklady boli nižšie ako miera inflácie, čo sa určite v najbližšom období aj z dôvodu terajšej menovej politiky ECB nezmení.

Róbert HÖLCZ

NA MARGO

„Ovenálie“ vo Východnej by sa na prvý pohľad mohli zdať festivalom, jarmokom, oslavou ovčiarstva, no určite to tak nie je... Toto mimoriadne zaujímavé podujatie už tradične prináša informácie vedúce aj laikov k poznaniu chovu oviec či ovčiarstva ako celého odvetvia. Zároveň sú akousi sondou našincom do svedomia, aký je postoj Slovákov k výrobkom, ktoré chov oviec prináša. Práve jahňacina bola totiž v minulosti u nás najviac konzumovaným mäsom.

Aby sme nedobačovali...

Tu sú dostupné údaje: Priemerný Slovák spotrebuje priemerne len 0,16 kilogramu jahňacieho mäsa za rok. Jahňacie mäso je pritom zdraviu prospešné najmä vďaka priaznivému pomeru nenasýtených a nasýtených mastných kyselín a pomeru omega-6 a omega-3 mastných kyselín. Mnohé nutričné hodnoty má jahňacina oveľa vyššie ako iné druhy mias. Na druhej strane – záujem slovenského spotrebiteľa o ovčie mlieko a výrobky z neho stúpa. Aj preto sa ročne na Slovensku vyrobí cez štyritisíc ton bryndze. Slováci spotrebujú na obyvateľa 0,6 kilogramu bryndze ročne. Na výrobu takéhoto množstva je potrebných približne 2,3 litra ovčieho mlieka. Ovčie stáda dokážu ročne vyprodukovať približne dvanásťtisíc ton ovčieho mlieka. V roku 2018 dosiahla produkcia ovčieho mlieka na Slovensku 13 524 ton, čo je vôbec najvyššia úroveň od vstupu do EÚ. Pritom bryndza nie je iba syr, ktorý patrí na halušky. Už menej sa vie, že už jeden gram bryndze obsahuje viac ako miliardu živých probiotických kultúr viac ako dvadsiatich druhov baktérií mliečneho kvasenia.

Slovensko má na chov oviec obrovský prirodzený potenciál. Aktuálne sa u nás chová vyše tristoštyridsaťtisíc oviec. Ich chov neznamená len bryndzu, žinčicu či jahňacinu, ale má mnoho vedľajších prínosov. Jedným z nich je spásanie našich trávnych porastov, a tým vytváranie rázu krajiny, obohacovanie pôdy či zlepšenie ekosystémov. Najviac oviec, vyše stopäťtisíc, sa chová v Banskobystrickom kraji. Nasleduje Žilinský kraj s 84 500 a Prešovský kraj so sedemdesiattisíc jedincami. Najmenej oviec, niečo nad dvetisícpäťsto, sa chová v Trnavskom kraji. Spomedzi okresov je najviac, takmer dvadsaťpäťtisíc oviec, v Rimavskosobotskom okrese.

Ovčiarstvo je však odvetvie, ktoré prežíva s viacerými problémami. Je to nízka cena mäsa, spomínaná nízka spotreba ovčieho mäsa, dovoz ovčieho mlieka zo zahraničia či nezáujem o prácu v tomto odvetví. Ministerstvo pôdohospodárstva v tomto roku podporí chov oviec aj prostredníctvom takzvanej Zelenej nafty. Podporuje ho však každý spotrebiteľ, ktorý sa rozhodne stravovať zdravo práve záslubou vlastností potravín, dorobených vďaka produkcii oviec.

Štefan ZLATOŠ

Ministri poľnohospodárstva o reforme Spoločnej poľnohospodárskej politiky EÚ

Zdroje na rozvoj vidieka musíme zvýšiť

Ivan BROŽÍK – Foto: Emil SEMANCO

Súhrn reforiem Spoločnej poľnohospodárskej Európskej únie po roku 2020 bol hlavnou témou, ktorou sa zaoberala Rada EÚ pre poľnohospodárstvo a rybolov. Pre Slovensko ostávajú prioritou externá konvergencia, viazaná podpora, stropovanie platieb a navýšenie prostriedkov na rozvoj vidieka.

Aj napriek úsiliu dopracovať sa ku konkrétnym záverom otvorených zostáva ešte stále množstvo technických, politických aj finančných otázok. Prioritami pre Slovensko sú naďalej konvergencia, stropovanie a viazanosť platieb. Zásadný je však koncept rozpočtu už v nejakej záväznejšej podobe, nielen iba v rovine úvah a meniacich sa návrhov. Bez stabilného rozpočtu totiž nie je možné pristúpiť k zásadným rozhodnutiam.

■ NEVYHNUTNÁ REFORMA

„Nízky podiel slovenských potravín na pultoch obchodov, nerovnomerné nastavenie európskych agrodotácií či nedostatočná konkurencieschopnosť našich poľnohospodárov. Všetky tieto problémy majú okrem iného jedného spoločného menovateľa, a tým je Spoločná poľnohospodárska politika Európskej únie (SPP). Aj preto venujeme tejto téme do budúcnosti mimoriadnu pozornosť,“ informovala po rokovaní európskych ministrov poľnohospodárstva Gabriela Matečná, podpredsedníčka vlády a ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR.

Hlavnou témou rokovania v Luxemburgu bol sumár reforiem Spoločnej poľnohospodárskej Európskej únie po roku 2020. Správu o pokroku vypracovalo končiace rumunské predsedníctvo. Podľa vyjadrenia ministerky Gabriely Matečnej došlo k posunu v riešení viacerých technických otázok. „Otvorených naďalej zostáva niekoľko kľúčových otázok, a to technických, politických aj finančných. Na posun v diskusii je potrebné doriešiť prvky súvisiace s viacročným finančným rámcom, keďže bez rozpočtu je zložité pristúpiť k zásadným rozhodnutiam,“ upozornila ministerka. Podotkla, že pre Slovensko je dôležité aj navýšenie rozpočtu pre rozvoj vidieka. Z hľadiska Slovenskej republiky je nevyhnutné pokračovať najmä v rokovaniach o podobe externej konvergencie. „Urýchlenú externú konvergenciu priamych platieb ako jednu z našich najvyšších politických priorít považujeme za základný predpoklad efektívnej a spravodlivej politiky. Bez toho nie je možné napĺňať princíp rovnosti jednotného trhu EÚ.

Zvýšenie prostriedkov na rozvoj vidieka patrí medzi priority agrorezortu a značné manko v tom vykazujú aj platby z EÚ, ktoré nedosahujú pre Slovensko ani osemdesiat percent priemeru spoločenstva.

■ PRIORITOU PLATBY

Súčasná úroveň priamych platieb v rámci EÚ znevýhodňuje všetky členské štáty s výškou priamych platieb na hektár pod úrovňou priemeru EÚ. Nižšia úroveň priamych platieb na Slovensku má negatívny dosah na všetky typy slovenských fariem vrátane malých a stredných. Kým v roku 2014 Slovensko dosahovalo sedemdesiatsedem percent priemeru EÚ, v roku 2027 sa očakáva, že priame platby na hektár dosiahnu iba osemdesiatdva percent. Takéto tempo externej konvergencie priamych platieb je z nášho pohľadu veľmi pomalé a neakceptovateľné. Pomáha zachovávať status quo, ktoré je nevyhovujúce pre dosť veľkú skupinu členských štátov EÚ vrátane Slovenska,“ uviedla Gabriela Matečná vo svojom vystúpení.

■ NESPRAVODLIVOSŤ TRVÁ

Slovensko v platbách z EÚ do poľnohospodárstva je na úrovni sedemdesiatich ôsmich percent úrovne priemeru EÚ a spolu s nami alebo aj za nami sú tiež iné členské krajiny, ako je Portugalsko, Rumunsko, Poľsko, Litva, Lotyšsko, Estónsko, Bulharsko a Chorvátsko. Po rokoch od vstupu sú slovenskí občania síce väčšinovo proeurópsky orientovaní, no právom očakávajú, že vo všetkých oblastiach dosiahneme rovnocennosť.

Sklamanie z postoja väčšiny európskych krajín, ktoré nechcú dorovnanie platieb podporiť, dlhodobo tlmočí aj Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora (SPPK). „Slovenskí poľnohospodári sa cítia ukrivdení a aj prípad rôznej výšky priamych platieb je jasným dôkazom dvojkoľajnosti Spoločnej poľnohospodárskej politiky. Aj preto naši poľnohospodári a potravinári nedokážu byť dostatočne konkurencieschopní v porovnaní s okolitými krajinami, kde ich domáci farmári poberajú nielen vyššie priame platby, ale dostávajú aj viac zdrojov z národného balíka podpôr,“ informovala ešte vlani hovorkyňa SPPK Jana Holéciová.

■ OTÁZKA STROPOVANIA

Nevyhnutným predpokladom na dosiahnutie spravodlivej poľnohospodárskej politiky EÚ je potreba flexibilného nastavenia v otázke stropovania. Vzhľadom na rôznorodú veľkostnú štruktúru poľnohospodárskych podnikov v Únii je nevyhnutné zabezpečiť primeranú podporu pre všetky typy fariem. Parametre stropovania by sa preto mali stanoviť na národnej úrovni, a to na základe uplatnenia princípu subsidiarity.

Dôležitým prvkom je pre Slovensko aj nastavenie viazanej podpory. Na základe našich skúseností z posledných rokov sa ukázalo, že viazaná podpora je vhodným a efektívnym nástrojom na podporu vybraných odvetví. Slovenská republika preto navrhuje zvýšenie finančných alokácií, ktoré pomáhajú stabilizovať špeciálnu rastlinnú a živočíšnu výrobu. Podľa našej ministerky v nasledujúcom období by sme sa mali pousilovať o dosiahnutie potrebných kompromisov. Gabriela Matečná vyzvala Európsku komisiu na predloženie návrhu prechodného nariadenia, pretože reálne hrozí, že nový model nebude implementovaný načas. „Naši poľnohospodári by tým nemali trpieť a preto je potrebné poskytnúť im jasné podmienky získavania podpory aj v čase prechodu na nový systém,“ zdôraznila ministerka Gabriela Matečná.

Európska komisia konštatovala, že dvojaká kvalita potravín je jednoducho fakt

Oprávnené slovenské výhrady sa potvrdili

Ivan BROŽÍK – Foto: archív SNN

Európska komisia zverejnila výsledky celoeurópskeho porovnávania potravinárskych výrobkov na dvojakú kvalitu, z ktorého vyplýva, že približne tretina testovaných výrobkov má iné zloženie, a to napriek rovnakým alebo podobným obalom.

Až tridsaťjeden percent výrobkov má rôzne zloženie, a to napriek identickému alebo podobnému obalu. Len tretina výrobkov na rôznych trhoch mala obal, ktorý zodpovedal aj zloženiu. Testovanie sa uskutočnilo v obrovskom rozsahu v devätnástich členských krajinách EÚ. Štúdia, ktorú vykonalo Spoločné výskumné centrum (JRC) Európskej komisie, analyzovala 1 380 potravinárskych výrobkov. Podľa nej deväť percent porovnávaných výrobkov malo rôzne zloženie, aj keď obaly boli identické. Ďalších dvadsaťdva percent výrobkov malo podobné obaly, ale tiež rôzne zloženie.

■ NÁRODNÉ TESTOVANIE

Na základe novej vyvinutej metodiky budú teraz príslušné vnútroštátne orgány schopné vykonať analýzy aj doma. Umožní to modernizačná smernica, ktorú v apríli tohto roku schválil Európsky parlament. Ak zisťovanie konkrétneho prípadu preukáže, že ide o dvojakú kvalitu, a teda nekalú obchodnú praktiku, obchodníkom hrozí vysoká sankcia až do výšky štyroch percent z obratu.

„Doteraz ide o najväčšie európske testovanie na dvojakú kvalitu a, žiaľ, potvrdilo sa, že tento problém existuje ešte v širšom meradle, ako sa pôvodne javilo. Keď som na zasadnutí Rady ministrov poľnohospodárstva EÚ v marci v roku 2017 predniesla výsledky našich prvých testov a odštartovala tak boj proti dvojakej kvalite v EÚ, čelila som pochybnostiam, či tento problém vôbec existuje. Tlak, ktorý sa nám podarilo vyvinúť s ďalšími dotknutými členskými štátmi, vyústil do celoeurópskej legislatívy aj spoločného testovania. Očakávam, že vďaka účinnej legislatíve, spoločným testom a tvrdým sankciám dvojakej kvalite čoskoro odzvoní,“ predpokladá podpredsedníčka vlády a ministerka pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR Gabriela Matečná.

■ PRESVEDČIVÉ VÝSLEDKY

Štúdia, ktorú vypracovalo Spoločné výskumné centrum EK, opisuje situáciu na trhoch devätnástich zúčastnených členských štátov počas obdobia prieskumu (november – december 2018). Testovacia kampaň bola súčasťou reakcie Európskej komisie na obavy o existencii potravinárskych produktov s dvojitou kvalitou. Zaujímavé je, že do testovania sa nezapojilo napríklad Rakúsko, odkiaľ primárne pochádzajú výrobky dvojakej kvality určené pre slovenský trh.

Aké teda boli hlavné zistenia spoločného testovania? Deväť percent výrobkov malo rovnaký predný obal so značnými rozdielmi v zložení, dvadsaťdva percent výrobkov malo podobný predný obal (mierne variácie v dizajne) so značnými rozdielmi v zložení, tridsaťjeden percent výrobkov malo rovnaký obal aj zloženie, dve percentá výrobkov malo rôzny obal, ale rovnaké zloženie, dvadsaťsedem percent výrobkov indikovalo rozdiely na prednom obale.

Je znepokojujúce, že až tridsaťjeden percent výrobkov malo zloženie so značnými rozdielmi, pričom predný obal výrobkov týmto skutočnostiam nenasvedčoval. Takéto praktiky jednoznačne možno označiť za neférové zavádzanie spotrebiteľov. Zverejnená správa Európskej komisie tak určite poskytne lepší základ na diskusiu o dvojakej kvalite v Európskej únii.

Na okraj štvrtého Kongresu matíc a inštitúcií slovanských národov v Martine

Slovanstvo a svet matičnej vedy

Pavol PARENIČKA – Foto: MS

Na podnet Matice slovenskej a jej predsedu Mariána Gešpera sa 5. a 6. júna 2019 v Martine konal štvrtý Kongres matíc a inštitúcií slovanských národov, na ktorom sa zúčastnili a aktívne s referátmi i diskusnými príspevkami, vrátane participácie na prijatí záverečného komuniké, vystúpili ich poverení zástupcovia, vrcholní predstavitelia a čelní vedeckí pracovníci.

Do Martina na pozvanie slovenskej Matice a predsedu Mariána Gešpera prišli aj predseda Matice srbskej Dragan Stanić, predseda Matice slovinskej Aleš Gabrić a predseda Matice lužickosrbskej Jurij Lušćanski. Na kongrese, ktorý mal slávnostnú i spoločenskú, ale najmä ťažiskovú pracovnú časť, sa zúčastnilo viacero významných hostí a delegátov zo Slovenska i zo zahraničia (Bulharsko, Česko, Čierna Hora, Maďarsko, Nemecko, Rumunsko, Rusko, Slovinsko, Srbsko, Ukrajina), reprezentujúcich takmer dve desiatky významných slovenských aj inonárodných matičných, pedagogických, cirkevných, spisovateľských a najmä vedeckých ustanovizní.

Aj na štvrtom Kongrese slovanských matíc a inštitúcií slovanských národov začiatkom júna v Martine sa potvrdilo, že alfu a omegu ich kultúrnej koexistencie tvorí cyrilo-metodská tradícia.

■ AKCIESCHOPNÁ ALTERNATÍVA

V reálnych celosvetových procesoch globalizácia, liberalizácia, nekontrolovaná inváziа informačných, internetových a kybernetických technológií a vojen v rámci dnešnej postindustriálnej doby a postmoderny tvoria nebezpečného konkurenta aj pre matice a inštitúcie slovanských národov, pretože tieto jednoznačne zotrvávajú, systematicky propagujú a prioritne šíria tradičné konzervatívne hodnoty, najmä kresťanstvo a patriotizmus. Ukazujú sa ako akcieschopná alternatíva na zachovanie si slovanskej i národnej identity a jej kultúry predovšetkým v globalizačných nebezpečenstvách súčasnosti. Tristo miliónov Slovanov, z ktorých väčšina žije v Európe, je vystavená neustálemu ataku asimilácie paradoxne tak vo svojich materských krajinách, ale táto hrozba je osobitne aktuálna u národnostných menšín v diaspórach. Z týchto dôvodov napríklad Adrian Miroslav Merka, predseda Demokratického zväzu Slovákov a Čechov v Rumunsku, alarmujúco poukázal na otázku národnej identity v národnostne menšinovom prostredí, pričom napriek angažovanosti krajanských spolkov a ich činnosti na poli podpory menšinového školstva, zachovania folklórnych súborov, kresťanských tradícií a rozvoja kultúrnopolitických aktivít došlo k dramatickému zníženiu slovenskej menšiny v Rumunsku z pôvodných päťdesiattisíc príslušníkov na trinásťtisíc. Ide predovšetkým o dôsledok globalizácie a z nej plynúceho odchodu mladej generácie za lepšími sociálnymi a pracovnými podmienkami do neslovanského zahraničia. Na túto problematiku nadviazal i diskusný príspevok Michala Speváka st., predstaviteľa Matice slovenskej v Juhoslávii, ktorý sa zaoberal postavením a sociologickou analýzou súvekej slovenskej menšiny v srbskej Vojvodine, kde sa jej úbytok zatiaľ odhaduje z päťdesiattisíc na štyridsaťtisíc príslušníkov. Z hostí kongresu napríklad generálny biskup ECAV Ivan Eľko poukázal na fakt, že spoločne s predsedom Matice slovenskej Mariánom Gešperom budú zvýšenú pozornosť venovať duchovnému a kultúrnemu životu slovenských evanjelických veriacich v diaspóre, ako aj na národnostne zmiešaných územiach Slovenska, aby vedno čelili negatívnym globalizačným a postmodernistickým vplyvom.

■ CYRILO-METODSKÁ TRADÍCIA

Osobitne v slovanskom i širšom európskom kultúrnom prostredí vzhľadom na žiadanú obrodu duchovného a náboženského života by v prvom rade malo ísť o zachovanie a šírenie cyrilo-metodského kultu napomáhajúceho etablovanie všeslovanskej i národnej identity a povedomia, v čom spočíva sama podstata histórie a perspektíva slovanskej civilizačnej misie. Tú treba rozvíjať na princípoch jedinečného duchovného, kultúrneho a vzdelanostného dedičstva sv. Cyrila a Metoda ako patrónov Európy, vyhlásených za nich ešte sv. Jánom Pavlom II. v roku 1980, a ako nevyhnutnosť sa javí aktualizácia ich odkazu a diela. V tomto kontexte Dimo Češmedžiev z bulharskej Cyrilo-metodskej akadémie vied zvýraznil význam cyrilo-metodskej tradície a kultu a potrebu ich neustáleho propagovania cez prizmu tradičných vedeckých i populárno-náučných výstupov, ako aj modernej interpretácie prostredníctvom internetu a nových médií. Cyrilo-metodská myšlienka tvorí alfu a omegu kultúrnej existencie slovanských národov i viacerých matičných hnutí vrátane Matice slovenskej, čo úzko korešponduje aj so štátnymi doktrínami slovanských krajín.

■ HISTÓRIA A NÁRODNÁ IDENTITA

Viacero delegátov vo svojich referátoch poukázalo na požiadavku vzájomného poznania dejín slovanských národov a minulosti ich inštitúcií najmä z hľadiska kultúrnych fenoménov matičného hnutia. Konstantin Mogilevskij, výkonný riaditeľ ruského Fondu histórie vlasti, zdôraznil úlohu Ruska v procese národnooslobodzovacieho boja slovanských národov v Európe v 19. i 20. storočí, ale venoval sa aj histórii i prítomnosti slovanskej vzájomnosti. Upozornil na potrebu absentujúceho vedeckého dialógu medzi slovanskými kultúrnymi inštitúciami. Dragan Stanić, predseda Matice srbskej, sa zamyslel nad problematikou národného povedomia a identity. Priblížil dejiny Matice srbskej ako najstaršej spomedzi slovanských matíc, založenej v roku 1826, predstavil jej zakladateľské osobnosti a zvýraznil úlohy Letopisu Matice srbskej ako vedecko-informačného periodika. Prízvukoval potrebu kooperácie v oblasti slavistiky a ďalších humanitných vied. Aleš Gabrić, predseda Matice slovinskej, referoval o matičných hnutiach a ich podiele na emancipačných snahách slovanských národov, pričom poukázal na humanistickú misiu všetkých matíc. Jurij Lušćanski, predseda Matice lužickosrbskej, sa zameral na opísanie histórie a prítomnosti Matice lužickosrbskej, ktorá vykazuje činnosť v štyroch sekciách (jazykoveda, literárna veda, múzejníctvo, muzikológia). Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, osvetlil jej dejiny a rekapituloval početné ňou iniciované úsilia o aktívnu spoluprácu slovanských matíc. Pripomenul menej známy fakt, že sa datuje až do roku 1923, pričom jej priekopníkom bol evanjelický biskup Jur Janoška, jeden z neskorších predsedov Matice slovenskej, v čom tkvie tiež jej prvenstvo.

Slávnostná časť programu kongresu matíc slovanských národov a im konvenujúcich inštitúcií prebiehala v dôstojných priestoroch Turčianskej galérie.

■ SLAVISTIKA A HUMANITNÉ VEDY

V oblasti vedy je nutné zabezpečiť aktívnu spoluprácu matíc a inštitúcií slovanských národov na poli slavistiky a ďalších humanitných vied (historiografia, literárna veda, kulturológia, etnografia, folkloristika, bibliografia, jazykoveda, slovanská porovnávacia lingvistika a komparatistika). Z tohto aspektu najviac zaujalo vystúpenie Sergeja Michajloviča Sloistova z Inštitútu slovanských štúdií Ruskej akadémie vied, ktorý poukázal na rozvoj slavistiky a ďalších príbuzných vedeckých disciplín v Rusku, ako aj nutnosť ich bibliografickej prezentácie s medzinárodnými presahmi a prienikmi. Súčasne akademik Sloistov odmietol bezduché kopírovanie západných modelov vo vede i v pedagogike slovanských národov, ktorá si musí hľadať vlastnú cestu rešpektovanú i západnou slavistikou a inými vedami. Anna Konderlová, členka výboru Matice sliezskej z Česka, upozornila, že okrem teórie a vedeckých poznatkov z oblasti slovanskej etnológie, folkloristiky, národopisu a etnografie má paralelne význam i organizovanie folklórnych festivalov. Predsa by sa však popri prezentácii folklóru mal aj podľa nej brať ohľad na výmenu odborníkov, vedeckých pracovníkov a študijných pobytov (vrátane doktorandských štúdií), ako aj na organizovanie vedeckých konferencií a odborných seminárov.Všeslovanský zväz Ruska, založený v roku 1993, označil jeho tajomník a koordinátor Dmitrij Vladimirovič Orlov za modernú Maticu ruskú 21. storočia, resp. inštitút na skúmanie slovanskej civilizácie. Má osvetľovať minulosť i prítomnosť Slovanov a Rusov vo všetkých súvislostiach, od historických exkurzov až po súčasné kultúrnopolitické fenomény, ako aj ochranu kultúrneho dedičstva.

■ SÚČASNÝ MEDIÁLNY PRIESTOR

Vedenie vedeckého a odborného dialógu a informovanosti medzi kultúrnymi inštitúciami a maticami slovanských národov sa musí realizovať v kvalitnom modernom mediálnom formáte a na multifunkčnej inštitucionálnej báze. Na tento cieľ Marián Gešper, predseda Matice slovenskej, navrhol vznik pracovnej skupiny pod názvom Informačný výbor slovanských matíc, založenie internetového spravodajcu a portálu, zriadenie rubrík Slovanstvo v inštitučných časopisoch a konštituovanie Slovanských odborov či edícií Slovanských knižníc v matičných organizmoch na podporu šírenia beletristických diel klasických i súčasných slovanských autorov. V mediálnej oblasti je nutné, aby sa matice etablovali pravidelnými kultúrnymi reláciami v štátnych a vo verejnoprávnych masovokomunikačných prostriedkoch, najmä v televízii a rozhlase. V tomto smere treba čerpať zo skúseností, ako ich predložil Jozef Hajniš, predseda Oblastnej kultúrno-osvetovej organizácie Matica slovenská na Zakarpatsku z Ukrajiny. Referoval o viacerých oblastiach činnosti Matice slovenskej v tomto regióne, pričom v mediálnom priestore sa jej podarilo presadiť do Ukrajinskej štátnej televízie a rozhlasu pravidelnými kultúrnymi reláciami.

V oblasti ochrany svetového kultúrneho dedičstva v súvislosti s maticami a inštitúciami slovanských národov sa uznieslo, že je nutné rekognoskovať možnosti zapojenia sa do programov a projektov UNESCO vrátane digitalizácie matičných múzejných zbierok a ich vzájomného informačného, vedeckého, prezentačného a virtuálneho využitia. Na tento aspekt v činnosti slovanských matíc poukázal Jurij Lušćanski, predseda Matice lužickosrbskej, ktorý bilancoval vydavateľskú činnosť a aktivity v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva, ako aj ich včlenenie do projektov v rámci organizácie UNESCO. Matičné zbierky a archívy – či už literárne, hudobné, rukopisné, múzejné alebo historické, neraz patriace medzi kultúrne unikáty a duchovné skvosty národného, nadnárodného i celosvetového významu – je potrebné z hľadiska ochrany kultúrneho dedičstva čo najrýchlejšie a najkompletnejšie zdigitalizovať. Len takto spracované zbierky sa dajú prostredníctvom klasických (knihy, edície, časopisy) i nových médií (internetové portály, noviny, prezentácie, výstavy) priblížiť čo najširšej verejnosti.

■ ŠKOLSTVO A PEDAGOGIKA

Kongres sa zhodol na tom, že osobitná pozornosť by sa mala venovať oblasti školstva a pedagogiky so sústredením sa na výchovu mládeže, pričom na jednej strane treba prehodnotiť už implementované západné výchovnovzdelávacie systémy, no na druhej strane predovšetkým kreatívne nadviazať a rozvíjať vlastné pedagogické a školské tradície, historicky determinované načrtnutou líniou civilizačnej a kultúrnej misie slovanských národov v duchu cyrilo-metodskej misie. Jekaterina Kudiakova z Permskej univerzity v Rusku informovala o možnostiach filologických štúdií, ako aj o nedostatku slavistov zo slovanských krajín, ktorých temer v masovom meradle nahradzujú Číňania, uvedomujúci si kultúrny i ekonomický potenciál slovanských krajín, zvlášť Ruska. Popritom je povinnosťou matíc a slovanských inštitúcií zaujímať sa a všestranne podporovať vlastné slovanské menšiny na národnostne zmiešaných územiach a v mimoslovanských krajinách v oblasti školstva, kultúry a vedy, ktoré sú najviac vystavené procesom globalizácie. Za slovenskú akademickú obec vystúpil rektor Technickej univerzity v Košiciach Stanislav Kmeť, ktorý vyzdvihol úlohu všestranného vzdelania pre potreby súčasnej modernej vzdelanostnej spoločnosti.

■ SPISOVATELIA A MATIČIARI

Významnú podporu organizovaniu a participovanie na štvrtom Kongrese matíc a inštitúcií slovanských národov prejavil Spolok slovenských spisovateľov. Jeho agilný predseda Miroslav Bielik, bývalý vedecký tajomník a dlhoročný správca Matice slovenskej, ako aj člen jej predsedníctva a výboru, vystúpil s pozdravným prejavom a zároveň ako hostí na kongrese uviedol viacero významných zahraničných i krajanských spisovateľov (Miroslav Dudok, Michal Harpáň, Michal Hrivnák). Za nich vystúpil Bojan Angelov Ivanov zo Spolku bulharských spisovateľov. Zvýraznil potrebu šírenia cyrilo-metodskej tradície a kultu, ktorá by sa nemala stať len základom slovanskej vzdelanosti, vedy a kultúry, ale aj slovesnosti a beletrie. Tematika sv. Cyrila a Metoda by u slovanských autorov slovesných umeleckých diel mala slúžiť ako jeden z trvalých inšpiračných zdrojov a motivácia literárnej činnosti.

■ ZÁVEREČNÉ KOMUNIKÉ

Účastníci štvrtého Kongresu matíc a inštitúcií prijali 6. júna 2018 záverečné komuniké. Zaviazali sa v ňom, že i pri súčasných globalizačných a liberalizačných trendoch zostávajú na pozíciách konzervatívnych hodnôt, osobitne kresťanských. Oproti postmoderne matice a kultúrne inštitúcie slovanských národov budú duchovne zotrvávať, propagovať a šíriť cyrilo-metodské dedičstvo a kult, napomáhajúci etablovanie národnej identity a historického povedomia, v čom spočíva podstata a perspektíva slovanskej civilizačnej misie. Dohodli sa aj na potrebe vedenia vedeckého a odborného dialógu i vzájomnej informovanosti medzi sebou, pričom v tomto smere iniciovali viacero krokov, ako sú vznik pracovných skupín, založenie internetových spravodajcov a portálu atď., v oblasti tradičných i nových médií vrátane nutnosti etablovať sa pravidelnými kultúrnymi reláciami v štátnych a vo verejnoprávnych masovokomunikačných prostriedkoch, najmä v televízii a rozhlase. Jednako základy spolupráce sa musia postaviť na vedeckom poli slavistiky a ďalších humanitných vied (historiografia, literárna veda, kulturológia, etnológia, folkloristika, etnografia, filológia, slovanská porovnávacia lingvistika a komparatistika), na spoločnej výmene odborníkov a organizovaní vedeckých konferencií. V oblasti ochrany kultúrneho dedičstva v súvislosti s maticami slovanských národov treba sondovať možnosti využitia a zapojenia sa do programov a projektov UNESCO vrátane digitalizácie matičných zbierok. Osobitnú pozornosť by mali matice a inštitúcie slovanských národov venovať oblasti školstva a pedagogiky, sústrediť sa na výchovu mládeže a kreatívne nadviazať na vlastné tradície v súvislosti s načrtnutou líniou civilizačnej kultúrnej misie slovanských národov a ich národnostných menšín.

Na záver možno konštatovať, že úlohy pre matičné a slovanské kultúrne inštitúcie kongres vytýčil veľké, ale vcelku reálne a splniteľné. Totiž vždy treba, resp. všetko si vyžaduje (politika, ekonomika, kultúra), aby na prvom mieste bol vedecký výskum a potom príde ostatné. A túto premisu kongres do bodky naplnil.

KULTÚRA

Z iniciatívy ministerky kultúry SR Ľubice Laššákovej vláda schválila Koncepciu Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín Slovenskej republiky do roka 2030. Schváleným dokumentom rezort kultúry vytvára dlhodobejší plán na zásadnú pozitívnu zmenu v rozvoji kultúry v našich regiónoch. Koncepcia jednak stanovuje priority na podporu a udržateľný rozvoj miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín na Slovensku a zároveň predstavuje obsahové východisko pre komplexnú Stratégiu v tejto oblasti, ktorá doteraz chýbala.

Pozitíva pre kultúru

Výsledkom výjazdového rokovania vlády v Stropkove je aj schválenie materiálu Koncepcia Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín Slovenskej republiky do roka 2023 z dielne Ministerstva kultúry SR. Koncepcia vychádza zo zámeru vlády deklarovanom v Programovom vyhlásení vlády SR podporiť a vytvoriť podmienky na ochranu, podporu a rozvoj nehmotného kultúrneho dedičstva a tradičnej ľudovej kultúry. Primárnym cieľom dokumentu je vytvoriť dlhodobý a systémový plán na rozvoj kultúry a dostať ju tak do popredia spoločenského záujmu vo všetkých kútoch Slovenska. Ministerstvo kultúry chce dosiahnuť túto zmenu najmä posilnením regionálnej kultúry, jasnejším stanovením priorít a vyčlením väčšieho množstva finančných prostriedkov na kultúru.

Medzi hlavné ciele ministerstva patrí zlepšenie kvality verejných knižníc, vytvorenie legislatívneho rámca na zabezpečenie rozvoja kultúry národnostných menšín, vytvorenie nástrojov na koordináciu a optimalizáciu výkonu odborných činností regionálnych kultúrnych inštitúcií, rozšírenie regionálnych aktivít rezortných organizácií a intenzifikácia ochrany pamiatkového fondu. Strategickým cieľom rezortu kultúry je posilniť kultúrne centrá, aby sa stali skutočným príťažlivým miestom na vzdelávanie, vytváranie kultúrneho prostredia a hrdosti občanov nášho štátu.

Koncepcia zároveň poukazuje, že kultúrny rozvoj nie je možný za súčasnej finančnej poddimenzovanosti kultúrneho odvetvia. Dokument preto prízvukuje nevyhnutnosť lepšieho finančného ohodnotenia všetkých pracovníkov v kultúre, lepšie využitie európskych podporných finančných nástrojov a grantových a podporných programov, navýšenie rozpočtu grantov na podporu regionálnej kultúry a na kultúru národnostných menšín, ako aj vyššie finančné prostriedky na dotačné programy ministerstva kultúry.

„Koncepcia opisuje súčasný stav, najmä silné a slabé stránky problematiky, a ponúka súhrn návrhov, opatrení a cieľov, ktoré budú v stratégii rozpracované odborníkmi," vyhlásila ministerka Laššáková. Schválená koncepcia totiž slúži ako podklad na vytvorenie komplexnej Stratégie rozvoja miestnej a regionálnej kultúry a kultúry národnostných menšín Slovenskej republiky do roka 2030, ktorú vláda vo svojom uznesení uložila ministerstvu kultúry predložiť do 31. decembra 2020. Konkrétne ustanovenia vrátane finančného zabezpečenia budú špecifikované až v samotnej stratégii.

Ivan BROŽÍK

Juraj KUBÁNKA – prvý profesionál ľudového tanca, choreograf, tanečník a režisér

Tanec je krása pohybu, to najkrajšie na svete

Text a foto: Anna SLÁVIKOVÁ

Tento rok je zvlášť bohatý na významné jubileá. Smutné sa striedajú s radostnými. K tým potešujúcim patrí aj sedemdesiate výročie vzniku dvoch reprezentatívnych tanečno-hudobných ľudových telies – Slovenského ľudového umeleckého kolektívu a Lúčnice. S oboma je úzko spojené meno jedinečného tanečníka a choreografa Juraja KUBÁNKU, ktorý v decembri oslávil aj svoje životné jubileum – deväťdesiatku. Bez Kubánkovho umeleckého vkladu si nemožno predstaviť najmä tanečnú zložku SĽUK-u, známu a obdivovanú po celom svete. Stál pri zrode tohto súboru v roku 1949 ako choreograf a tiež tanečník, neskôr bol jeho umelecký vedúci, dramaturg i režisér. Kto z priaznivcov slovenského folklóru by nepoznal tanec Dupák, Kuruci, Podpolianska mladť, Biela plť na Váhu, Maľovaní zbojníci či Tatranská zima i Tatranskí orli, z tých novších tanečné divadlo Hrachova baba a Jurošík. Tie stále tvoria pilier bohatého repertoáru významného telesa, obľúbeného u nášho i zahraničného publika, oceneného na mnohých folklórnych festivaloch. Spolupracoval aj so súborom Lúčnica v jej začiatkoch a pre jeho jedinečnú choreografiu, typickú pohybom i priestorovou fantáziou, mu ponúkli angažmán v Poľsku, ale aj v Štátnom súbore Lužických Srbov v nemeckom Bautzene, kde mu udelili dve prestížne ocenenia – Cenu Jakuba Barta Ćišínskeho a Cenu Domoviny (Myto Domoviny).

● Majstre, tancovať šesťdesiattri rokov profesionálne a zo desať rokov predtým ako nadšený amatér je obdivuhodné a takmer neuveriteľné. Čo je na tanci také fascinujúce, že vás neomrzel a neunavil ani po toľkých desaťročiach?

Pre mňa znamená tanec krásu pohybu. To najkrajšie na svete. Som rád, že som ju objavil a pre tú krásu vlastne celý život žijem. Úplne sa stotožňujem s názorom francúzskeho básnika Françoisa Villona, ktorý povedal, že keby mal voliť medzi pravdou a krásou, vybral by si krásu, aj keď je niekedy veľmi krutá. Tanec je prejavom krásy a nositeľom života, pretože všetko, čo je živé, sa hýbe. Pohyb je prirodzený prejav života, takže tanec zahŕňa a vyjadruje tú nádhernú estetiku pohybu.

● Narodili ste sa v obci Turie pri Žiline, no detstvo a mladosť ste prežili na Liptove, kde ste nasávali ľudovú kultúru priamo v ochotníckom súbore v Liptovských Sliačoch. Cítili ste už odmalička, že ľudovému umeniu zasvätíte celý svoj profesionálny život?

Mladý človek sa nad takýmito vecami veľmi nezamýšľa. U mňa to šlo akosi úplne prirodzene. Moja mama bola nielen učiteľkou na tamojšej základnej škole, venovala sa aj osvetovej práci, nacvičovala divadelné predstavenia, viedla ochotnícky súbor v Liptovských Sliačoch a tam aj založila prvý detský folklórny súbor vo vtedajšom Česko-Slovensku.

● Účinkovali ste v ňom aj vy?

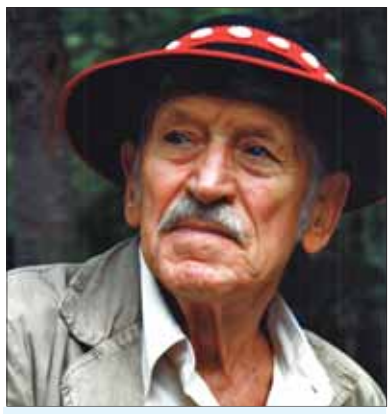
Samozrejme. Od úplného malička som sa motal okolo hercov, spevákov i tanečníkov a nasával všetko, čo sa týkalo kumštu. Keď som po skončení gymnázia prišiel do Bratislavy študovať na lekárskej fakulte, na internáte Lafranconi som začal organizovať skupinu chlapcov, s ktorými sme tam bývali. Šiesti sme si založili folklórnu tanečnú skupinu, a keďže sme začínali najmä odzemkami, pomenovali sme ju Odzemkári.

● Táto vaša malá skupina to postupom času dotiahla hodne ďaleko...

Tancu sme sa venovali celou dušou. Ja som vlastne pre tancovanie zanechal aj štúdium medicíny, ale neľutujem. V treťom ročníku som pochopil, že tanec mi je oveľa bližší. V mojom správnom rozhodnutí ma utvrdil aj režisér a folklorista Karol L. Zachar, ktorý ako odpoveď na obavy mojej matky napísal: „Lekárov bude vždy dosť, ale lekárov ľudských duší a sŕdc bude vždy nedostatok." Po tomto jeho vyjadrení mi mama dovolila, aby som si vybral povolanie, ktoré ma baví a teší.

● Keď sa v roku 1949 formoval prvý profesionálny folklórny súbor na našom území – Slovenský ľudový umelecký kolektív, boli ste pri tom. Ako si spomínate na jeho začiatky?

Túžba sústrediť náš folklór do jedného profesionálneho telesa bola veľmi silná. Zvlášť po skončení druhej svetovej vojny, keď nastal na Slovensku úžasný rozmach kultúry. Vysoškolský súbor pri zväze mládeže, kam patrili neskôr aj Odzemkári, prebral majetok ženského spolku Živena. Na jeho pôde začala vznikať Lúčnica, ktorej meno vymyslela Ľuba Pavlovičová-Baková. Ja som vlastne začínal v Lúčnici, ktorá bola od začiatku i dodnes zostala poloprofesionálnym súborom. No potom ma umelecký vedúci SĽUK-u prof. Pavol Tonkovič spolu s Martinom Ťapákom prehovorili, aby som prešiel k nim do Slovenského ľudového umeleckého kolektívu. Ako každý rozbeh aj SĽUK mal spočiatku isté muchy, ktoré bolo potrebné vychytať. Jednak neboli vhodné sály, v ktorých by účinkujúci mohli tancovať. Začínali v areáli kúpeľov Sliač, onedlho sa súbor presťahoval do Piešťan. Vtedy som tam nastúpil ja ako tanečník a choreograf, časom som sa stal umeleckým vedúcim. V septembri 1950 sme sa nasťahovali do kaštieľa v Rusovciach. Zostal som tam dovtedy, pokým ma bývalí stranícki funkcionári nepozbavili všetkých funkcií.

Živým pamätníkom sedemdesiatich rokov SĽUK-u je jeho zakladateľ a dlhoročný choreograf Juraj KUBÁNKA.

Slovenské Vianoce v scénickej podobe Slovenského ľudového umeleckého kolektívu patria k najvydarenejším choreografiám tohto nášho reprezentatívneho folklórneho telesa a jeho tanečnej zložky.

● Čo ste spáchali?

Nepodpísal som sa pod text listiny, na ktorej boli mená tých, ktorí súhlasili so vstupom okupačných vojsk do Česko-Slovenska. A možno sa k tomu priplietlo aj kus niečej závisti.

● Tie nemilé veci sa udiali práve v čase, keď vám v Nemecku udelili prestížnu cenu a ponúkli spoluprácu. Ako ste reagovali?

Ako som mal v danej situácii reagovať? Ocenenie významnej osobnosti srbskej kultúry a národovca Cena Jakuba Barta Ćišínskeho, ktorou ma poctilo vedenie súboru Lužických Srbov žijúcich v bývalej NDR, vlastne zmiernilo krivdu, ktorú som pocítil, keď ma po šesťdesiatom deviatom roku pozbavili všetkých funkcií v SĽUK-u, ktorý som dovtedy budoval, ako som najlepšie vládal. Keďže mi v nemeckom meste Bautzen, kde je sídlo folklórneho súboru Lužických Srbov, ponúkli trvalé angažmán, využil som túto príležitosť a súhlasil som. Prijali ma medzi seba veľmi srdečne, a tak sme sa s manželkou, bývalou sľukárskou tanečníčkou, presťahovali. Istý čas manželka v tomto súbore tancovala ako sólistka, pridala sa aj dcéra, ktorá dnes v tomto srbskom telese spieva, konferuje i tancuje.

● Počas úctyhodných vyše šesť desaťročí ste vytvorili a nacvičili s mnohými súbormi stovky tancov, len pre SĽUK ich bolo vyše dvestopäťdesiat. Dá sa vymyslieť do každej kompozície niečo nové, čo tu ešte nebolo?

Dovolím si povedať, že ani jeden z mojich tancov nie je zhodný s tancom druhým. Na báze goralského hudobného i tanečného prejavu som postavil aj spomínané tance Tatranská zima a Tatranskí orli. Keď si ich divák pozrie, musí uznať, že ide o diametrálne odlišné veci. Tie dve čísla môžu ísť vedľa seba a sú úplne iné. Za tvorbu nemožno pokladať odpozorovanie nejakého umeleckého prejavu a automatické prenesenie na scénu. To nie je tvorba. Nanajvýš to možno nazvať akési inscenovanie toho, čo som sa naučil a čo som videl.

● Existujú nejaké značky, ktoré si môžete zapísať, aby ste si pamätali jednotlivé kroky, figúry či celkový pohyb na scéne v priestore?

Zatiaľ nikto nevymyslel značky na zaznamenávanie pohybu pre tanečníkov. Tú predstavu musím mať v hlave. Tanec treba postaviť priamo, čiže živo. Presne ukázať tanečníkom, ako to majú spraviť, ako si to predstavujem. Tvorba je totiž veľké trápenie. Myšlienka alebo predstava dozrieva v tvorcovi dlhší čas. Keď som robil Fašiang liptovský čerpal som síce zo zvyklostí v Sliačoch, ale nebola to kópia. Vznikol svojský, môj vlastný projekt. Presne tak ako Biela plť na Váhu. Sú to moje vlastné predstavy o tanci. Pre stavbu choreografie Stínky bohýnky úval som využil osobné spomienky zo svojho detstva. Ide o veľmi silné číslo, s ktorým SĽUK zažíval obrovské úspechy. Inšpiroval som sa prácou v lese. S mamou i so sestrou sme ako deti žili biedne, a tak som si chodil počas prázdnin privyrábať s chlapmi do hory. Stínali sme stromy a váľali ich proti svahu, aby nás nezavalili. Potom sme kôru obielili. Bola to ťažká robota, lebo najmä z jedlí sa kôra odstraňovala mimoriadne ťažko. Mával som takú tvrdú kožu na rukách, že dlaňou som mohol pribíjať klince. Spávali sme v takej provizórnej kolibke, mala síce strechu, ale zo všetkých strán do nej prefukovalo. Zohrievali sme sa pri ohníku – raz spredu, potom od chrbta. Pre dnešných ľudí to vyznieva ako rozprávka. No ja som tú tvrdú rozprávku prežíval na vlastnej koži. Celú noc sa mi potom snívalo, ako to biele drevo predo mnou tancuje. Zúročil som tieto svoje predstavy a vzniklo veľmi vydarené číslo, nazval som ho Stínky bohýnky úval (stínky znamená stínanie dreva, bohýnky to je ten sen a úval je riznovanie, spúšťanie dreva).

● Neplietli sa vám jednotlivé tance pri zostavovaní choreografie?

Nie, nikdy. Pretože vždy som robil len jednu vec. Keď som staval nejaký tanec, absolútne som sa skoncentroval. Nápad a jeho riešenie neprichádzajú každý deň. Ide o vzácny okamih a ten si človek nesmie nechať ujsť. Pravidelne sa mi stávalo, že nápady prichádzali v noci. Premietol som si ich v hlave, ako budem tú-ktorú vec priestorovo riešiť. Samotné riešenie nápadu sa dokončí, až keď choreograf príde do sály. Presne som vedel, čo idem robiť. Keď je choreografia tanca postavená, zaznačí sa na video a podľa záznamu ho môžu študovať ďalší. Dnes to už nie je problém.

● Kde sa môžu mladí nádejní záujemcovia o tanec zdokonaľovať?

Tu v Bratislave existuje Tanečné konzervatórium, ktoré pripravuje tanečníkov na profesionálnej úrovni. Na Slovensku máme, našťastie, mnoho súborov, kde majú možnosť naučiť sa základné motívy a kde po čase môžu prezentovať svoje pohybové schopnosti. No a dvere do SĽUK-u i Lúčnice sú šikovným mladým ľuďom stále otvorené.

● Vstúpili ste do viacerých žánrov slovenskej kultúry – zahrali ste si v niekoľkých celovečerných filmoch, nakrútené sú o vás dokumentárne snímky, národný umelec Ján Kulich zvečnil vašu podobu do bronzovej busty, vyšlo o vás niekoľko publikácií a študentských prác, napísali ste svoju biografiu Návraty do nenávratna (vyd. Perfekt 2005). Ako vidí sám seba po takej činorodej práci, ocenenej u nás aj v zahraničí, náš najvýznamnejší historik ľudového tanca?

Kniha, ktorú som napísal, nie je ani tak o mne, ale skôr o ľuďoch, ktorých som stretol či už v SĽUK-u, v Lúčnici, ale aj mimo súborov. Vo svojich spomienkach som sa usiloval zachytiť aspoň niektoré veselé, smutné, no občas aj dramatické príbehy, ktoré sme prežili. Je to môj pohľad na nich, ako som vnímal ľudí, ktorí ma roky obklopovali či už pri nácvikoch jednotlivých tancov i celých programov, ale aj o zájazdoch, ktoré sme spolu absolvovali. Takže nájdu sa v nej takmer všetci, ktorí žili v mojej blízkosti. Oni najlepšie vedia, koľko driny nás stálo každé vystúpenie, v ktorom sme sa usilovali ukázať divákom to najkrajšie z ľudového umenia, čo na Slovensku máme.

Mali sme detského lekára – priekopníka zdravovedy európskeho formátu

Spomienka na dávne časy a na uja Churu

Ján ČOMAJ – Snímky: archív

Musím začať priam ako dejepisec, ale sú veci, ktoré by mal človek vidieť a chápať v časovej celistvosti, inak mu veľa unikne. Takže prepáčte za zdĺhavý úvod a akoby od veci. Dúfam však, že vás pár viet navyše neunaví...

Keď veľmoci dúfali, že Hitler je sýty, ozvali sa Maďari. Ani po dvadsiatich rokoch neprehltli zánik Uhorska a rezultát z Trianonu. Politici veľmocí tentoraz však zaváhali. Namiesto striktnej odpovede ponechali ich požiadavky na rozhodnutie dvom grófom. Nemec sa volal von Ribbentrop, Talian Ciano. Tí dvaja vyniesli verdikt: Maďarsko dostane dvanásťtisíc štvorcových kilometrov južného a východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi.

Maďarom sa aj to však málilo. A tak veľmoci, ktoré sa samy menovali za arbitrov ľudských osudov a európskych dejín, sa museli zísť o dva roky znova a prisúdiť Maďarom aj štyridsaťtritisíc štvorcových kilometrov rumunského územia...

●●●

Mňa to netrápilo.

Mal som tri roky, z toho pol roka som – na dvakrát – strávil v rimavskosobotskej nemocnici. Tuberkulózny zápal pohrudnice.

Tuberkulózy bol vtedy plný svet. Následky prvej svetovej vojny. Nezdravé bývanie. Zlá životospráva. Očkovanie – pojem takmer neznámy. Riedka zdravotná sieť. Antibiotiká prídu až po ďalšej vojne, takže neostávalo nič iné, len otvoriť detský hrudník, vyškrabkať z neho, čo sa dá, posypať dajakým sulfatiazolom, sulfamilamidom či čímsi podobným, zaviesť do hrudníka hadičku, zavesiť na ňu fľaštičku, čo sa pri každom pohybe tielka hompáľa pod posteľou, kŕmiť pacientíka antibakteriálnymi cukríkmi – a keď o pár týždňov už do fľaštičky nič nekvapká, zašiť dieru.

●●●

Práve čítam Kapuścińského reportáže. Začínajú sa podobnou spomienkou. Jeho rodné poľské mestečko Pinsk sa jedného dňa stalo z ničoho nič Sovietskym zväzom. Davy utečencov sa vlečú v prachu, dyme a panike. Načo im je toľko batohov, toľko kufrov? Načo toľko čajníkov a hrncov? Prečo tak kľajú? Prečo sa neprestajne na niečo vypytujú? Všetci kamsi idú – nevedno kam. Krik, plač, pušky a bodáky, zlostné tváre spotených vojakov...

V mysli sa mi uchoval zahmlený obrázok podobný hentomu. Prvý a nadlho jediný. Sopľavý deň. Veľa ľudí. Batohy, káričky, kočíky. Konské povozy dovysoka naložené nábytkom. Naše skrine na hromade pod celtou. Prší... Zvyšok mi raz dokreslí mamino rozprávanie. Na nových maďarsko-slovenských hraniciach čakáme dva dni a dve noci na nákladiak zo slovenskej strany. Nechodí. Je nás tam plno. Niekoho už odvážajú furmani. Iní idú peši proti dažďu s kárami a kočíkmi naloženými dovysoka. Vojenskú jednotku, ktorá mala pomôcť pri prevoze, odvelili inam, vysvetľuje veliteľ strážnice: na niekoľkých miestach Maďari vtrhli severnejšie, treba ich vytlačiť silou...

Dva dni a dve noci sme schúlení v kúte prístrešku pohraničnej stráže. Na tretí deň konečne v otcovom budúcom sídle – v Kokave nad Rimavicou. Tu sa dozvedáme, že miesto, na ktoré mal otec nastúpiť ako poštmajster, nie je ešte voľné. Možno o rok. Niekde niečo poplietli. Voľná je len poštovňa, pobočka pošty v susednej osade Utekáč. Bývame v izbe pre učňov Clary, výrobcu žiarovkových baniek, termosiek a chemického skla. Moderný komplex o polstoročie znivočia hraboši veľkej privatizácie, rozliční falošní kamaráti šéfa vtedy najväčšej politickej strany, pardon, hnutia. Mňa sanitka s tretím zápalom pohrudnice vezie na detskú kliniku do Bratislavy – v najbližšej nemocnici v Likieri pri Hnúšti si na mňa netrúfali.

Ujíma sa ma profesor Chura. Zachovalo sa mi iba pár rozmazaných

Musela prísť až dubčekovská jar, aby sa prof. Alojzovi CHUROVI už ako 70-ročnému dostalo zaslúženého uznania...

snímok v pamäti a jedna malá fotografia päťročného chlapca na trojkolke a nad ním milučká mladá lekárka.

Po rokoch, keď sa na reportérskej ceste s kolegom zastavíme u jeho matky v Topoľčanoch, vysvitne, že tá dievčina v bielom plášti je ona, lekárka na dôchodku. Na pacienta, ktorý u nich kedysi ležal pol roka, nezvyčajne dlhý čas, si prekvapivo pamätá. Bola vtedy asistentkou pána profesora Churu.

Profesor Chura je zázračným ujom pre tisíce človečikov. O ňom bude reč. Jemu musím venovať kúsok pozornosti, lebo naveky zostane veľkou osobnosťou slovenskej lekárskej vedy, pediatrie, hygieny, starostlivosti o matku a dieťa. Aj keď som vtedy nemohol vedieť, aký múdry a obetavý človek sa o nás stará...

●●●

Podľa Petra Karvaša bol socializmus masovým zhromaždením, na ktorom museli byť všetci ľudia rovnakí. Ak bol niekto o hlavu vyšší, bol to dostatočný dôvod na to, aby bol o ňu kratší.

Taký osud Churu síce obišiel, ale veľa nechýbalo...

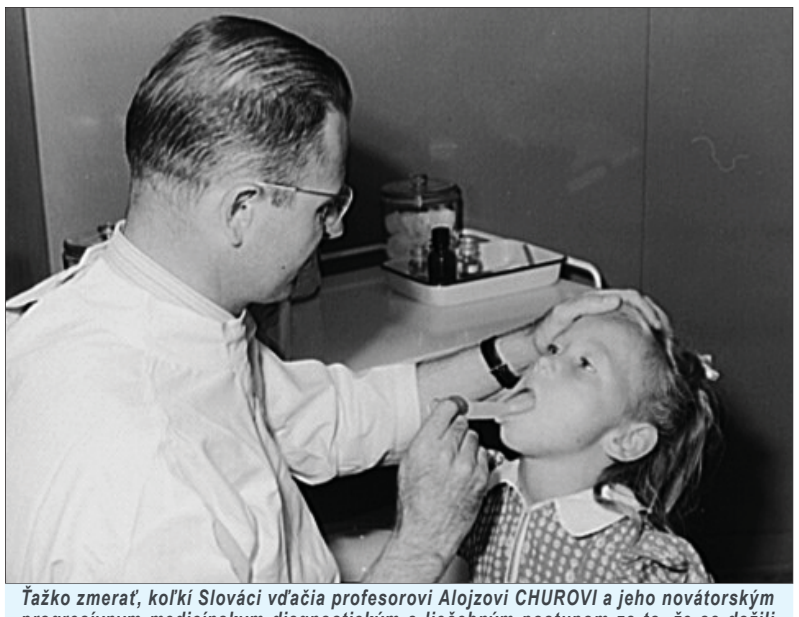
Vynikal rozsahom erudície – od predpôrodnej starostlivosti cez detskú infektológiu po hrudníkovú chirurgiu drobných tiel, od výchovy babíc po vzdelávanie mamičiek, nespočítateľné množstvo prednášok, ktoré končil vždy rovnako: Dojčite, kým sa dá, materinské mlieko ako jediná tekutina na svete má všetky výživné látky, ktoré ľudské mláďa k rastu a zdraviu potrebuje!

Bol z Kysúc, nejedna rodina tu za jeho mladosti žila vedno so zvieratami – zdrojom potravy aj spoločníkmi v detských hrách. Keď vyštudoval a pochodil svet, spojil nadšencov po Slovensku – finančníkov, politikov, umelcov, učiteľov a lekárov, a v tridsiatych rokoch spustil mohutné hnutie za zlepšenie hygieny detí: detská úmrtnosť bola vtedy na Slovensku jedna z najvyšších v Európe – štyristo detí z tisícky sa nedožilo desiatich rokov!

Chura nabádal potravinárske firmy na vývoj optimálnych náhrad, keď už matka mlieko stratila, a výrobu zdravých detských pochúťok. Publikoval, prednášal, vystupoval v rozhlase a sám viedol výstavbu celoslovenskej siete poradní pre tehotné ženy a mamičky. Organizoval prvé kampane proti čiernemu kašľu, ovčím kiahňam a osýpkam. Ak tieto choroby prakticky na Slovensku a v Česku do ďalšej vojny za krátkych dvadsať rokov vymizli, je to najmä jeho zásluha. Operoval detské hrudníky, keď vtedajšia pliaga tuberkulóza napadla drobné telá a nijaké antituberkolotiká ľudstvo nepoznalo – pite kozie mlieko, natierajte si maslo na chlebík, jedzte tvaroh, jabĺčka, kapustu, choďte do Tatier, Hágy sme ešte nemali, tuberkulóza sa liečila na soláriách Tatranskej Polianky a Penzijného ústavu v Novom Smokovci, toho úžasného Harmincovho paláca slnka (dnes sprivatizovanej a úplne pustej budovy). Podobné zápaly ako môj sa zväčša končili smrťou – Chura a jeho žiaci vrátili do života stovky malých človečikov. Možno tisíce. Keď prišla ďalšia vojna, ktorá v takom úsilí nikdy nepomáha, skôr rozsieva smrť – tubera u nás prestala byť morom. Česko-Slovensko sa vďaka Churovej škole a jeho osobnému úsiliu dostalo medzi najvyspelejšie krajiny sveta v detskej úmrtnosti!

●●●

Alojz Ján Chura sa narodil na konci devätnásteho storočia v roku 1899 v Hliníku nad Váhom, dnes je obec s Malou a Veľkou Bytčou jedno mesto – Bytča. Základná škola odporučila chlapca na štúdiá, našťastie si jeho talent

Ťažko zmerať, koľkí Slováci vďačia profesorovi Alojzovi CHUROVI a jeho novátorským progresívnym medicínskym diagnostickým a liečebným postupom za to, že sa dožili seniorského veku.

i usilovnosť všimla aj katolícka cirkev a finančnú starosť prevzali na seba piaristi v Nitre. V ich gymnáziu v roku 1917 maturoval. Prijali ho na Lekársku fakultu v Budapešti, bola však vojna, musel na front. Po návrate z vojny urobil v Budapešti prvé dva ročníky, ďalšie dva na medicíne Masarykovej univerzity v Brne a posledné dva na práve zriadenej Lekárskej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave.

Detská klinika mala v tom čase moderné pavilóny, rozložené v parku na Lazaretskej ulici. Viedol ju český pediater profesor Brdík. Churu si už ako študenta vzal za pomocnú vedeckú silu. Po promócii ho, pravdaže, aj zamestnal. Chura si prácou, štúdiom jazykov a vlastnými výskumami po dvoch rokoch vyslúžil študijné pobyty vo svetoznámom Hospital for Sick Children v Londýne, na vynikajúcich klinikách v Amsterdame a Leydene, o ďalšie dva roky bol dokonca asistentom vtedy najvýznamnejšieho európskeho pediatria profesora Czerneho v Berlíne. Ako sa bratislavská detská klinika rozrastala, prof. Brdík dal svojho obľúbenca Churu po návrate do vlasti viesť oddelenie a navrhol mu, aby si pripravil habilitačnú prácu na docenta. Sotva tridsaťročný Chura sa stal docentom, a keď sa profesor Brdík musel vrátiť do Prahy, keď politici neuvážene (ako obyčajne) vyhnali zo Slovenska aj Čechov, oddaných svojmu remeslu, stal sa prednostom kliniky a onedlho aj profesorom.

●●●

V rokoch druhej svetovej vojny bol po dve funkčné obdobia dekan Lekárskej fakulty. A keď si rektor univerzity prof. Tuka obliekol gardistickú uniformu, v ktorej starý pán vyzeral skôr smiešne ako mužne, a stal sa predsedom vlády, Churu vedecká rada Slovenskej univerzity zvolila za rektora. Osudová smola. Po vojne mu to zrátali. Bol Tukovým nástupcom, vykrikovali noví politici. A pritom starého Bélu sotva poznal – ako každý iný človek. Ak sa našiel hlas, ktorý sa Churu vtedy zastal, umlčali ho. Lekár nevšedného formátu, svetovo rozhľadený, obetavý, plný aktivity sa stal personou non grata vo vlastnej vlasti. Musel z univerzity i z kliniky. Už sa zabudlo, že bol nielen lekárom, ale aj vedcom, aj priekopníkom sociálno-zdravotných služieb, ktoré znižovali detskú úmrtnosť, výskyt tuberkulózy a krivice, okrem iného aj účinným podávaním vitamínu D, na čo vtedy reagovala celá európska medicína. Aj obdivuhodným organizátorom: Dvadsať rokov pred vyspelými krajinami vybudoval systém poradní pre gravidné matky, rodičky a dojčatá. Už rok po najväčšej vojne – ako prvý na svete – vytvoril za pomoci dvoch -troch vplyvných pražských lekárov sieť dorastového lekárstva v celej ČSR.

●●●

Odvážni Trenčania ho ukryli vo svojej nemocnici. Nemal tam nijaké zvláštne konexie – ani v krajskej správe, ani v trenčianskej nemocnici. Revanšoval sa im po svojom: vybudoval tu oddelenie, ktoré bolo v päťdesiatych rokoch najmodernejšou pediatriou v celej ČSR. Pražské ministerstvo zdravotníctva zaviedlo podľa Churovho plánu a potom aj ním vypracovaných školských osnov šesťmesačné postgraduálne kurzy lekárov pediatrov v Havlíčkovom Brode, z ktorých neskôr vznikol samostatný ústav pre doškoľovanie lekárov v Trenčíne, a on sa vedľa klinickej práce stal aj vedúcim katedry pediatrie. Podľa Churovho návrhu postavili liečebný ústav detskej tuberkulózy v Lučivnej aj ústav pre mentálne zaostalé a telesne chybné deti pri Červenom moste v Bratislave...

●●●

Musela prísť dubčekovská jar, aby v roku 1968 Slovenská lekárska komora navrhla a v roku 1969 prezident udelil profesorovi Alojzovi Churovi Rad Republiky. Mal práve sedemdesiat rokov.

Detské oddelenie v Trenčíne ani vtedy neopustil. Zostal Trenčínu verný za to, že ho pred dvadsiatimi piatimi rokmi prichýlili. Detské oddelenie tu viedol v plnom svojom nasadení do roku 1976. Vtedy – sedemdesiatsedemročný, odišiel do dôchodku. A o tri roky umrel.

●●●

Jedenásteho júna bolo stodvadsať rokov od narodenia pána profesora Churu. Medicínska verejnosť si ho uctila aj v aule na Kramároch pomenovanej po ňom. Patrilo sa však aj nám laikom si ho pripomenúť, veď ani nevieme, koľkí sme tu iba vďaka jeho úsiliu.

NA MARGO

Kým pred sto rokmi sa na Slovensku z tisíc narodených detí nedožilo desiatich rokov štyristo, už o dvadsať rokov neskôr to bola menej ako polovica a na sklonku prvej Slovenskej republiky umrelo z tisíc novorodencov v detskom veku sotva sto. Zásluhu na tom mal predovšetkým rozvoj medicíny, nesmierna aktivita profesora Churu v komplexe zdravotnej výchovy matiek, pôrodných asistentiek a výroby dojčenských náhrad v prípadoch, že matka nemohla dieťa pridájať do optimálneho veku dieťaťa, vyššia kultúra života a hygieny, najmä v dedinách a osadách, a prirodzene aj rýchly rozvoj siete detských lekárov.

Klesá krivka nového života

Dalo by sa povedať, že ešte za profesorovho života sa tento problém na Slovensku nielen raz pre vždy vyriešil, ale naša krajina, potom aj v obnovenom zväzku s Čechmi, sa stala vzorom v prednatálnej, pôrodnej a novorodeneckej starostlivosti o matku a dieťa a v celom komplexe starostlivosti o deti (predškolské zariadenia, škola, letné tábory, lyžiarske kurzy, sieť pediatrov, detské sanatóriá, špecializované ústavné liečby). Niečo z toho sa v nových spoločenských pomeroch vytratilo, niečo pribudlo, povedzme Národný ústav detských chorôb, kompletizovalo sa detské sanatórium v Dolnom Smokovci na Šrobárov ústav detskej tuberkulózy a respiračných ochorení, zahustila sa sieť pediatrov v teréne, v Bratislave vznikol komplex detskej traumatológie, rozširuje sa možnosť spoločného pobytu matky a dieťaťa pri dlhotrvajúcej hospitalizácii, zavádza sa povinnosť aspoň ročnej predškolskej výchovy, čo ovplyvní aj stav hygieny a zdravia detí z nevyhovujúceho prostredia, zlepšuje sa stravovanie v školských jedálňach (bezplatné obedy, zdravší výber pochúťok v bufetoch), obnovujú sa školy v prírode, rozširujú sa zimné pobyty a lyžiarske kurzy atď. To všetko by bolo potešiteľné. Keby...

Keby v mladej generácii nenarastal podiel detí z najzanedbanejšieho prostredia. Keby prudko klesajúcu krivku pôrodnosti ako-tak neudržiavali práve novorodenci z najzaostalejších osád, teda z prostredia s najvyššou detskou chorobnosťou i mortalitou. Tridsať rokov to spoločnosť rieši, konečne si však treba povedať, že nesústredene, povrchne, nekomplexne, ľuďmi a orgánmi s minimálnymi právomocami. Akoby si politici povedali, že ak jestvuje problém, ktorý sa nedá vyriešiť za jedno volebné obdobie, tak to nie je problém.

Druhým vážnym varovaním pre budúcnosť je klesajúca demografická krivka. V polovici šesťdesiatych rokov pripadli na Slovensku na jednu matku tri deti, dnes jedno. A kúštik. V polovici šesťdesiatych rokov mali prvorodičky priemerne dvadsaťdva až dvadsaťtri rokov, dnes bezmála dvadsaťsedem! Bezdetné manželstvá boli vtedy štyri zo sto, dnes štvrtina!

Mladí moji, a to je veru zahanbujúci stav!

Ján ČOMAJ

GLOSA

Zobral som si deň dovolenky, lebo som čakal televízneho opravára. Poučený predchádzajúcimi prípadmi neuvoľnil som sa na dve-tri hodiny podľa nahláseného príchodu tohto dobrého muža, ale striehol som z obloka na ulicu už od rána. Opravár by mohol prísť predčasne, aby sa nemusel trápiť s mojím televízorom a mohol nahlásiť, že som nebol doma. No pravdepodobne príde neskôr, keď si vybaví všetky svoje fušky. Skrátka, ja som len zákazník a on je náš pán.

Linka nedôvery

Televízor mi nefungoval, ale telefón áno. Ani som netušil, že v pracovnom čase onen prístroj tak usilovne pracuje. Vyzváňal, ako keby mi chcel vyzvoniť všetky tajomstvá sveta! Dvíhal som slúchadlo pri každom zazvonení. Čo keby volal opravár, že príde skôr, že príde neskôr, že príde inokedy alebo že v dohľadnom čase nepríde pre akútny nedostatok opravárov či chronický nedostatok náhradných súčiastok?

Pravdaže, nikto sa nechcel rozprávať so mnou. Boli to všetko omyly. Každý však rozprávať chcel, pričom sa ani nespýtal, s kým hovorí. Každému som doprial, aby sa schuti vyrozprával. Každému som vyhovel. Všetkým som všetko sľúbil. Podával som iba pozitívne informácie. Pre každého som mal pekné slová, pozdravy a zdvorilostné frázy. Moje áno bo lo presvedčivé ako áno z úst vydajachtivej nevesty. Každého som potešil, že hľadanú vec máme na sklade. Žiadosť, že sme kladne vybavili. Že chápeme jeho požiadavky. Že nemáme nič proti jeho logike. Že sme tu na to, aby sme ľuďom poslúžili. Každému som povedal, že jeho vec je aj mojou vecou. Že je to vec mojej profesijnej cti...

Lenže moja presvedčovacia aktivita vyvolávala upodozrievavosť telefonujúcich. Všetky rozhovory boli predčasne ukončené. Po mojich pozitívnych informáciách sa ma niektorí začali pýtať, s kým vlastne hovoria. Iní ma napomínali, aby som nebol ironický. Podaktorí zrozpačiteli a zarazene fučali do aparátu premýšľajúc, čo sa za celou vecou skrýva. Jedna pani od polovice rozhovoru opakovala ako poškodená platňa: To nie je možné, vy si zo mňa uťahujete! Niekoľkí znenazdania bez pozdravu tresli slúchadlom do vidlice. Iba jeden obratne zmenil tému nášho rozhovoru a namiesto precizovania svojej objednávky ma pozýval k sebe, že mi lacno predá hodinky s „vodotryskom“, predvedie fungujúci model perpetua mobile a nakoniec mi falošne, ale s citom pre momentálnu situáciu zaspieval úryvok z piesne Ukážu ti cestu rájem.

Iba objednaný a dohovorený televízny opravár neprišiel, ba ani nezavolal. Možno sa nedovolal pre množstvo ku mne smerujúcich omylov, prípadne ho automat prepájal do iných domácností. Alebo ho ktosi z náhodne zapojených telefónnych účastníkov duchaprítomne pozval k svojmu pokazenému televízoru. Azda mal televízny opravár pokazený telefón a pokúšal sa privolať telefónneho opravára z nejakej telefónnej búdky.

A tak som si v podvečer, keď utíchli telefonáty, zanôtil tiež trochu falošne, ale s citom pre momentálnu situáciu úryvok piesne začínajúci slovami Zhasnete lampióny, já chci vidět tmu, nepřišel, nepřišel... S piesňou je totiž život vždy krajší!

Milan KENDA

V knižniciach ľudia po tisícročia zhromažďujú a nachádzajú výplody ľudského ducha

Žriedla, čo napájajú poznaním i nádejou

Miroslav PIUS – Foto: archív autora

Vieme, že ani jedna kniha neobsahuje v sebe takú silu, ktorá by bola schopná zabrániť tretej svetovej vojne, opakovaniu holokaustu alebo ponižovaniu dôstojnosti človeka. No napriek tejto skúsenosti knihy ľudia čítajú a zhromažďujú v knižniciach. Starí Sumeri mali pre miesto, kde boli knihy (hlinené tabuľky) uložené, názov Dom knihy. Bolo to miesto, kde boli knihy doma. Aj my napriek „bezmocnosti kníh“ a silnej moci zla ukladáme knihy do knižníc podľa rôznych, storočiami odskúšaných a ľudskou skúsenosťou overených systémov.

Alexandrijská knižnica bola zázrakom staroveku a sústreďovala takmer všetok vtedajší civilizačný potenciál a učenosť.

Knižnice naplnené knihami nie sú len tiché priestory, v ktorých knihy spia a ich autori sa počas dlhých nocí naboso prechádzajú medzi regálmi. Knižnice sú miesta, v ktorých ľudia po tisícročia zhromažďujú tie najskvelejšie myšlienky, vynálezy, vedecké objavy, múdre návody na zlepšenie života a sveta. Knižnice majú v sebe túto nehmotnú, ale predsa len živú možnosť prostredníctvom toho, čo sa nachádza na zažltnutých stránkach kníh, meniť a zlepšovať svet okolo nás, a čo je najdôležitejšie – permanentne poskytovať ľuďom nádej na humánnejšiu, lepšiu a spravodlivejšiu budúcnosť.

■ MÚDROSŤ ANTIKY

Grécky matematik Herón z Alexandrie žil v prvom storočí nášho letopočtu. Vynašiel prvý parný stroj a podrobne opísal svoj vynález na pergamene, ktorý ležal v Alexandrijskej knižnici, až kým ju fanatický dav nepodpálil. V plameňoch zhorel aj Herónov pergamen a s ním i jeho vynález. Ľudstvo muselo čakať niekoľko storočí, aby sa Herónov princíp parného stroja potvrdil. Popusťme uzdu fantázii. Ako by sa ľudstvo zmenilo , keby bol Herónov vynález v praxi skôr?

Iný Grék – Aristarchos z ostrova Samos, astronóm a matematik, ktorý žil v treťom storočí pred naším letopočtom, sa zaoberal meraním Slnka a Mesiaca. Jeho epochálnym objavom bolo tvrdenie, že Slnko sa neotáča okolo Zeme, ale Zem a ostatné telesá na nebi sa otáčajú okolo Slnka, ktoré je stredom našej galaxie. A všetko to napísal do spisu, ktorý bol tiež v Alexandrijskej knižnici. Aristarchovo učenie za jeho života odmietli, vystavili ho posmeškom a urážkam luzy. Až v 17. storočí geniálny Kopernik potvrdil pravdivosť Aristarchovho názoru. A opäť si predstavme, kde by už ľudstvo mohlo byť, keby sa ľudia boli správali inak?

Spisovateľ Jorge Luis Borges, veľký výmyselník, mytológ a guru iracionality, v poviedke Babylonská knižnica (1941) opisuje pomyselnú knižnicu sveta (niečo na spôsob Babylonskej veže) ako nekonečný vesmír, ktorý je poskladaný z priestorov šesťuholníkových galérií, ktorých počet je nekonečný. Táto absolútna knižnica mala tvar kruhu (pretože je nekonečný). V knižnici sa nachádza kruhová kniha, ktorá je vlastne sám stelesnený Boh. V tejto iracionálnej knižnici nie sú ani dve knihy rovnaké. Všetky sú však stvorené z rovnakých prvkov – medzera, čiarka, bodka, písmená abecedy. Borges presviedča čitateľa, že existuje kniha, ktorá obsahuje v sebe všetky ostatné knihy.

■ ALEXANDRIJSKÝ ZÁZRAK

Najslávnejšie knižnice staroveku boli v Alexandrii a v Pergamone. Alexandrijskú knižnicu založili Ptolemaiovci (4. stor. p .n. l.) pri kráľovskej akadémii vied. Obsahovala päťstotisíc zväzkov. Zničili ju fanatickí kresťania, ktorí sa chceli porátať s pohanstvom. Knižnica bola najdôležitejším centrom štúdia starovekého sveta. Dostala meno po Alexandrovi Veľkom, ktorého v mladosti vzdelával filozof Aristoteles. Aristoteles prebudil v mladom Alexandrovi lásku k vzdelaniu. V roku 323 pred naším letopočtom Alexander náhle zomiera. Na trón nastúpil jeho najvernejší generál Ptolemaios I. Bol to nielen dobrý generál, ale aj vzdelaný muž, ktorý vyhľadával spoločnosť učencov. Prvé, do čoho sa pustil, bola výstavba Alexandrijskej knižnice. Faraón podporoval knižnicu finančne a usiloval sa v nej zhromaždiť čo najviac kníh. Poslal svojich poslov na všetky strany sveta, aby vyhľadávali staré aj nové rukopisy, odkúpili ich a priniesli do Alexandrie. Tak sa mu za krátky čas podarilo vytvoriť najväčšiu knižnicu vtedajšieho sveta. Boli v nej zhromaždené práce nielen všetkých gréckych filozofov, ale aj rukopisy babylonského, tureckého a hebrejského pôvodu. Keď Kleopatra bojovala o trón so svojím bratom, Caesar sa postavil na jej stranu a dal podpáliť lode jej protivníka. Oheň sa však rozšíril z prístavu aj na zvyšok mesta a zhorel i sklad, v ktorom sa nachádzala časť rukopisov z Alexandrijskej knižnice. Okolo roku 400 nášho letopočtu v Rímskej ríši získalo dominanciu kresťanstvo. Stalo sa oficiálnym náboženstvom a rozzúrený dav kresťanských fanatikov knižnicu podpálil. Knižnica a vzácne rukopisy v nej zhoreli do tla.

■ KNIŽNICA V NINIVE

Vznik tejto knižnice inicioval kráľ Ašurbanipal, ktorý vyslal do všetkých kútov svojej ríše pisárov, aby odpísali staré knihy. Mnoho tabuliek v knižnici preto obsahuje vetu „Odpísané zo starého rukopisu a overené.“

Knižnica v Pergamone vznikla v druhom storočí pred naším letopočtom a nachádzalo sa v nej okolo dvestotisíc kníh.

Slovenská národná knižnica je naším reprezentatívnym knižničným pracoviskom, ale jej nové zmenené logo toto postavenie a poslanie svojou školometskou úrovňou devalvuje.

Klinopisné tabuľky a ich súbory boli v podstate prvými knihami, na ktorých sa zachovali také literárne poklady, ako je trebárs sumerský Epos o Gilgamešovi.

Časti niektorých rukopisov obsahujú poznámky pisára, ako napríklad „neviem, zničené, zotreté“. Každá klinopisná tabuľka v knižnici mala svoje meno a svoje poradové číslo. Slávny epos Enúma eliš sa skladá zo siedmich tabuliek. Riadok, ktorým sa jedna tabuľka končila, bol na začiatku druhej tabuľky, čím sa dosiahla správna nadväznosť textu. Všetky tabuľky obsahujú meno pisára a označenie vlastníka tabuľky. Nájdené tabuľky sú dvojakého druhu – tabuľkové katalógy (obsahujú začiatočné slová jednotlivých tabuliek s počtom riadkov) a sériové katalógy (sumarizujú tituly rôznych sérií.)

Texty pisári vyryli do hlinených tabuliek písmom, ktoré voláme klinopis. Významnejšie tabuľky boli vypálené. Pisári pri písaní používali asýrsku formu akkadčiny. V knižnici sa našli niektoré aj dnes známe diela, najmä spomínaný epos o stvorení sveta Enúma eliš a epos o Gilgamešovi.

■ PRAMENE DUCHA

Knižnica v Pergamone v Malej Ázii vznikla asi v 2. storočí pred naším letopočtom. Nachádzalo sa v nej okolo dvestotisíc kníh. Bola najvýznamnejšou knižnicou po Alexandrijskej. Je známa tým, že boli v nej uložené diela učenca Eforosa, ktorý sa narodil okolo roku 400 pred naším letopočtom v Malej Ázii. Je autorom prvých všeobecných dejín nazvaných História. V jej dvadsiatich deviatich zväzkoch opisuje históriu Grékov a národov, s ktorými Gréci prichádzali do styku. Venoval sa aj rétorike. Napísal rozpravu Perilexeós (O štýle), zbierku miestnych povestí Epichorios logos (Kniha domova).

Známe knižnice boli aj v Antiochii, Smirne a v Efeze. Aristotelova knižnica prešla z Malej Ázie do Atén a odtiaľ do Ríma. Cisár Hadrián dal postaviť v Ríme veľkú verejnú knižnicu. Nádherné súkromné knižnice boli objavené v rímskom Herkuláneu. Pamfilova knižnica v Cesarei, ktorá obsahovala tridsaťtisíc papyrusových zvitkov, bola na príkaz cisára Diokleciána spálená, pretože ju považoval za kresťanskú.

■ REŠETKA A INÍ

Základy budúcej Slovenskej národnej knižnice položili v roku 1820 Michal Rešetka a Martin Hamuliak. V tom čase v nej bolo okolo tritisíc zväzkov. V roku 1863 vznikla Matica slovenská, ktorá knižnicu zobrala pod svoju ochranu. Knižný fond sa väčšinou tvoril z darov národovcov. Počet kníh sa rozrástol na desaťtisíc jednotiek. Po zatvorení Matice slovenskej v roku 1875 sa časť zbierok a knižného fondu dostala do Szechényiho knižnice v Budapešti. Len o niečo neskoršie, v roku 1829, vzniká knižnica v Liptovskom Mikuláši. Založil ju Gašpar Fejérpataky-Belopotocký.

Pretrvajú knižnice a knihy v nich celé toto naše hektické storočie? A pribalí si knihu nemenovaný kozmonaut do svojej batožiny cestou na Mars? Dokážu tieto tisícročia staré výtvory ľudstva konkurovať moderným audiovizuálnym zariadeniam, ktoré sa už v súčasnosti hromadne používajú? Budú si ľudia aj naďalej knihy v klasickej forme (papier – ilustrácie – písmená) kupovať, čítať, obracať ich stránky, aby sa dozvedeli, ako pokračujú príbehy ďalej?

Tak ako fotografia nevytlačila z našich duší klasické maliarstvo, tak ako film nezničil klasické divadlo a hip-hop Bethovena, tak prežijú aj klasické knižnice a knihy v nich.

Vpád maďarskej Červenej armády na Slovensko a Slovenská republika rád

Severná výprava s boľševickými zástavami

Pavel MIČIANIK – Foto: archív SNN

Toho roku uplynulo sto rokov od udalostí, ktoré nie zanedbateľným spôsobom zasiahli do formovania nového česko-slovenského štátu pár mesiacov po jeho vzniku. Slovenská národná rada (SNR), ktorá 30. októbra 1918 prijala v Turčianskom Svätom Martine Deklaráciu slovenského národa, zrušila zväzok s Uhorskom a prihlásila sa k Česko-Slovenskej republike.

Do konca januára 1919 bolo územie Slovenska, vymedzené na juhu Pichnovou demarkačnou čiarou, obsadené česko-slovenskými jednotkami. Vytvárali sa národné rady, obnovovala železničná doprava. V Maďarsku medzitým došlo k vážnym politickým zmenám, keď náčelník dohodovej vojenskej misie v Budapešti pplk. Ferdinand Vix odovzdal 20. marca 1919 maďarskej vláde nótu Dohody nariaďujúcu Maďarsku stiahnuť do desať dní svoje vojsko z asi dvesto kilometrov širokého pásu územia pozdĺž hraníc s Rumunskom. Túto neutrálnu zónu mali obsadiť dohodové vojská. Keďže maďarská vláda nebola schopná ani prijať, ani odmietnuť tento diktát a musela sa vzdať koncepcie zachovania integrity Uhorska, ešte v ten deň odstúpila. Sociálni demokrati sa potom spojili s komunistami, utvorili revolučnú vládnu radu a hneď 21. marca 1919 vyhlásili Maďarskú republiku rád (MRR).

Zhromaždenie občanov v centre šarišskej metropoly 16. júna 1919, na ktorom Revolučný výkonný výbor prostredníctvom svojho predsedu Antonína JANOUŠKA oznámil vznik Slovenskej republiky rád.

Maďarskí červení gardisti Bélu Kuna pri obsadzovaní Slovenska plánovali strategické útoky po železničných trasách a využívali pritom obrnené vlaky...

■ MOBILIZÁCIA ZÁLOŽNÍKOV

Česko-slovenská vláda zhodou okolností práve 21. marca 1919 vyhlásila na Slovensku mobilizáciu siedmich ročníkov záloh (1892 – 1898). Mobilizácia vyznela ako nepriateľský akt voči MRR. Takmer na celom Slovensku narazila na odpor a jej výsledky boli chabé. Na mnohých miestach Slovenska došlo k demonštráciám proti mobilizácii. Mnohí muži na východnom a južnom Slovensku odmietli nastúpiť do Česko-slovenskej armády, prekročili hranice, vstúpili do maďarskej Červenej armády a pripravovali sa na opätovný návrat na Slovensko. Situácia na Slovensku sa stávala zo dňa na deň napätejšou. Ako odpoveď na tieto pomery vyhlásil minister s plnou mocou pre Slovensko Vavro Šrobár 25. marca 1919 stanné právo na celom území Slovenska a zároveň nariadil uzatvoriť hranice.

Keď boľševická vláda Bélu Kuna odmietla prijať Vixovu nótu z 20. marca, rumunská armáda začala 16. apríla 1919 nečakane postupovať k Tise. Rumuni do 25. apríla postúpili na čiaru Čop – Tisa – Polgár. Česko-slovenská armáda sa rozhodla využiť situáciu. Minister národnej obrany V. Klofáč nariadil 27. apríla 1919 prekročiť Pichonovu demarkačnú čiaru. V ťažkých bojoch obsadili česko-slovenské vojská dočasne Sečany, Fiľakovo a Miškovec. Do polovice mája 1919 maďarská Červená armáda (MČA) donútila česko-slovenské jednotky ustúpiť na pôvodné pozície. V noci z 29. na 30. mája 1919 sa začal útok MČA na Slovensko známy ako tzv. „severná výprava“. Jej cieľom bolo spojiť sa s Červenou armádou sovietskeho Ruska. MČA útočila troma smermi: Miškovec – Košice – Prešov, Salgotarján – Lučenec – Zvolen a Balážske Ďarmoty – Parkaň (Štúrovo) – Levice.

■ MOSKOVSKÉ TELEGRAMY

Všetky útočné smery sa tiahli po železnici, čo maďarským boľševikom umožnilo nasadiť svoje početné obrnené vlaky. Hlavným cieľom maďarskej ofenzívy bolo dosiahnuť Košicko-bohumínsku železnicu pri Vrútkach, prerušiť ju a izolovať tak Západnú a Východnú armádnu skupinu čs. armády. Tým by sa vytvorili predpoklady na podmanenie si celého Slovenska. Česko-slovenské vojsko nebolo schopné vzdorovať boľševickej ofenzíve a rýchlo ustúpilo z Lučenca, Rimavskej Soboty a ďalších miest na juhu Slovenska. Zdalo sa, že boľševickú ofenzívu sa nepodarí zadržať. MČA zavŕšila svoje víťazné ťaženie na sever na strednom Slovensku obsadením Zvolena a Banskej Štiavnice 7. júna 1919. Česko-slovenské vojsko bolo zatlačené ku Kremnici a k Banskej Bystrici. Maďarský útok na Banskú Bystricu sa podarilo zastaviť 8. júna pri Badíne, a tým čs. jednotky prekonali vrchol krízy. Stále však hrozilo, že MČA prenikne k Vrútkam a dosiahne tak svoj strategický cieľ. Na východe Slovenska Maďari obsadili 6. júna Košice, na druhý deň Prešov a 10. júna Bardejov, kde sa priblížili k až poľským hraniciam. Siedmeho júna 1919 však bola vláde Belu Kuna doručená nóta predsedu mierovej konferencie G. B. Clemenceaua, ktorá maďarskú vládu vyzvala na okamžité zastavenie ďalších bojov na Slovensku a stiahnutie vojsk na čiaru Vácz – Miškovec do 10. júna 1919. Nóta nedosiahla žiadny výsledok a bojovalo sa ďalej. Česko-slovenská armáda sa postupne spamätávala zo začiatočného šoku, využila chyby protivníka, nadobudla taktickú prevahu a protiútokmi opäť získala Banskú Štiavnicu (10. júna), Zvolen (13. júna), Kokavu nad Rimavicou a Tisovec (15. júna). Potom sa front dočasne stabilizoval. Celkove bola severná ofenzíva MČA na Slovensku koncom mája a v prvej polovici júna 1919 úspešná. Do 15. júna sa jej podarilo rozdeliť Česko-slovenskú armádu na dve časti a izolovať väčšinu Východnej armádnej skupiny gen. Hennocqua v priestore Vihorlatu. MČA na dvoch pätinách slovenského územia fakticky odstránila politickú moc česko-slovenského štátu a nastolila boľševickú vojenskú diktatúru.

■ REVOLUČNÁ RADA

Na území zabranom maďarskými boľševikmi bola spočiatku nejasná situácia. Vojenskí velitelia alebo politickí komisári MČA neboli vždy komunisti, čo boli presvedčení o revolučných cieľoch a význame diktatúry proletariátu, ktorú na Slovensku vyhlasovali a presadzovali formou vojenskej diktatúry. V jednotkách MČA bola prevaha nacionalisticky zmýšľajúcich dôstojníkov a vojakov, ktorí otvorene hlásali: „My v prvom rade sme Maďari, a až potom komunisti.“ Väčšina maďarského obyvateľstva na Slovensku videla v úspešnej maďarskej ofenzíve možnosť obnoviť integritu Uhorska. Vojaci v spolupráci s miestnymi maďarskými nacionalistami začali po príchode na Slovensko prenasledovať národne uvedomelé slovenské obyvateľstvo i prostých roľníkov a robotníkov. Na viacerých miestach ich na základe rôznych udaní uväznili, obrali o majetok, šikanovali, trýznili a v nejednom prípade im siahli aj na život. V druhej polovici júna sa však situácia začala meniť. Šestnásteho júna 1919 bola v Prešove vyhlásená Slovenská sovietska republika (Slovenská republika rád). Do Revolučného výkonného výboru jej dočasného vládneho orgánu bolo zvolených jedenásť členov. Predseda výboru Antonín Janoušek (Čech) vyhlásil, že „Slovensko dnešným dňom náleží výhradne slovenskému pracujúcemu ľudu“. Dvadsiateho júna 1919 tento výbor na svojom prvom zasadnutí v Košiciach ustanovil Revolučnú vládnu radu a vytvoril jedenásť ľudových komisariátov. Revolučná vládna rada mala dvadsať členov a sídlila v Košiciach.

Slovenská republika rád (SRR) mala byť podľa predstáv maďarských boľševikov na čele s Bélom Kunom integrálnou súčasťou Maďarskej republiky rád. Komisár zahraničných vecí sovietskeho Ruska Georgij Vasilievič Čičerin však poslal B. Kunovi dva telegramy, v ktorých mu dôrazne „odporúčal venovať pozornosť urýchlenému poskytnutiu práva na sebaurčenie Slovákom na území Slovenska, kontrolovanom v tom čase maďarskou Červenou armádou“. Následne Béla Kun 19. júna 1919 zmenil svoje pôvodné stanovisko a vyhlásil, že „diktatúra proletariátu znamená toto: rešpektujeme sebaurčovacie právo každého pracujúceho, nikoho nechceme násilím k sebe pripojiť, len upozorňujeme každého na to, že heslom proletariátu nie je vytvorenie malých štátov, ale federácia proletariátu v čo najširšom okruhu“. Krajinský zjazd sovietov prijal rezolúciu v tomto duchu. Vyhlásil, že nestojí na zásade teritoriálnej integrity“, „vyhlasuje sebaurčovacie právo každého národa“, chce „uskutočniť bratský zväzok pracujúcich v rámci federatívnej republiky sovietov“ a „vidí v každom proletárskom štáte svojho prirodzeného spojenca“. Vláda MRR tak bola pripravená poskytnúť Slovákom také ďalekosiahle národné práva, k akým sa iné maďarské politické strany a hnutia nikdy nedopracovali. To bol výrazný posun vo vzťahu maďarských boľševikov k Slovákom, i keď bol fakticky vynútený Moskvou.

Bratský zväzok pracujúcich v rámci federatívnej republiky sovietov chcel z Prešova v Slovenskej republike rád vybudovať český revolucionár Antonín JANOUŠEK.

■ TRI TÝŽDNE...

Slovenská republika rád však existovala len tri týždne, pretože bola celkom závislá od Maďarskej červenej armády. Zanikla 7. júla 1919 po ústupe maďarských boľševikov zo Slovenska, o ktorom rozhodla Revolučná vládna rada MRR na zasadnutí z 29. júna po ultimáte dohodových mocností. MČA sa totiž nepodarilo spojiť s Červenou armádou sovietskeho Ruska. Ustúpila preto na demarkačnú čiaru, ktorá sa v podstate zhodovala s neskoršou trianonskou hranicou. Na druhý deň podpísali obidve bojujúce strany prímerie. Tieto správy sa dostali aj medzi vojakov MČA a spôsobili úpadok ich morálky. O necelý mesiac – prvého augusta 1919, Maďarská republika rád zanikla. V Maďarsku sa dostal k moci Miklós Horthy, ktorý viedol protiboľševické sily.

Slovenská republika rád si nemohla získať priazeň Slovákov z viacerých dôvodov. Trvala krátky čas, nemala vlastné ozbrojené sily a maďarská Červená armáda sa na Slovensku správala ako na cudzom dobytom území. Proti slovenskému obyvateľstvu (najmä proti národovcom) sa dopustila početných represií a rabovala tak dôkladne a rozsiahle, že to odradilo aj jej začiatočných sympatizantov medzi slovenskými Maďarmi. Výsledkom maďarského boľševického vpádu na Slovensko tak bolo primknutie sa väčšiny Slovákov k novému česko-slovenskému štátu. Napriek tomu idea Slovenskej sovietskej republiky nezanikla. V rokoch 1939 – 1943 ju obnovili slovenskí komunisti na čele s Jánom Osohom v podobe hesla Za sovietske Slovensko. S myšlienkou vyhlásiť sovietske Slovensko koketovali niektorí komunisti na čele s Gustávom Husákom ešte aj počas Slovenského národného povstania. Napokon 1. januára 1969, päťdesiat rokov po vzniku SRR, vznikla na základe ústavného zákona č. 143 z 28. októbra 1968 v rámci Československej socialistickej republiky Slovenská socialistická republika (zanikla 1. marca 1990) s vlastným parlamentom – Slovenskou národnou radou. V istom zmysle tak možno hovoriť aj o boľševickej – socialistickej ceste k slovenskej národnej svojbytnosti v rámci komunistického nazerania na organizáciu spoločnosti a sveta.

MEMORIÁL

Slovenská republika rád bol dočasný štátny útvar, ktorý existoval od 16. júna do 7. júla 1919 na väčšej časti územia východného a južného Slovenska. Názov vychádza zo slova Rada – kolektívny orgán rozhodovania, ktoré zodpovedá ruskému soviet, a preto bol nazývaný aj Slovenská sovietska republika. Jednoznačne išlo o štát podľa boľševického vzoru s diktatúrou proletariátu, úplne závislý od Maďarskej republiky rád.

Čudesný štát

Bol to jeden z najkratšie trvajúcich štátnych útvarov, ktorý mal vzkriesiť povojnové Uhorsko. Iba veľmi málo odborných autorov však uvádza Slovenskú republiku rád ako historický fakt, pričom takmer všetci, ktorí tak spravili, ju hodnotia práve ako pokus o zachovanie celistvosti Uhorska.

Slovenská republika rád bola vytvorená pod vplyvom Maďarskej republiky rád v čase prechodnej vlny komunistických protestov a revolúcií po októbrovej revolúcii v Rusku v roku 1917 a prvej svetovej vojne. Bola závislá od Budapešti.

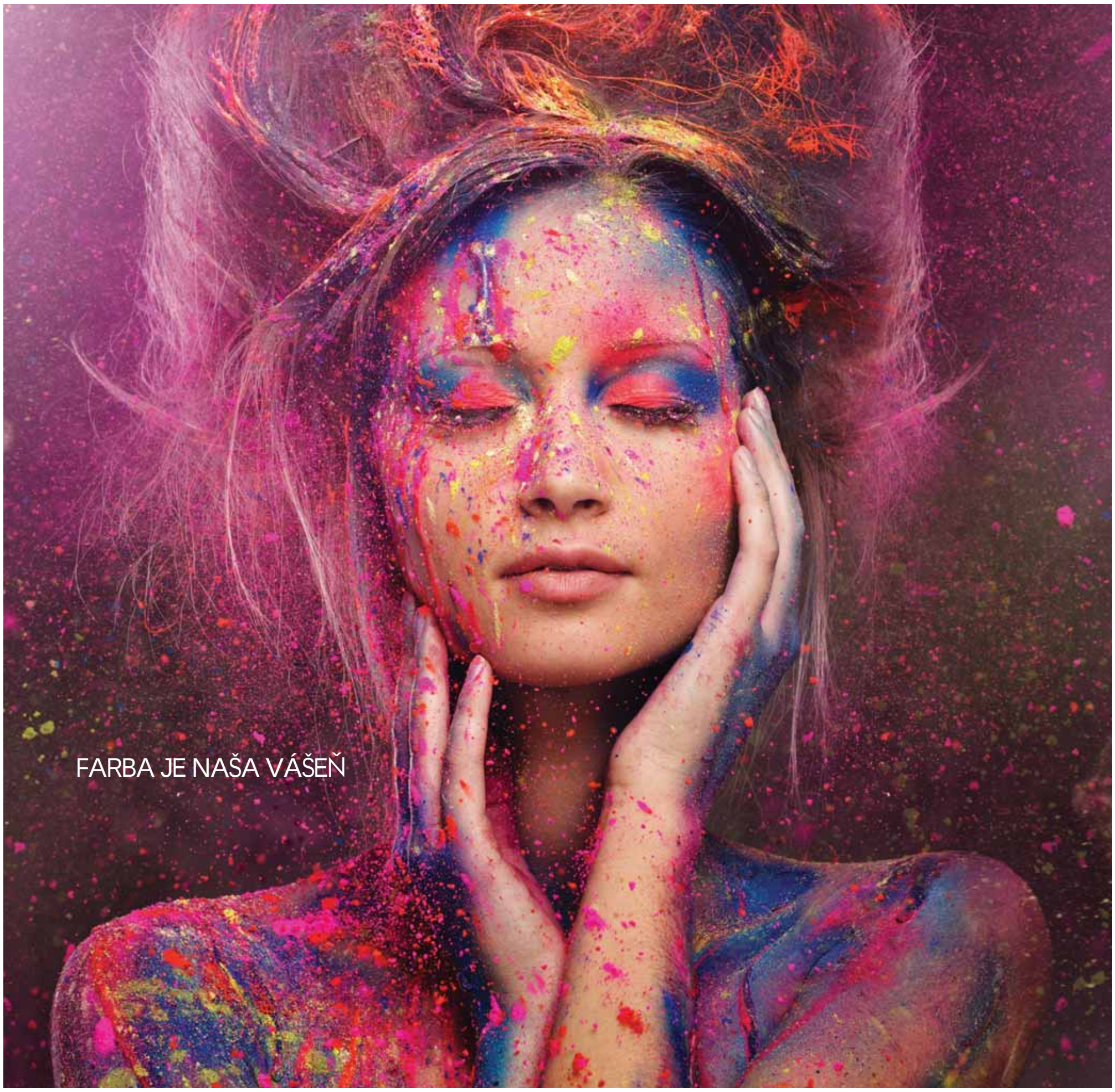
„Dnešným dňom vyhlásil proletariát na Slovensku republiku rád: ujali sme sa moci, opierajúc sa o robotníctvo. (...) Prehlasujeme, že Slovensko dnešným dňom náleží výslovne slovenskému pracujúcemu ľudu.“ Tak znel telegram, ktorý 20. júna 1919 dostal do rúk Tomáš Garrigue Masaryk, prezident ešte stále mladej Československej republiky. Podobný text bol zaslaný aj Vladimírovi Iľjičovi Leninovi.

Od vyhlásenia Slovenskej republiky rád maďarskí komunisti zrejme očakávali vypuknutie revolúcie na ostatnom území ČSR, ale aj v Rakúsku. Vláda Slovenskej republiky rád na čele s českým revolucionárom Antonínom Janouškom uskutočnila v krátkom čase revolučné reformy podľa vzoru Ruska. Znárodnila továrne nad dvadsať pracovníkov, veľkostatky nad päťdesiat hektárov, lesy, banky alebo bytové domy. Totalitný režim pod svoj vplyv získal aj políciu, školy, kasárne a súdy, ktoré následne zmenil na nemilosrdné „revolučné tribunály“. Zároveň sa uskutočňovali verejné zhromaždenia, vo veľkom počte vychádzali propagandistické letáky a brožúry, ktoré vysvetľovali podstatu diktatúry proletariátu. Veľká časť slovenskej populácie sa však k boľševikom stavala odmietavo a videla v ich červenej revolúcii len ďalší pokus o obnovenie predvojnového Uhorska.

Revolučné zmeny a odvážne sľuby mali však závažné nedostatky. Po zoštátnení veľkostatkov nedochádzalo k pozemkovej reforme, boli odpustené všetky dlhy a nemuseli sa platiť dane. Ani utopistická vláda proletariátu nemohla žiť bez daní a efektívneho využívania podnikov. Bábkový štát sa tak pomaly rúcal.

Slovenský štát diktatúry proletariátu vystupoval na prvý pohľad ako suverénny štát. Nadviazal na styky so sovietskymi republikami, pričom vymenoval aj dočasného vyslanca. Po ústupe maďarskej Červenej armády (chrbtovej kosti režimu) sa tento dvadsaťjeden dní trvajúci experiment skončil fiaskom. Predstavitelia Slovenskej republiky rád po prvom júli 1919 opustili Slovensko a ešte istý čas fungovali v maďarskom Miškovci. Posledné zvyšky boľševického odporu boli na našom území zlikvidované 7. júla 1919.

Ján ČERNÝ

POKROČILÁ TECHNOLÓGIA TLAČE V SKÚSENÝCH RUKÁCH

PROJEKT DESAŤROČIA V TLAČIARNI NEOGRAFIA!

Nový unikátny osemfarebný stroj vo formáte B0 s obracačom.

Ešte väčšie kapacity hárkovej tlače a kratšie termíny výroby!

Do strojového parku tlačiarne NEOGRAFIA pribudol ďalší tlačový stroj vo formáte B0 s možnosťou súčasnej tlače na obidve strany hárku. Najnovšie zariadenie posilní strojový park ôsmich hárkových strojov a dvoch rotačiek. Plánovaný začiatok prevádzky stroja - marec 2017.

Viac na **www.neografia.sk**

NEOGRAFIA
www.neografia.sk

R - 2019032

Činohra prvej scény siahla po Fyzikoch od Friedricha Dürrenmatta

Pôsobivá a efektná groteskná moralita

Milan POLÁK – Foto: propagácia SND

Hra Fyzici patrí v SND k tomu lepšiemu, čo sa počas sezóny na jeho scéne objavilo.

Neuralgickým problémom šesťdesiatych rokov minulého storočia, keď už svet bol rozdelený medzi dve superveľmoci, bolo šírenie strachu z možnej vojny, v ktorej by mohla byť použitá aj atómová bomba. Vynikajúceho švajčiarskeho dramatika, po nemecky píšuceho Friedricha Dürrenmatta zaujala v tejto atmosfére otázka, či je politický systém v oboch častiach sveta vôbec schopný využiť vedecké poznatky pre dobro ľudstva, alebo výsledkom bude tragédia podobná Hirošime, lenže už vo svetovom rozmere. Preto napísal hru, ktorá svojím príbehom, výstavbou, groteskným ladením aj myšlienkovou prieraznosťou patrí k vrcholom modernej dramatiky. Jej myšlienková hodnota má totiž svoj presah až do súčasnosti, keď už svet prežil Černobyľ i Fukušimu.

Dürrenmattovu hru predstavili v Zürichu v roku 1962, a nie je bez zaujímavosti, že naše SND na javisku Malej scény uviedlo v roku 1963 Fyzikov ako prvé divadlo vo vtedajšom Česko-Slovensku už rok po svetovej premiére. Režisérom vtedy bol Ivan Lichard a inscenácia zaznamenala veľký divácky úspech (deväťdesiat repríz). Hlavné postavy vytvorili Gustáv Valach, Elo Romančík, Hana Meličková, Eva Kristinová a i. Bola to realistická inscenácia, prehľadná, príbehovo zrozumiteľná a exponovala aj psychologický portrét vytváraných postáv. Mala aj groteskno sť príbehu a vzťahov, hoci táto poloha nebola vtedy dominantná.

■ PO POLSTOROČÍ

Po vyše polstoročí, v inej situácii vo svete, uviedol činoherný súbor SND Dürrenmattových Fyzikov zaiste už s iným zámerom, ako to bolo v šesťdesiatych rokoch. Podistým zohrala úlohu groteskno sť až absurdnosť príbehu troch fyzikov, ktorí sa dobrovoľne stanú pacientmi psychiatrie, keďže nechceli pokračovať v realizácii svojich vedeckých výskumov. Ale určite v pozadí tohto rozhodnutia bolo aj presvedčenie o univerzálnej platnosti a neustálej aktuálnosti posolstva tejto hry. Inscenáciu Fyzikov naštudoval významný poľský režisér Jan Klata, ktorý si prizval aj ďalších poľských divadelníkov. Boli nimi scénografka a kostýmová návrhárka Justyna Lagowska a choreograf Mačko Prusak. Výber hudby si urobil režisér sám. S týmto kolektívom vytvára inscenácie v poľských divadlách i v zahraničí už veľa rokov. Jan Klata je pokračovateľom vysokej a svetom oceňovanej poľskej divadelnej kultúry a v istom zmysle je aj pokračovateľom takých mien poľského divadla, ako povedzme Jerzy Grotowski, Andrzej Wajda, Kazimierz Dejmek či Tadeusz Kantor. Za svoje inscenácie získal doma i v zahraničí veľa prestížnych ocenení. Okrem iných aj za Shakespearove hry (v moskovskom MCHAT-e naštudoval Macbetha a réžiu hry Oko za oko ocenili ako najlepšiu inscenáciu roka 2018). Jeho inscenácie charakterizuje exponovanie aktuálnych politických otázok, znepokojivých historických a umeleckých tém – sú teda väčšinou spoločensky a politicky angažované. Zaiste aj preto vyvolávajú diskusie, polemiky a zavše aj škandály. Klatova bratislavská inscenácia Fyzikov zaujala syntetickou divadelnosťou a bola doslova pastvou pre oči. Obdivuhodná bola jeho schopnosť sprostredkovať divákovi aktuálny spoločenský problém tak, že zaútočil takmer na všetky jeho zmysly, navyše prostriedkami, ktoré sú divadlu najvlastnejšie, teda rytmom, akciou, napätím, farebnosťou a dynamikou javiskového tvaru. Ján Klata nám ukázal v javiskovej podobe to, čo je jeho vyznaním a čo v rozhovore (uverejnenom v programovom bulletine) vyjadril slovami, že proces spätnej väzby medzi hercami a javiskom je pre neho fascinujúci.

RECENZIA

■ DIVÁCKY ZÁŽITOK

Režisér všetky zložky jej výrazu dokázal prepojiť do jednotného, koncízneho a celistvého javiskového tvaru. Pracoval so širokou paletou prostriedkov účinku na diváka. Okrem herectva to bola najmä invenčná a do detailov domyslená choreografia hereckých akcií. Spev a hudba dotvárali dômyselný inscenačný celok. Boli tu aj prvky pantomímy a niektoré časti inscenácie dokresľovali filmové zábery, ktoré divákovi priblížili hercovu mimiku, gesto, hlas. Mimoriadnu úlohu zohrala pôsobivá a myšlienku hry umocňujúca scénografia. Bola to metafora zemegule so svojím priam filozofickým, ale aj poetickým ladením v tom zmysle, aby tá spojitosť individuálneho osudu s globálnym rozmerom problému bola stále prítomná. Všetky tieto prostriedky javiskového tvaru sledovali jeden cieľ: sprehľadniť ten trochu groteskný príbeh hry, ale najmä preniesol to aktuálne posolstvo hry z javiska do hľadiska. Divák je naozaj zaujatý tým, čo sa pred ním deje, teda tým totálnym zdivadelnením javiska. Ale až do takých rozmerov, že sa mu akoby zastiera vnútorná filozofia hry, ba aj niektoré príbehové či polohy, ktoré by mali dostať taký priestor, aby plne zaujali a oslovili diváka tak, ako sa to darí hudbe, spevu, tancu či štylizovanému pohybu, ale najmä tej až agresívnej choreografickej a zvukovej akčnosti. Asi aj to spôsobilo, že hercove slová, jeho psychika, vzťahové peripetie aj niektoré príbehové groteskno sti sa v tej dynamike, hluku a akčnosti znejasňujú (napríklad to, že dvaja pacienti zvaní Newton a Einstein sú v psychiatrickom ústave pre iný dôvod ako Möbius) – asi aj preto je herectvo v tejto takmer muzikálovej produkcii málo plastické a skôr neurčité. Troch fyzikov hrajú Roman Poláčik, Dano Heriban a Robert Roth, majiteľku psychiatrického penziónu hrá Jana Oľhová.

Z divadelného hľadiska videli sme však sústredenú, syntetickú, farbistú, rytmicky a kompozične efektnú inscenáciu. Na rozdiel od našich predstavení s týmto zámerom, ktoré sú často len samoúčelnou exhibíciou, hoci sa tvária ako moderné divadlo. Tu to bol výdatný divadelný zážitok.

Milan STANO: Grafika. Vydavateľstvo humoru a satiry atď. Bratislava 2019

Na začiatku boli túlačky so Zmetákom

KNIHA TÝŽDŇA

Vo Vydavateľstve humoru a satiry atď. vyšla nedávno rozsiahla monografia výtvarníka Milana Stana (1949) Maľba. Na textovej časti monografie o Stanovej maľbe sa podieľali Ľubomír Podušel, Ľuboš Jurík a Erich Mistrík. Výtvarný teoretik Ľ. Podušel v monografii charakterizoval Stanovu maľbu ako tvorbu maliara „realisticky presvedčivého, napohľad zrozumiteľnejšieho prejavu“. A dodáva: „Zvlášť pokiaľ ide o olejomaľby, v ktorých čerpá námety zo svojich ciest: krajín, miest, dedín, horských zákutí a pod.“

Kto pozná tvorbu Milana Stana, vie, že maľba tvorí iba časť jeho tvorby. Nemenej významnou je jeho grafická tvorba a viaceré Poduševe postrehy sa dotýkajú aj Stanovej grafiky. A práve tá je obsahom najnovšej monografie, ktorej autorom textu je jeden z trojice predošlých autorov – iba Ľubomír Podušel. Svoju úvodnú štúdiu nazval Človek a krajina v grafike Milana Stana, a tým ju aj determinoval.

Milan Stano priznáva, že hoci skončil „Šupku“, mal na jeho tvorbu nezanedbateľný vplyv akademický maliar Ernest Zmeták, ktorého nazýva svojím učiteľom. Priznáva sa, že Zmeták ho naučil nielen remeslu, ale aj pohľadu na život. Spolu s ním chodil na tvorivé potulky po Orave. Liptove, po okolí Žiliny atď. „Vlastne celé Slovensko bolo mojím ateliérom,“ konštatoval grafik Stano. Inšpiráciu na drevorezy hľadal v slovenských ľudových drevorezoch, v ruských „lubkoch“, čo bola jarmočná tlač z 18. a 19. storočia, z ktorej vychádzal napríklad aj Marc Chagall. Páčili sa mu rytiny Albrechta Dürera a obdivoval čínske i japonské drevorezy pre ich rafinovanú jednoduchosť, oslavu prírody a človeka.

Ivan SZABÓ

MEDAILÓN

Naše moderné dejiny zaznamenali niekoľko veľkých osobností, ktorých dielo prekročilo rámec jedného umenia – literárnej vedy, výtvarnej teórie, hudobnej vedy, teatrológie či filmovej kritiky. Spomeňme hoci Alexandra Matušku alebo Mariana Városa. Aj v porovnaní s týmito osobnosťami slovenskej vzdelanosti a myslenia však zostáva v nás obdiv nad rozmerom záujmu a zasvätenej znalosti filozofa umenia, literárneho vedca, teatrológa, filmového kritika, estetika, znalca Orientu a semitských jazykov, prajného životopisca a nestora našej kultúry prof. Dr. h. c. PhDr. Júliusa PAŠTEKU, DrSc., ktorý sa práve dožíva úctyhodných deväťdesiatich piatich rokov.

Gigant našej vedy o umení a kultúre

Absolvent filozofie a francúzštiny na bratislavskej univerzite pokračoval v štúdiách vo švajčiarskom Laussane, kde v roku 1950 získal doktorát z filozofie a estetiky. Doba ho po návrate do vlasti mlela ako každého, kto vyčnieval z radu. Prepustili ho z Literárnovedného ústavu SAV, niekoľko rokov pracoval vo vydavateľstve Tatran, vrátil sa do SAV – teraz do Orientálneho ústavu, tiež iba nakrátko, až šesťdesiate roky mu umožnili dlhšie pôsobiť vo výskume divadla a filmu SAV a zároveň viesť revue Slovenské divadlo. Počas zlých rokov okupácie potichu pracoval v Umenovednom ústave SAV. Editoval niekoľko zväzkov desaťdielnych Zobraných spisov Pavla Straussa, v osobitných knihách nám priblížil život a tvorbu Danteho, Goetheho, Majstrov slovenskej palety, Majstra Pavla z Levoče, dejiny svetového divadla... Pripravil šesť zväzkov Vybraných spisov Jozefa Felixa, napísal závažné diela: Estetické paralely umenia, Teória dramatických umení, Slovenská dramatika v epoche realizmu. Už ako deväťdesiatjedenročný vydal príbehy výnimočných ľudí – osobností Slovenska v 20. storočí. Dostal vysoké ocenenia: z rúk Jána Pavla II. Veľký kríž rytierskeho rádu sv. Gregora Veľkého, z rúk prezidenta Gašparoviča Rad Ľudovíta Štúra, od Matice slovenskej Cenu J. M. Hurbana za Lexikón kňazských osobností Slovenska, dva čestné doktoráty – z Trnavskej univerzity a Katolíckej univerzity v Ružomberku... K jeho základným dielam patria aj Literárna siluetka J. W. Goteho, Estetické paralely umenia, Eseje o svetových dramatikoch, dvojzväzkové dielo Svet literatúry – literatúra sveta... Dobré zdravie, pán profesor!

(jč)

HUMORESKA

Čo môžeme čakať od zámorských priateľov

Ťažko povedať, či novorodenec môže mať déjà vu. Aj keď niektoré spoločenstvá to majú v programe pod názvom recyklácia, pardon – reinkarnácia. V dospelom veku už treba rozlišovať, či ide o déjà vu, pocit, že človek niečo už prežil, alebo ide o opakovanú skutočnosť. Rozlišovať najmä pri čítaní či pozeraní správ.

Jeden z demokratických kandidátov na prezidenta Spojených štátov amerických v úsilí nahnať voličov do svojho volebného košiara hodil na pľac návrh Zákona o ekonomických právach. Zatiaľ len pre Američanov. Vďaka tendencii šírenia módnych trendov, kultových seriálov a GMO kukurice smerom k nám môžeme sa tešiť na budúcnosť. Časti zákona sú síce „pajcnuté“ ako diplomovky politických veličín, napríklad z Biblie a Marxovho Kapitálu. Pozrime sa, čo objavné a svetoborné k nám z Ameriky môže prísť.

Základné právo podľa kandidáta má byť právo na prácu za mzdu, z ktorej sa dá vyžiť. Navyše dobre vyžiť. Nič nové, to sme tu už mali, a neosvedčilo sa, zavrhli sme to. Ďalej právo na kvalitnú zdravotnú starostlivosť. Smiať sa nad týmto právom, prípadne jeho realizácii v praxi, je nedôstojné. V Bratislave budeme mať dve meganemocnice, tešia sa obyvatelia Svidníka, Krupiny a Banskej Štiavnice. Nárok na kompletné vzdelanie. Nuž, nárok na kompletné vzdelanie nielen na druhej strane Atlantiku tu bol od Márie Terézie. Len záujem oň akosi chýba a výsledky sú adekvátne záujmu. Nárok na zdravé životné prostredie. Pán kandidát nečíta noviny. Dozvedel by sa, že práve USA vycúvali z parížskej dohody o klíme. Možno po zvolení za prezidenta zariadi nacúvanie naspäť. Posledný tromf si pán kandidát nechal z chronologického pohľadu nakoniec. Právo na zabezpečenie v starobe. Ako ekonomické právo človeka. Z vrtuľníkov na piešťanskom letisku nevidno výšku dôchodkov na Slovensku. Horko by kandidát zaplakal a povedal by – začnime u nich. Rozdajme ich dôchodcom – stopäť miliónov pôvodne určených na kúpu slovenských letísk. Možno nás Američanov začnú viac ľúbiť. Lebo zatiaľ podľa prieskumov viac ľúbia Rusov.

Pán kandidát neprejde. Atrament na jeho podpise ešte ani nevyschol či po novom ešte ani neodklikol Enter, už bol napadnutý v médiách za podobné socialisticko-komunistické poburovanie. Konkrétne si dal niekto robotu s tým, aby našiel paralelu so zločinnou stalinskou ústavou z roka 1936. O našej nehovoriac. Déjà vu.

Irán napadol mínami japonské tankery v Perzskom zálive. Treba ho skrotiť. Aj to už tu bolo, len kúsok ďalej na východ. Incident v Tonkinskom zálive, kde Vietnamci zaútočili na americký krížnik. O tomto false flag útoku už pravda vyšla najavo. Po slovensky povedané, kto chce psa biť, palicu si nájde. Útok si vymysleli nudiaci sa vojaci ďaleko od Vietnamu. Všetko sa deje na niekoho rozkaz. Jeden a pol milióna ľudských obetí. Zanedlho si pripomenieme osemdesiat rokov od incidentu v Gliviciach. Príslušníci SS prepadli nemeckú rozhlasovú stanicu, prečítali výzvu na útok Poľska na Nemecko, nechali na mieste niekoľko obetí preoblečených do poľských uniforiem a zámienka na začatie druhej svetovej vojny bola na svete. Nezabudnime – toto nie je déjà vu, toto bola a je skutočnosť. A že je vraj opakovanie matkou múdrosti.

Milan ČASNOCHA MIKŠ

FEJTÓN

Potreboval som hovoriť s referentom Langom. Vykrútil som (vtedy sa vykrúcalo) telefónne číslo centrály v jeho úrade. Suverénny ženský hlas mi referoval o tom, že referent Lang je na operácii slepého čreva. Vlastného. Potom informátorka rezolútne zložila slúchadlo.

Suverénna informátorka

Spomenul som si na referenta Prieložného a zavolal znova. Centrálny hlas mi referoval o tom, že referent Prieložný nastúpil na liečenie v kúpeľoch. Než som si stačil spomenúť na ďalšie meno, informátorka zložila. Jej pohotovosť v objasňovaní neprítomnosti a skladaní slúchadla bola prikladná.

Postupne som sa podozvedal osudy ďalších referentov. Referent Straka bol na cyklickom školení. Referent Hrivnák na služobnej ceste. Referent Galovič na dovolenke. Referent Foltín zriaďoval vysunuté pracovisko. Referent Jelínek bol na podnikovom zájazde. Mená ďalších referentov som nepoznal a pýtať si k telefónu nejakého, akéhokoľvek referenta som si netrúfal pre pejoratívny podtón takejto žiadosti.

Podľahol som však upodozrievavej nálade. Je naozaj každý referent, na ktorého si spomeniem, vysunutý, presunutý či niekam zasunutý? Nechráni ich tento suverénny centrálny hlas pred problémami všedného dňa, pred agresivitou stránok, rozťahujúcich svoje problémiky na celé zväzky? Nepatrí odmietanie k navyknutému, spoľahlivému tónu centrály?

Rozhodol som sa preveriť túto vec tak, že si budem pýtať v centrále samého seba. Vykrútil som číslo a pýtal si k telefónu referenta Ostravského. Centrálny hlas chvíľu uvažoval. Potom mi zreferoval, že uvedené meno znie akosi cudzo. Naznačil som, že referent Ostravský je u nich nový. Suverénny centrálny hlas sa okamžite spamätal. Začal mi referovať o tom, že referent Ostravský je zaneprázdnený a nemôže sa dostaviť k telefónu. Na niekoľko dní si ho vyzdvihol súdruh riaditeľ a podrobne ho zasväcuje do problematiky pracoviska.

Zmohol som sa iba na mechanické poďakovanie a slúchadlo sme zložili obidvaja zároveň. Potom som si však uvedomil, že mi táto suverénna centralistka poskytla skvelú šancu: Som práve s riaditeľom a budem s ním niekoľko dní. S mojím problémom sa nemusím obracať na referentov, ale môžem sa obrátiť priamo na najvyššiu inštanciu. Nesmiem sa však prenáhliť. Mám s riaditeľom prerokovať moju vec zajtra alebo to nechať až na pozajtra?

Milan KENDA

V rodisku Jánošíka sa konali jubilejné Cyrilometodské dni

Do Terchovej za tradíciou aj úctou

Text a foto: Igor VÁLEK

Opäť sme si intenzívnejšie na celom Slovensku pripomenuli misiu a pôsobenie sv. Cyrila a sv. Metoda, spolupatrónov Európy, ktorí u nás úspešne položili základy viery, písomníctva a vzdelanosti. Najväčšie širokospektrálne podujatia opäť ponúkli Nitra a Terchová.

Práve v rodisku Jánošíka na severozápade Slovenska sa podujatie začalo tentoraz skôr ako na juhu republiky, keď tunajšiemu bohatému štvordňovému programu vtisla výnimočnosť aj trojica súvisiacich jubileí. Veď 2. až 5. júla sa tu uskutočnil už jubilejný tridsiaty ročník Cyrilometodských dní (CMD), ktorý bol venovaný aj 1150. výročiu úmrtia svätého Cyrila a sedemdesiatemu výročiu posviacky miestneho Kostola svätých Cyrila a Metoda. Organizátori opäť pripravili bohatý program a Cyrilometodské dni vyvrcholili tradične počas štátneho sviatku 5. júla, ktorý bol na liturgický aj kultúrny program najplnší a najbohatší.

■ VYTRVALÍ V TRADÍCII

Skôr ako prejdeme k tomu, čo sa v Terchovej udialo v spomínaných dňoch (a nebolo toho naozaj málo), dobré je pozrieť sa trochu dozadu, pripomenúť si relatívne mladú históriu a súvislosti jej vzniku, pokračovaní a trvania. Slovo má Peter Cabadaj, jeden zo spoluorganizátorov podujatia, stojacich aktívne pri ňom od začiatku až podnes. Pochopíme mnohé z toho, prečo práve Terchová a Terchovčania založili túto už úctyhodnú tradíciu a stále ju udržiavajú živú a sviežu. So všetkými atribútmi dlhodobo aj krátkodobejšej tradičnosti, ale aj aktuálnosti a primeranej vízie, ktorá má tiež nezastupiteľné miesto v celom procese tvorby aj realizácie takéhoto podujatia.

„Človeku, či už sa tomu bráni, alebo nie, niekedy vstupujú do jeho spomienok ľudia, s ktorými voľakedy prežil krásne i tie smutnejšie chvíle. Akoby boli naozaj prítomní, veď ak by sa človek priveľmi snažil, hádam by sa ani nebránili dotyku. Niekedy je to sen, inokedy len záblesk, no všetky tie bytosti sa správajú v našom srdci tak bezprostredne, akoby naň mali výhradné právo a akoby nás v skutočnosti ani nikdy neopustili... Myslím na ľudí, ktorí boli pri začiatkoch, rozvinutí a zveľaďovaní CMD a teraz sa na naše úsilie pozerajú z večnosti. V prvých mesiacoch 1990 sa mnohí naplno oddávali eufórii z nadobudnutej politickej a náboženskej slobody. Úžasnú erupciu uvoľnenej energie, tvorivosti a nápadov sme pretavili aj do snahy všestranne priblížiť a najmä aktualizovať nadčasový odkaz misie svätých Cyrila a Metoda – patrónov nášho kostola a spolupatrónov Európy.“

■ VÔBEC AKO PRVÍ...

Terchovčania ako vôbec prví zorganizovali na Slovensku i vo vtedajšej federácii podujatie, ktoré sa otvorene a sebavedome hlásilo k duchovným hodnotám európskeho kultúrneho dedičstva. Ďalší vývoj potvrdil, že iniciatíva významne prispela nielen k prehĺbeniu kresťanskej viery, vlastenectva, ale aj európskej identity celého Slovenska.

Takto si zaspomínal svojho času na zrod tradície „pod Rozsutcom“ páter Jozef Šabo (1926 – 2010) , v rokoch 1975 – 1990 správca miestnej farnosti a zakladateľ CMD: „Každý vonkajší prejav akýchkoľvek podujatí sa musí najprv ‚uvariť‘ v srdciach nadšencov a až potom ‚konzumovať‘ verejnosťou. Pamätám sa, ako veľmi ma trápila nevedomosť o Cyrilovi a Metodovi už v školách. Z mladších málokto vedel, komu je zasvätený kostol v Terchovej, a o sv. Cyrilovi a Metodovi sa vedelo veľmi málo... Prišiel však rok 1989 a skúsili sme ‚šťastie‘ aj s aktivistami, ja ako správca farnosti som mal požiadať otca biskupa Jána Chryzostoma Korca o slúženie svätej omše. Veľmi ochotne súhlasil.“

Chvíle pred začiatkom medzinárodného seminára a vzácni hostia v prvom rade.

Cyrilo-metodskú svätú omšu na vrchu Oravcové nad Terchovou celebroval žilinský diecézny biskup Mons. Tomáš Galis.

Na záverečnom koncerte sa predstavila Slovenská filharmónia, Slovenský filharmonický zbor a sólisti vedení dirigentom Rastislavom Štúrom.

Pribudol desaťmetrový drevený dvojkríž na vrchu Oravcové, ktorý posvätil biskup Korec, a o rok na onom mieste aj svätá omša. Nadšení a presvedčení ľudia „rozbehli“ svoj plán a ten v toku rokov plnili čoraz viac...

■ PLEJÁDA HOSTÍ

V utorok 2. 7. sa program tohtoročného štvordňového podujatia začal v Terchovskej galérii umenia výstavou predovšetkým zo sakrálnej tvorby umeleckej rodiny Trizuljakovcov, ktorej korene sú práve v Terchovej, ako uviedli aj jej zástupcovia na vernisáži výstavy. Rôznorodým prejavom umeleckých výpovedí symbolicky azda najviac dominovala plastika dvojice svätcov zo Solúna od najvýraznejšieho predstaviteľa a takpovediac zakladateľa umeleckého rodu Alexandra Trizuljaka (1921 – 1990). Odkazom cyrilo-metodského posolstva sa v stredu 3. 7. na rovnomennom medzinárodnom odbornom seminári zaoberali viacerí odborníci, historici (spomenieme aspoň prof. Martina Homzu), ale aj vysokí cirkevní hodnostári – nitriansky diecézny biskup Viliam Judák, žilinský diecézny biskup Tomáš Galis, hosť zo Severného Macedónska arcibiskup ochridský a macedónsky vladyka Stefan, ako aj prezident tohto štátu v rokoch 2009 až 2019 profesor Gjorge Ivanov, pozdravný list poslal garant seminára Mons. Cyril Vasiľ, SJ, sekretár Kongregácie pre východné cirkvi. Podvečer sa v Kostole sv. Cyrila a Metoda konala svätá omša a tento deň zavŕšilo slávnostné uvedenie knižnej publikácie vydanej pri príležitosti XXX. ročníka – Cyrilometodské dni v Terchovej (1990 – 2019), ktoré predznamenalo premietanie dokumentárneho filmu Milana Koseca o duchovnom dianí v Terchovej za roky 1990 až 2018. Opäť v galérii umenia, kde bolo síce vzhľadom na charakter počasia horúco, ale zároveň mnohým naskakovali príjemné zimomriavky. Nečudo, veď sa vážne a zároveň tvorivo hovorilo o živej a udržiavanej tradícii, zakorenenej takmer na úsvite národa a napĺňanej aj v 21. storočí. Na severozápade Slovenska v neveľkej obci Terchová, ktorá sa s trochou nadhľadu stáva na pár dní začiatkom júla už tri desaťročia „centrom“ slovenského aj slovanského sveta.

■ K OBELISKU VIERY

V programovej ponuke tretieho dňa úvod predstavovala krížová cesta národných svätcov na vrch Oravcové, na ktorej sa v peknom počasí zúčastnil značný počet veriacich. Potom nasledovala tradične gréckokatolícka liturgia v Kostole sv. Cyrila a Metoda v Terchovej – Liturgia sv. Jána Zlatoústeho, ktorú celebroval ďalší vzácny hosť, už spomínaný sekretár Kongregácie pre východné cirkvi Mons. Cyril Vasiľ, SJ, a pôsobivú atmosféru dotvoril Gréckokatolícky katedrálny spevácky zbor Chrysostomos. Terchovské národné divadlo sa večer predstavilo v Kultúrnom dome Andreja Hlinku hrou Jozefa Hollého Kubo.

Program jubilujúceho ročníka sa začal v piatok 5. 7. omšami a pokračoval pôsobivou procesiou veriacich na vrch Oravcové, keď slávnostné odevy cirkevných hodnostárov a kroje viacerých domácich pripomínali farebnú stužku vinúcu sa obcou od kostola až na vrchol k obelisku viery, ktorý symbolicky vytvára monument akademického sochára Milana Opálku. Je to ďalšie z pôsobivých umeleckých diel spolu s Krížovou cestou z dielne tohto rodáka z Terchovej, ktorý na jej stvárnenie použil kameň z miestneho kameňolomu, čo bol desaťročia základom mostov smerom na Žilinu, pričom mu nezištne pomáhali viacerí Terchovčania.

■ ŽIVÝ ODKAZ

Svätú omšu celebroval žilinský diecézny biskup Tomáš Galis, ktorý pripomenul, že tradícia solúnskych bratov je živá v celej diecéze aj prostredníctvom viacerých Božích stánkov a cirkevných stavieb, artefaktov a podujatí. Na záverečnom koncerte sa predstavila Slovenská filharmónia, Slovenský filharmonický zbor a sólisti vedení dirigentom Rastislavom Štúrom, keď preplnený Kostol sv. Cyrila a Metoda tlieskal brilantnému predvedeniu Bratislavskej omše od Štefana Németha-Šamorínskeho.

Aj tridsiaty ročník Cyrilometodských dní je už minulosťou. Ako hovorí súčasný zástupca starostu obce Marián Zajac, ktorý mal pri zrode tradície pätnásť a už viac rokov patrí k najaktívnejším pokračovateľom myšlienky: „Keď sa vyorie prvá brázda, je to začiatok. Po piatich, šiestich prichádza povzbudenie, ale aj zistenia, kde je aká zem, kde treba na pluh pritlačiť a kde ubrať. Pri tridsiatich brázdach sa už ukazuje pekný kus dobre obrobeného poľa. Akékoľvek pole, aby prinášalo osoh, si vyžaduje starostlivosť, veď znamená živobytie...“

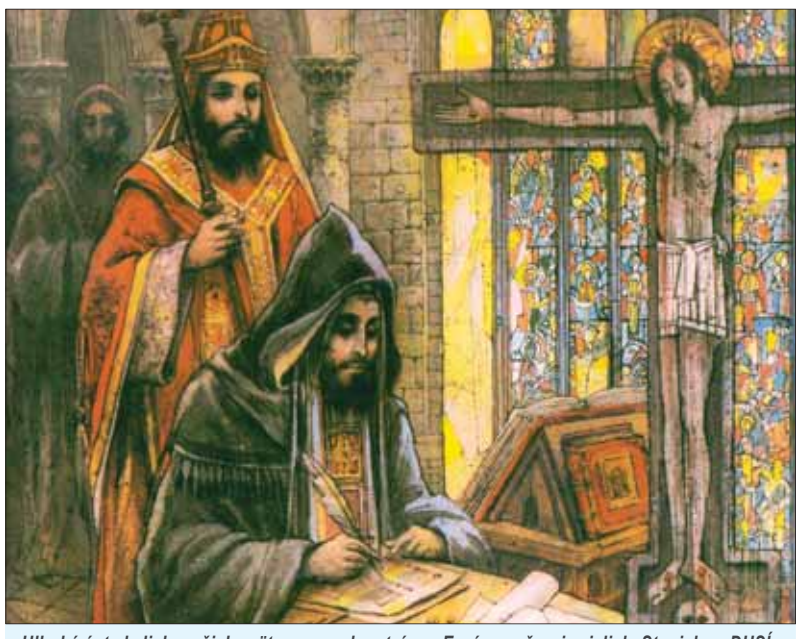
V podobnom duchu hovorí jeden z prvých a stále aj súčasných udržiavateľov tradície CMD, dlhoročný riaditeľ tunajšieho kultúrneho strediska, folklorista a manažér Rudolf Patrnčiak: „Vážme si toto podujatie a spoločne ďakujme, že ho máme. Lebo nič nie je len tak, nič nie je zadarmo... všetko je zaplatené čistým zlatom.“ Teda zlatom ľudských snažení, spolupatričnosti a ďalších pozitív, dodávame. Čo dodať ešte? Azda len to, že kto si cíti tradície predkov a chce si aktívne uctiť aj veľkých bratov sv. Cyrila a sv. Metoda, mal by aspoň raz v živote začiatkom júla navštíviť Terchovú počas Cyrilometodských dní. Hoci hneď v roku 2020...

Matica slovenská má bezprostredný súvis so všetkými prejavmi cyrilo-metodskej tradície

Slovenskí apoštoli svätí Cyril a Metod

Peter MULÍK – Ilustračné foto: Emil SEMANCO

Juraj Fándly vo svojej knihe kázní (1795) pri sviatku sv. Cyrila a Metoda ani trocha nezapochyboval, že cyrilo-metodský krst bol pre našich predkov „dňom našej spasiteľnej katolíckej viery“. Svätému Cyrilovi a Metodovi Fándly dáva titul „najväčší slovenskí apoštoli“ a označuje ich za „svätých patrónov, ktorým sme my Slováci po Bohu najviac poďakovať povinní“. Sú to veľmi výstižné teologické výklady, ktoré nie sú vôbec až také smelé, akoby sa zdalo. Celá rozsiahla kázeň svedčí o veľkom zápale za cyrilo-metodskú myšlienku, ktorý vtedy katolícku slovenskú inteligenciu ovládal, a zároveň svedčí o tom, ako úzko chápali bernolákovci prepojenie katolicizmu a slovenského nacionalizmu.

Hlbokú úctu k dielu našich svätcov a spolupatrónov Európy vyžaruje aj dielo Stanislava DUSÍKA , ktorý dlhodobo žije a pôsobí vo Florencii.

Považovali naši predkovia v 9., ale aj 18. a 19. storočí solúnskych bratov Konštantína a Metoda za cudzincov? Určite nie. Knieža Rastislav žiadal byzantského cisára Michala III. o učiteľov, ktorí by našich predkov učili v ich reči. A oni to dokázali, lebo nielenže ovládali jazyk z okolia Solúna, ale tento jazyk sa označoval ako „slovenský“ tak ako aj náš jazyk, pretože tak ako na Morave na strednom Dunaji aj v okolí Solúna sa ľudia označovali menom Sloven. Nešlo však o celkom identický jazyk, lebo pokým macedónski Sloveni patrili k južným Slovanom, naši predkovia patrili k západným Slovanom a už v tom čase existovali podstatné rozdiely medzi nimi. Náhodná zhoda rodových mien bola však významným spojivom.

■ VÄZBY A PUTÁ

Ako je možné, že u Slovákov dodnes existujú väzby a putá na taký dávny čas pôsobenia byzantskej misie? Vďačíme za to cyrilo-metodskej tradícii, prebudenej v 17. storočí. U Slovákov sa táto tradícia prejavuje v historickom vedomí, v jeho vonkajších prejavoch, najmä v odbornej a populárnej literatúre, v publicistike, vo výtvarnom umení a v politike. Zvláštnou súčasťou cyrilo-metodskej tradície je cyrilo-metodský kult ako súhrn náboženských, v poslednom období aj nenáboženských praktík Slovákov, presnejšie jeho všetky vonkajšie prejavy. Matica slovenská ako národná ustanovizeň, ktorá svojím pôsobením ovplyvnila druhú polovicu 19. storočia a takmer celé 20. storočie, má priamy alebo nepriamy súvis so všetkým prejavmi cyrilo-metodskej tradície, a to buď inštitucionálne, alebo prostredníctvom svojich predstaviteľov a dejateľov.

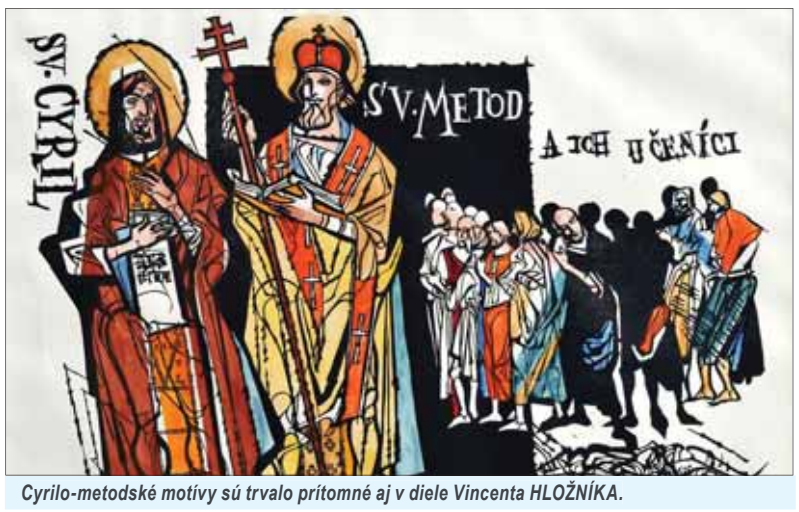
Prečo si slovenské elity vybrali cyrilo-metodskú myšlienku ako svoj ideový program? Naši predkovia si vybrali zámerne cyrilo-metodskú myšlienku, lebo ju mohli predstaviť ako národ zjednocujúcu, presahujúcu obmedzené župné povedomie a konfesionálne rozdelenie. Cyrilo-metodskú tradíciu vnímali ako humánnu a altruistickú, lebo dielo svätých solúnskych bratov stálo na vysokých etických princípoch. Cyrilo-metodská myšlienka bola duchovná, lebo predstavovala šírenie a zintenzívnenie kresťanskej viery a náboženstva, z jeho mravy zjemňujúcim účinkom a zlepšujúcim vzájomné medziľudské vzťahy. Naši národovci vedome siahali po cyrilo-metodskej myšlienke ako slovanskej, pretože pri našej početnej malosti a mnohorakej nerozvinutosti dávala nám pocit sily. Otcovia národa aj zakladatelia Matice slovenskej siahali po cyrilo-metodskom odkaze, lebo bol základom našej vedy a školstva. Mohli sme poukázať, že sme mali písmo, literatúru a školy, pokým iní iba brúsili meče a hľadali, kde sa usadia. Cyrilo-metodská práca bola v neposlednom rade aj osvetová a na to naši buditelia nezabúdali od čias bernolákovcov.

Ako príklad ustanovenia a šírenia cyrilo-metodského kultu treba považovať iniciatívu banskobystrického biskupa Štefana Moysesa. Začiatkom januára 1863 navrhol nitrianskemu biskupovi Roškovánimu, aby ako nástupca Metoda v Nitre požiadal ostrihomského prímasa Scitovského o nariadenie osláv cyrilo-metodského výročia. Keď do 14. februára nedostal odpoveď, obežníkom nariadil kňazom svojej diecézy oslavu sviatku. Príklad Moysesa vplýval aj na iné kraje, najmä na Spiš a Oravu. Osobitne dôstojné oslavy boli v Selciach pri Banskej Bystrici, kde pôsobil zapálený slovenský kňaz Július Plošic. Posviacka nového obrazu sv. Cyrila a Metoda, prvého na území Slovenska, stala sa národnou púťou. Obraz, ktorý namaľoval banskobystrický maliar Július Jonáš, posvätil sám Štefan Moyses. Pozornosť oslavám venovali aj slovenskí evanjelici, napríklad J. M. Hurban, P. Dobšinský, Andrej Sládkovič.

■ SOLÚNČANIA A MATICA

V Ohlásení Slovenskej Matice, vydanom v Budíne 4. novembra 1862, čítame: „Len pojedinné, vek po veku zjavivšie sa okolnosti ukazujú, ... kde je kolíska a jako určenie jeho budúcnosti. Národu, ktorý pred tisícročím, prijatím a rozšírením kresťanstva zvestoval slovenskému plemenu večné spasenie, a v lone ktorého zaviazala, podstatne prostriedkom jeho jazyka, slovesnosť slovanská, tomuže národu bolo zase po tisícročí súdené, aby kroz svojich blahozvestov a vedomcov zvestoval slovenskému plemeňu spasenie národnie.“

Zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej 4. augusta 1863 sprevádzali katolícke a evanjelické bohoslužby. Slávnostná kázeň opáta Jána Gotčára, člena matičného prípravného výboru, svedčí o tom, že cyrilo-metodská tradícia mala aj charakter kultu. Kazateľ hovorí: „Zaiste len nekonečnej milosti Božej, ktorá odmeniť chcela nábožnú myseľ slovenského národa, pripísať treba, že založenie spolku Matice Slovenskej a jeho prvé valné shromaždenie pripadá práve v tisíci jubilárny rok pokresťanenia praotcov našich. Svätí bratia Cyril a Metod putovali roku 863 z ďalekého Solúna do državy veľkomoravskej, aby tam rozžali svetlo pravdy večnej a tak aby kresťansko-národnú vzdelanosť rozšírili u praotcov našich; i náš nádejný spolok nemá a nemôže mať iný úkol, nežli kresťansko-národnú vzdelanosť, t. j. rozšírenie a upevnenie pravdy, mravnosti a tak i blahobytu v slovenskom našom národe. Pevne verím, že táto kresťansko-národná vzdelanosť viac neuvädne, že ju nikto viacej z národa nášho nevykorení; lebo, keď je Boh s nami, kto proti nám?“

Cyrilo-metodské motívy sú trvalo prítomné aj v diele Vincenta HLOŽNÍKA.

Pod silným dojmom tisícročného jubilea príchodu sv. Cyrila a Metoda aj skúsený národovec Jozef Miloslav Hurban na valnom zhromaždení nástojil, aby sa „uzavrelo, že založenie Matice sa deje na pamiatku krstu Cyrila a Metoda a tisícročného pokresťančenia nášho národa“. K tejto Hurbanovej reči sa pridal hneď aj dôstojný pán Štefan Závodník a „narádzal“, aby sa spolok nazval „Cyrilo-Metodskou Maticou slovenskou“.

V roku 1864 požiadal biskup Moyses s ostatnými biskupmi slovanských národov habsburskej monarchie o preloženie sviatku sv. Cyrila a Metoda z pôstneho času (14. februára) na deň 5. júla. Oslavy sa neobmedzovali len na cirkevné slávnosti, ale pripomínala sa na nich slovanská spolupatričnosť. Priamo symbolická bola Moysesova smrť – zomrel 5. júla 1869 – v tisícom výročí smrti sv. Cyrila a v deň sviatku, o dátum ktorého sa zaslúžil.

■ KULT NAŠICH SVÄTCOV

Cyrilo-metodský kult mal už v 19. storočí aj nenáboženskú podobu. V roku 1869, keď si slovanský svet pripomenul tisíce výročie úmrtia sv. Cyrila, slovenskí národovci – matičiari – zorganizovali 10. júna výstup na Devín, kde si pripomenuli aj výročie Memoranda slovenského národa. Asi sedemdesiat Slovákov, ozdobených bielo-modro-červenými kokardami, sa tam stretli s Moravanmi, Čechmi, so Srbmi a Slovincami. Aj v Liptovskom Svätom Mikuláši a Turčianskom Svätom Martine sa v roku 1869 konali spomienkové slávnosti.

Práve zapálený matičiar a matičný dejateľ Fraňo Sasinek je príkladom osobnosti, ktorá účinne vytvárala historické vedomie Slovákov, najmä na vedecko-výskumnej rovine. Patril do okruhu najbližších spolupracovníkov biskupa Moysesa, bol jeho priamym podriadeným v cirkevných záležitostiach a úzko s ním spolupracoval v spolkovej činnosti. Franko Sasinek, najvýznamnejší slovenský historik 19. storočia a tajomník MS, venoval veľkú pozornosť cyrilo-metodskému obdobiu našich dejín. Napísal štúdie: Sv. Method a Uhorsko (1884), Život SS Cyrila a Methoda, apoštolov slovanských (1885), Jako povstala slovanská bohoslužba? (1892), Država veľkomoravská (1896), Obrana sv. Methoda (1907). Aj po Moysesovej smrti si tradícia zachovávala i politický rozmer. Na oslavách tisíceho výročia Metodovej smrti v Kyjeve 21. apríla 1885 sa zúčastnili zo Slovenska Svetozár Hurban Vajanský, Jozef Škultéty a Pavel Valášek, advokát z Nitry.

■ ÚCTA K BRATOM

Slováci v USA v roku 1909 osobnou zásluhou Matúša Jankolu si postavili jediný živý pamätník svätým slovanským apoštolom, keď založili učiteľskú rehoľu Sestier sv. Cyrila Metoda v Danville. Slováci na to majú právo, lebo hoci sme prijali najprv latinský obrad, ktorý zapustil u nás trvalé korene, naši predkovia s láskou a porozumením prijali a rozvinuli aj byzantský obrad. Sme teda dediči obidvoch tradícií – východnej i západnej. Teší nás, naši svätci Cyril a Metod sú spolupatrónmi Európy. Zaslúžia si to, lebo reprezentovali nerozdelenú Cirkev. Tam hľadajme pramene pre ekumenizmus na Slovensku.

Prvá Československá republika začala stavať na husitskej a svätováclavskej tradícii. Tieto tradície sa pod silným tlakom vštepovali aj slovenskej spoločnosti. Oživotvorená Matica slovenská nebola ušetrená od týchto vplyvov. Olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan a Milan Hodža začali do oficiálnej ideológie nového štátu presadzovať cyrilo-metodskú myšlienku. Hodža v tom videl bázu pre ďalšie vzťahy s ostatnými slovanskými národmi a Stojan, známy svojím unionistickým úsilím, v nej videl skôr základňu ekumenizmu.

Na slávnostnom zasadnutí mimoriadneho valného zhromaždenia MS 17. októbra 1943 v Turčianskom Svätom Martine, na ktorom si MS pripomenula osemdesiate výročie svojho založenia, s podnetným návrhom vystúpil Moysesov nástupca na banskobystrickom biskupskom stolci Andrej Škrábik. Navrhol vybudovať v Turčianskom Svätom Martine „veľkolepý cyrilo-metodský chrám“.

Misia solúnskych bratov a cyrilo-metodská tradícia sú trvalou inšpiráciou v tvorbe akademického sochára Mariána POLONSKÉHO.

Okázalé slávnosti sa konali aj v roku 1948, keď sa na nich zúčastnil i prezident ČSR Klement Gottwald. Napriek veľkému dažďu sa zišiel veľký zástup ľudu. Slovanské dni sa na Devíne usporadúvali od roku 1951 a potom s prestávkami do roku 1959. Ich dovtedajšia náplň sa postupne zmenila na mierové manifestácie. Desaťročia totalitnej ateistickej ideológie po roku 1948 postupne spôsobovali nielen profanizáciu – vyprázdnenie náboženského obsahu sviatku sv. Cyrila a Metoda –, ale úplné zatláčanie spomienky na ňu. Vyprázdňovanie náboženského obsahu cyrilo-metodskej myšlienky prebiehalo postupne a vyvrcholilo v päťdesiatych rokoch 20. storočia, keď aj v symbolike Matice slovenskej sa prestal používať dvojramenný kríž. Na 1100. výročie príchodu solúnskych bratov v roku 1963 boli 7. júla na Devíne v rámci „slovanských dní“ oficiálne oslavy. Hlavným rečníkom bol povereník SNR pre spravodlivosť Peter Colotka. Hlavný dôraz kládol na dvesto päťdesiate výročie smrti Jánošíka.

■ EXILOVÁ ZÁSTAVA

Z iniciatívy rímskej skupiny slovenských katolíckych kňazov – exulantov, vyšla koncom roka 1959 myšlienka založiť organizačné stredisko, neskoršie známe pod menom Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme (SÚSCM). Založili nielen organizáciu, ale vybudovali aj impozantný komplex budov, ktorý sa stal ústredným kultúrnym a duchovným strediskom slovenskej katolíckej emigrácie. Pri ústave vznikol malý seminár pre výchovu kňazského dorastu a nakladateľstvo, v ktorom sa vydávali knihy rozličného druhu (liturgické, náučné, pedagogické, beletria) nielen pre potreby emigrácie, ale ešte viac pre potreby Katolíckej cirkvi na Slovensku.

Cyrilo-metodská tradícia u Slovákov prežila rad transformácií a jej súčasný charakter významne ovplyvnili pápežské dokumenty, týkajúce sa úcty sv. Cyrila a Metoda. Pápež Ján Pavol II. 31. decembra 1980 apoštolským listom Egregiae virtutis vyhlásil svätých Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy. V encyklike Slavorum apostoli pápež Ján Pavol II. päť rokov po vyhlásení sv. Cyrila a Metoda za spolupatrónov Európy pripomenul cirkvi a svetu apoštolské zásluhy obidvoch bratov.

V roku 1990 uzákonil slovenský parlament štátny sviatok sv. Cyrila a Metoda. Ústava SR v preambule obsahuje formuláciu „v zmysle cyrilo-metodského duchovného dedičstva a historického odkazu Veľkej Moravy“. Národno-identifikačná ideologická interpretácia sa tak zavŕšila.

Slováci i Chorváti úprimne smútili za duchovnými autoritami Štefanom MOYSESOM i Jurajom HAULIKOM

Bez vavrínov a v prachu ležia mená našich slávnych mužov

Ivan MRVA – Foto: archív autora

Dva roky od rakúsko-uhorského vyrovnania, keď maďarská aristokratická klika získala úplnú kontrolu nad Uhorskom a jeho národmi, osud Slovákom uštedril ďalšiu bolestnú ranu. Piateho júla sa pobral na večnosť banskobystrický biskup a otec slovenského národa Dr. Štefan Moyses. Smrť ho zastihla na deň sv. Cyrila a Metoda. Práve on sa začiatkom šesťdesiatych rokov zaslúžil, aby Svätá stolica sviatok slovenských vierozvestcov preložila zo 14. marca na 5. júl...

Moysesovi neprajníci sa nechali počuť, že Pán ho povolal práve toho dňa, lebo priveľmi uctieval východných schizmatikov. Slovensko však smútilo, stratilo nielen rešpektovaného biskupa oddaného viere, hrdého Slováka a predsedu Matice, ale aj osobnosť, ktorá mala vplyv na panovníckom dvore.

■ ZÁRMUTOK CHORVÁTOV

Moysesov skon vyvolal smútok aj v Chorvátsku. Ešte na sklonku roka 1829 Moysesa povolal do Záhrebu tamojší biskup Alexander Alagovič, malženický rodák a Moysesov krajan. Až do konca revolúcie v roku 1849 účinkoval v Chorvátsku v rôznych cirkevných, svetských a pedagogických funkciách a zapojil sa do národných pohybov. Dodnes je u Chorvátov vo všeobecnej úcte.

Necelé dva mesiace pred Moysesovým skonom, 11. mája 1869, umrel záhrebský arcibiskup a kardinál Juraj Haulik, rodák z Trnavy, veľká postava chorvátskeho národného hnutia. Smrť Haulika a Moysesa spojila Slovákov i Chorvátov v spoločnom žiali, lebo obaja svojím životom a dielom si u nich získali veľké uznanie.

V osobe Štefana Moysesa, podľa mienky súčasníkov, sa snúbil Herkules i Apolón. Mal mocné telo, bol vznešený a pekný v tvári. Narodil sa poddanským rodičom 24. októbra 1797 v dedinke Veselé neďaleko Piešťan. Otec mu zomrel len niekoľko mesiacov po tom, ako prišiel na svet. Prešlo sotva sedem rokov a stratil aj matku Annu, rodenú Masarovičovú. Sedemročný Štefan so staršou sestrou Annou zostali úplné siroty. Ujali sa ich manželia Jelenčíkovci a o deti sa vzorne starali. Malý Štefan začal navštevovať školu vo Veselom. Neskôr na časy v nej strávené rád spomínal a už v biskupskej hodnosti školu vo svojom rodisku i jej učiteľa finančne podporoval. Už ako deväťročný navštevoval hlavnú mestskú školu v Trnave, aby si osvojil základy latinského jazyka. V Trnave absolvoval aj nižšie gymnázium a už ako ostrihomský klerik aj lýceum. Obe vyššie učilištia skončil s vynikajúcim prospechom a pokročil do generálneho seminára v Pešti. Okrem teológie si dokonale osvojil latinský, grécky, nemecký, maďarský aj francúzsky jazyk.

Po vysvätení v roku 1821 pôsobil na rôznych kaplánskych staniciach, naposledy ako slovenský kaplán v Kostole sv. Jozefa v Pešti. O pomeroch peštianskych Slovákov v roku 1829 svojmu bývalému profesorovi ostrihomskému kanonikovi Jurajovi Palkovičovi napísal: „Ako kazateľ a katechéta venujem sa tu početnému ľudu slovenskej národnosti. Postupom času zoznámil som sa s týmto ľudom a bolestne sa ma dotklo, že títo veriaci v počte niekoľko tisícov zo škôl sú úplne vytlačení a v kostole len ako nevítaní hostia trpení, a tak z veľkej časti majú byť spasenia zbavení....“

■ ZÁHREBSKÝ PROFESOR

Po získaní titulu doktora filozofie na univerzite v Pešti bol povolaný za profesora na Kráľovskú akadémiu do Záhrebu. Na dve desaťročia sa jeho pôsobiskom stalo Chorvátsko na prospech chorvátskeho i slovenského národa. Okrem prednášania filozofických vied vyučoval aj grécky jazyk a od roka 1837 bol aj kráľovským cenzorom.

V tom čase sa zostrovali politické a národné trenice medzi Chorvátmi a Maďarmi a Moyses ako cenzor sa stal Maďarom tŕňom v oku. Nedovoľoval síce útoky chorvátskej tlače na Maďarov, no Chorvátom neprekážal v ich obrane proti maďarským obvineniam. Maďari sa úporne pokúšali, aby bol z funkcie cenzora odvolaný, ale vo Viedni nedokázali dlho pochodiť. V tom istom roku ako Moyses bol vymenovaný na čelo záhrebského cenzorského úradu jeho krajan trnavský rodák Juraj Haulik, ktorý sa stal po smrti Alagoviča záhrebským biskupom. Poznali sa ešte z Trnavy a z Pešti, oboch spájala náklonnosť k chorvátskemu a láska k slovenskému národu. Moyses vykonal veľa na prospech Chorvátov na spoločenskom, cirkevnom, národnom i literárnom poli. Do chorvátskeho jazyka preložil slová Tomášikovej hymnickej piesne Hej, Slované! i súčasnú českú hymnu Kde domov můj od Josefa Kajetána Tyla. Haulik presadil Moysesa do funkcie záhrebského kanonika a ako reprezentant kapituly sa zúčastnil na revolučnom sneme v rokoch 1847 – 1848, na ktorom sa síce zrušilo poddanstvo, ale zároveň sa plnou silou presadil aj maďarský šovinizmus.

Duchovné a spoločenské autority, slávni muži slovenskej histórie, príklady tolerancie a vzájomnej spolupráce a slovanského cítenia – biskup Štefan MOYSES a kardinál Juraj HAULIK.

■ VEĽKÉ ZÁSLUHY

Za revolúcie v roku 1848 získal Moyses veľké zásluhy v zápase o udržanie chorvátskej nezávislosti a podporoval aj Viedeň v boji s košutovcami. Odmenou mu malo byť vymenovanie za banskobystrického biskupa cisárom Františkom Jozefom v roku 1850. Ale pomery v biskupstve a na biskupských majetkoch po revolúcii na veľkú odmenu nevyzerali. Neskôr si na začiatky takto spomínal: „Usadiac sa počiatkom jari 1851 v Svätom Kríži (dnes Žiar nad Hronom, kde bola biskupská rezidencia) našiel som na celom statku iba pustotu a nedostatok... Všetko to tak smutno vyzeralo, že mne niekoľko sluhov, privedených z Chorvátska a zhrozivších sa tej všeobecnej pustoty, chcelo zutekať domov...“

Popri plnení cirkevných povinností na čele diecézy na rozdiel od svojich predchodcov, hoci boli slovenského pôvodu, sa aktívne angažoval v národnom živote. V Banskej Bystrici jeho zásluhou vzniklo vyššie katolícke gymnázium so slovenským vyučovacím jazykom. V decembri 1861 sa postavil na čelo slovenskej deputácie k panovníkovi, aby Františkovi Jozefovi predostrel viedenské memorandum slovenské aj s podrobne vypracovaným projektom autonómneho územia pod názvom Hornouhorské slovenské okolie. Jeho iniciatívu maďarské noviny ostro kritizovali, ale zo Slovenska dostal množstvo ďakovných listov. Vyše tristo obcí a mestečiek mu poslalo osobitné vyjadrenia vďačnosti. V hromadných prejavoch vďaky a podpory mu prisúdili čestný titul otec národa.

■ PRVÝ PREDSEDA

Stal sa prvým predsedom Matice slovenskej a jej veľkým podporovateľom. Spolu s evanjelickým biskupom Karolom Kuzmánym aspoň na krátky čas zjednotili večne rozhádaných Slovákov. Nepriazeň osudu i dedičná slovenská nesvornosť spôsobili, že Moysesov cieľ – samosprávne a kresťanské Slovensko – sa naplnil až šesťdesiatdeväť rokov po jeho smrti. Veľa energie aj prostriedkov venoval na rozvoj činnosti našej celonárodnej inštitúcie. Podarilo sa síce postaviť riadnu budovu pre matičné zbierky a podujatia, ale prekážky zo strany úradných miest zabránili uskutočniť mnohé plány. Uprostred zápasu so silnejúcim maďarizmom 5. júla pred sto päťdesiatimi rokmi biskup Štefan Moyses vo svojej svätokrížskej rezidencii zomiera.

Matica slovenská, ktorej na sklonku života tak veľa obetoval, ho prežila len o šesť rokov. Moysesov nástupca na banskobystrickom biskupskom stolci Arnold Ipolyi-Stummer sa preslávil výrokom, ktorý je hodný pripomenutia: „Inkáb akorok káromkodó Magyart, mint az imádkozó Tótot.“ (Radšej chcem mať zlorečiaceho Maďara ako modliaceho sa Slováka.)

■ V KĽÚČOVÝCH POZÍCIÁCH

Práve v čase, keď smútiaci sprievod vyprevádzal na poslednej ceste biskupa Štefana i Stjepana Moysesa, uplynuli dva mesiace od nečakanej smrti iného nášho velikána, spájajúceho Slovákov i Chorvátov. Počas liečebného pobytu v Karlových Varoch 11. mája 1869 umrel záhrebský arcibiskup a kardinál Juraj Haulik. Bolo to presne v deň jeho kňazských primícií, ktoré odbavil v rodnej Trnave 11. mája 1811. Za Haulikom úprimne smútilo celé Slovensko, lebo bol veľkým synom slovenského národa.

Narodil sa v roku 1788 v rodine úradníka na arcibiskupských majetkoch. Elementárne školy absolvoval v Trnave, stredné školy skončil v Ostrihome, kurz filozofie v Trnave a teológiu na viedenskom Pázmáneu. Po krátkom kaplánovaní sa stal vikariálnym archivárom v Budíne a o niečo neskôr tajomníkom ostrihomského arcibiskupa Alexandra Rudnaya. Ten vybadal v Haulikovi nielen schopnosti a veľký organizačný talent, ale overil si aj jeho pevné slovenské presvedčenie. Už vo veku tridsaťsedem rokov ho vymenovali za ostrihomského kanonika a kráľovského radcu. Nasledovalo povýšenie do funkcie záhrebského prepošta v roku 1832, čo sa stalo na podnet a za asistencie biskupa Alexandra Alagoviča.

Dvaja Slováci od Trnavy – Alagovič z Malženíc, Moyses z Veselého a Trnavčan Haulik sa ocitli v kľúčových pozíciách katolíckej cirkvi v Chorvátsku aj na čele chorvátskych národných pohybov. Práve Juraj Haulik po Alagovičovej smrti v roku 1837 zaujal funkciu záhrebského biskupa a z toho dôvodu bol aj zároveň námestníkom chorvátskeho bána. V tom čase bán Franko Vlašič chorľavel, a tak Haulik riadil nielen cirkevný život, ale i politické dianie v celom Chorvátsku. Už v rokoch 1839/1840 sa ako reprezentant Chorvátska zúčastňoval na zasadaniach uhorského snemu v Bratislave, kde smelo obhajoval chorvátske jazykové práva proti Maďarom, ktorí aj v autonómnom Chorvátsku chceli presadiť do úradov maďarčinu. Keď v roku 1840 bán Vlašič zomrel, Haulik sa na niekoľko rokov ujal najvyššej politickej funkcie a najmä jeho zásluhou sa podarilo v Chorvátsku mŕtvu úradnú latinčinu nahradiť živým chorvátskym jazykom. Podporoval vznik Chorvátskeho národného divadla a na jeho výstavbu obetoval nemalé prostriedky, zakladaním chorvátskych škôl posilňoval vzdelanosť a národné povedomie širších vrstiev.

■ ZÁPAS SO ŠOVINISTAMI

Od začiatku štyridsiatych rokov 19. storočia sa pomery v Chorvátsku vyostrovali. Frakcia chorvátskych maďarónov, poväčšine zemanov podporovaných z Pešti, zápasila s chorvátskymi národovcami o moc. Spory vyvrcholili krvavými udalosťami v Záhrebe v lete v roku 1845. Juraj Haulik podporoval chorvátske národné sily, za čo si vyslúžil nenávisť maďarských šovinistov i domácich maďarónov. Nikdy neváhal v tlači alebo na verejnosti pozdvihnúť hlas proti násilnej maďarizácii. Na pamätnom bratislavskom sneme vo februári 1848 v hornej komore vystríhal Maďarov: „Každý národ má rád svoju reč a pracuje na jej rozkvete. Nedráždite národný cit, keď každý národ horlí za svoj jazyk... Nedráždite národy maďarčinou...“

Väčšina Maďarov nedbala na jeho upozornenia a o krátky čas vypukla v Uhorsku občianska a národná vojna nemaďarských národov proti Maďarom. Počas revolúcie finančne aj politicky podporoval chorvátsky odpor proti úsiliu košutovcov o podriadenie Chorvátska a postaral sa o to, aby sa z jeho pomoci ušlo aj Slovákom rovnako zápasiacich s rozpínavými a so zaslepenými šovinistami.

V roku 1852 sa Haulikovi podarilo osamostatniť svoju diecézu spod právomoci kaločského arcibiskupstva a stal sa vôbec prvým záhrebským arcibiskupom a neskôr i kardinálom. Nielen národné povznesenie a osamostatnenie Chorvátov mu ležalo na srdci, ale usiloval sa aj o upevnenie katolíckej viery. Jeho zásluhou v štyridsiatych rokoch 19. storočia začal vychádzať Katolički list zagrebački, prvé katolícke periodikum v Chorvátsku, a za redaktora vymenoval Štefana Moysesa. Keď apoštol chorvátskeho národa trnavský rodák Juraj Haulik pred sto päťdesiatimi rokmi umrel, plakalo celé Chorvátsko a smútilo aj Slovensko.

Dvaja veľkí Slováci, ktorí pre Slovákov a Chorvátov veľa vykonali, len nepatrne rezonujú v našej verejnosti. Škola len málo a médiá takmer vôbec nepripomínajú ich životy, dielo a zásluhy. Nepomohol ani nenaplnený program budovania vzdelanostnej spoločnosti, ba ani projekt Učiace sa Slovensko. A tak vo finále triviálnej súťaže o najväčšieho Slováka nebolo o Moysesovi a Haulikovi zmienky. Bez stopy vavrínov a v prachu ležia mená našich slávnych mužov, tupo a nevšímavo sa k nim správa neznalý potomok, pritom tak veľa urobili pre národ, z ktorého vzišli.

Folklórne slávnosti Klenovská Rontouka majú za sebou už 41. ročník

Jedinečné scénické aj sprievodné podujatia

Text a foto: Ingrid ŠULKOVÁ

Gemersko-malohontské folklórne slávnosti Gemerská Rontouka už po štyridsiaty prvý raz privítali koncom júna v Klenovci všetkých milovníkov tradičnej ľudovej kultúry. Organizátori slávností: domáca samospráva, Gemersko-malohontské osvetové stredisko v Rimavskej Sobote, Banskobystrický samosprávny kraj, Občianske združenie RODON Klenovec, Matica slovenská a celý autorský tím, ponúkli jedinečnú skladbu scénických, ale aj sprievodných podujatí.

Tento ročník sa niesol v duchu tradičných remesiel a baníckej tematiky. Vo Dvore remesiel prebiehala Remeselná škola s detským kútikom. Členovia detských folklórnych kolektívov sa predstavili v detskom programe pod názvom Slúžil som slúžil. V réžii Lenky Adzimovej účinkovali DFS Hájik a Podkovička z Rimavskej Soboty, Lykovček z Revúcej, Viganček z Košíc, DFS Mladosť z Klenovca a sólistky speváčky Andrejka Rapčanová a Terezka Motyčková. Margaréta Hlbocká uviedla módnu prehliadku Tradične súčasní, sprievodnými podujatiami boli vernisáž výstavy rodáčky z Klenovca Lucie Dovalovej pod názvom Krása modrotlače a komorný program Roztratené zrnká, ktorý vznikol na základe terénneho výskumu. V tomto roku organizátori predstavili históriu, ľudí a zvyky obcí Ratkovská Suchá, Ratková, Sirk a Rákoš. Účinkovali obyvatelia obcí s členmi FS Vepor z Klenovca, ŽSSk Skaliny z Hnúšte v réžii Alenky Ďurkovičovej. Vo večerných hodinách sa folklórne kolektívy zúčastnili na slávnostnom otvorení 41. ročníka Gemersko-malohontských folklórnych slávností – Klenovská Rontouka 2019, ktoré otvorila starostka obce Zlatica Kaštanová. Večerný program Na Klenovskom bále patril folklórnym súborom, FS Vepor z Klenovca, FS Liptov z Ružomberka. (na) Zdar Boh bol názov programu s baníckou tematikou FS Krtíšan z Veľkého Krtíša. Záver večera patril koncertu ĽH Michal Noga Band.

Z roka na rok prináša prístup a vynachádzavosť organizátorov Gemersko-malohontských folklórnych slávností pôsobivejšie vystúpenia na pódiu klenovského amfiteátra aj príťažlivejší spoločenský program.

Sobotné ráno už tradične patrí pozývačkám. V priestoroch Dvora remesiel sa aj v tomto roku predstavili heligonkári na 29. prehliadke Klenovská heligónka. Zároveň pri Múzeu súkenníctva a gubárstva prebiehala škola spevu. Presne napoludnie sa uskutočnila ukážka Prijímanie do Cechu baníckeho, v ktorej sa predstavili FS Gemer z Dobšinej, FSk Sitňan z Banskej Štiavnice a členovia ďalších folklórnych kolektívov v réžii Viktora Brádňanského. Poobede vyvrcholila súťaž o Starostkin dukát, v ktorej si šikovnosť a zručnosť overili členovia zúčastnených folklórnych kolektívov. Scéna zatiaľ patrila detským folklórnym súborom Hájik a Lieskovček z Rimavskej Soboty, Zrkadielko z Hnúšte, ZŠ z Jelšavy, Zornička a Mladosť z Klenovca, ktoré uviedli a svoje pásma pod názvom Zlatá brána. Sobotňajší podvečer obohatila súťaž Drótova nôta v podaní ľudových hudieb folklórnych kolektívov Urpín z Banskej Bystrice, Hornád z Košíc, Parta zo Strečna a Ľudovej hudby FS Vepor z Klenovca. Na Námestí Karola Salvu sa predstavili UFS Mladosť z Banskej Bystrice, zahraničné kolektívy FS LIPTAR – spolok Ľ. Štúra z Melbourne v Austrálii a citaristi z Mihálygerge v Maďarsku. Ďalej pokračoval program Srdžiaško Mirka Barana v réžii Jaroslava Piliarika a Stanislavy Zvarovej. Čo vzklíčilo zo zrniek bol názov regionálneho programu, v ktorom sa predstavili folklórne kolektívy Háj, Rimavan z Rimavskej Soboty, Lykovec z Revúcej, Spod Kohúta z Muránskej Zdychavy, Gemer z Dobšinej, spevácke skupiny Húžva a Skaliny z Hnúšte, Vepor z Klenovca, fujaristi Milan Katreniak, Roman Košičiar z Tisovca, Tomáš Vaculčiak z Revúcej a Dušan Ceber z Vyšnej Pokoradze. Večerný program patril Folklórnemu súboru Urpín z Banskej Bystrice s programom Cez ten majer, koncertu terchovskej Nebeskej muziky a Folklórnemu súboru Hornád z Košíc s programom Okamih.

V nedeľné ráno po skončení služieb Božích v evanjelickom kostole zaznel posledný program 41. ročníka Gemersko-malohontských folklórnych slávností – Klenovská Rontouka, nazvaný Zo sveta. V réžii Andrey Jágerovej sa predstavili FS Hajov zo Strečna, DFSk Stráne z Važca, Dievčenská spevácka skupina Hornád z Košíc, Ľudová hudba FS Podpoľanec z Detvy a Ľuboš Vidiečan z Detvy.

Počas slávností v piatok a v sobotu prebiehal Jarmok remesiel, tradičné dvory gastronomických špecialít – Klenovský, Francúzsky, Dvor nádeje, Remeselný dvor, Chovateľský, Starých mám, Haluškový, Štrúdľový, v sobotu pribudol Dvor Jelšavský. Návštevníci mohli ochutnať tradičné špeciality: halušky, lokše, jelšavské guľky, muránske buchty, takisto mohli vidieť, ako sa vyrábajú gágoríky – brdáriky, krekeše. Sobotňajší deň patril aj tvorivým remeselným dielňam s remeselnými majstrami a lektormi z Gemersko-malohontského osvetového strediska z Rimavskej Soboty, Novohradského osvetového strediska z Lučenca, z Gemerského osvetového strediska z Rožňavy, Pohronského osvetového strediska zo Žiaru nad Hronom a Detviansky tulipán z Detvy.

Veľké poďakovanie za vydarenú organizáciu folklórnych slávností patrí členom Miestneho odboru Matice slovenskej v Klenovci pod vedením pani Husmanovej a členom Folklórneho súboru Vepor z Klenovca pod vedením manželov Stanislavy a Jaroslava Zvarovcov.

Matica slovenská si pripomenula návštevu cára Petra I. v Bratislave

Historické rusko-slovenské vzťahy

Text a foto: Daniela SUCHÁ

Ruské centrum vedy a kultúry v Bratislave a Miestny odbor Matice slovenskej v Jarovciach usporiadali 19. júna 2019 slávnostnú spomienku na cára Petra Veľkého pri príležitosti 347. výročia jeho narodenia a 321. výročia jeho návštevy Bratislavy. Podujatie sa uskutočnilo pred budovou Slovenského národného múzea na Vajanského nábreží.

Prítomných na podujatí privítala riaditeľka Ruského centra vedy a kultúry Inna Kuznecovová, ktorá v príhovore priblížila cára Petra Veľkého. Po husľovom intermezze Kataríny Jablokovej predseda MO MS v Jarovciach Marián Tkáč začal svoj príhovor otázkou: „Prečo sme dnes práve tu? Lebo slovensko-ruské vzťahy sú dávne, ak nie pradávne, a my nechceme na ne rezignovať. A tie vzťahy vždy boli obojsmerné.

Už na pôde Kyjevskej Rusi žil a zomrel jeden z prvých svätcov nášho národa. Ostatky Mojseja Uhrina, ktorý sa narodil v roku 983 na východnom Slovensku a umrel v roku 1043, sú uložené v kyjevskej Pečorskej Lavre. Iný našinec Michal Baluďanský bol zakladateľom a prvým rektorom Petrohradskej univerzity v rokoch 1819 – 1821. Dušan Makovický sa staral o Leva Tolstého. A zakladateľ Tatrabanky Rudolf Krupec sa podieľal na konci 19. storočia ako vrchný železničný inžinier na výstavbe železnice Kutaisi – Baku a Zakaspickej železnice. A ak dnes žijú v Rusku Franciscovci, sú to potomkovia Fedora Franciscoho, syna nášho slávneho Janka Franciscoho, zakladateľa Matice slovenskej, ktorý ako učiteľ nemeckého jazyka pôsobil v Rusku a umrel v Moskve 27. júla 1938. Mal troch synov, Sergeja, Dmitrija, Leonida a dcéru Elenu. Slovenská verejnosť dnes skoro nič nevie o finančnej pomoci Rusov slovenskému národu v časoch najtvrdšej maďarizácie

na sklonku 19. storočia. Veľkú zásluhu na tom mali predovšetkým Michail Fedorovič Rajevskij, pravoslávny kňaz na ruskom veľvyslanectve vo Viedni, zároveň zakladajúci člen Matice slovenskej, a najmä Vladimír Ivanovič Lamanskij, profesor slovanských dejín a literatúr na univerzite v Petrohrade. Táto pomoc dosahovala v rokoch 1880 – 1883 ročne tritisíc až štyritisíc rubľov."

Potom nasledoval akt kladenia vencov. Slávnosť ukončila hymnická pieseň Kto za pravdu horí.

Redakčná rada Hlasu Matice hodnotila prvé čísla matičného časopisu

Zvažovali silné i slabšie stránky periodika

Text a foto: Veronika MATUŠKOVÁ

Po dvoch vydaných číslach najmladšieho časopisu Matice slovenskej opäť zasadala redakčná rada Hlasu Matice pod vedením predsedu rady a šéfredaktora Mareka Nemca. V Matici slovenskej v Martine 25. júna 2019 hodnotili jej členovia silné a slabé stránky časopisu, ako aj jeho dosah na verejnosť.

Hlavnou témou zasadnutia bolo zlepšenie grafického spracovania časopisu. Reviziou prešli aj kategórie a celková obsahová náplň. Redakčná rada sa zhodla na tom, že Hlas Matice má pozitívnu odozvu z regiónov, a preto má zmysel pokračovať v jeho zostavovaní a vydávaní, no je potrebné vylepšiť jeho grafickú podobu. Časopis je dôležitý aj pre iné kultúrne inštitúcie a organizácie či samosprávy, keďže prezentuje bohatú a rôznorodú činnosť matičného hnutia.

Redakčná rada nového matičného periodika hodnotila jeho obsahovú a grafickú úroveň po vydaní prvých čísel.

Na zasadnutí redakčnej rady Hlasu Matice sa zúčastnili šéfredaktor a zároveň druhý podpredseda MS Marek Nemec, tajomník MS pre informačnú a mediálnu oblasť Ján Seman, prvý podpredseda MS Marek Hanuska, tajomník MS Viliam Komora, riaditeľ Archívu MS Pavol Madura, hovorkyňa MS Veronika Matušková, pracovník Členského ústredia MS Martin Hajník a riaditeľ Domu MS v Snine Jozef Makariv.

Hlas Matice vznikol na základe uznesenia valného zhromaždenia MS z roka 2017, ako aj z podnetu predsedu MS Mariána Gešpera a Členského ústredia MS. Matičiari a matičiarky z celého Slovenska zadali novému vedeniu Matice slovenskej úlohu vydávať časopis, ktorý bude mapovať ich činnosť a aktivity počas štvrťročného, respektíve polročného obdobia. Najbližšie číslo časopisu vyjde v lete tohto roku.

MATIČNÉ DEPEŠE

Štúrov Zvolen

Naša ľubozvučná materčina znela intenzívne počas dvoch dní konania celoslovenskej súťaže v rétorike tridsiaty tretí Štúrov Zvolen. Prehliadka vznikla ako prejav úcty a vďaky osobnosti a dielu Ľudovíta Štúra, pedagóga, jazykovedca, národného buditeľa. Vyhlasovateľom súťaže je mesto Zvolen, organizačne ju pripravilo Podpolianske osvetové stredisko vo Zvolene, Banskobystrický samosprávny kraj, spoluorganizátormi boli Občianske spoločenstvo Štúrov Zvolen a Krajská knižnica Ľudovíta Štúra. Finančne ju podporilo ministerstvo školstva, mesto Zvolen a Matica slovenská.

Andelova storočnica

V prívetivom prostredí Turčianskej knižnice v Martine sa v minulých dňoch uskutočnila beseda pri príležitosti stého výročia narodenia Jána Andela, valčianskeho spisovateľa detskej poézie, grafika, maliara, pracovníka Neografie, neskôr Vydavateľstva Osveta. Podujatie si okrem jeho najbližšej rodiny a ostatnej verejnosti nenechali ujsť ani Valčania s tamojším matičiarmi. Obec Valča sa rozhodla udeliť svojmu činorodému rodákovi Čestné občianstvo in memoriam.

Oravským velikánom

Krajania zo Spolku Slovákov v Poľsku spoločne s obcou Oravská Polhora a Maticou slovenskou pripravili 6. júla Prvý národný výstup na Babiu Horu venovaný oravským velikánom P. O. Hviezdoslavovi a Milovi Urbanovi za účasti potomkov oboch literátov. Na Slanej Vode v Oravskej Polhore čakali na účastníkov po výstupe nádherné prírodné panorámy, príbehy o živote a tvorbe spomínaných majstrov pera aj chutný guľáš a iné lákadlá.

Literárne klebetárium

Dvaja činorodí muži slovenskej kultúry Jaroslav Rezník a Milan Štano spojili svoje talenty a schopnosti nedávno na pôde Vydavateľstva Štúdio humoru, satiry atď. Výsledkom ich spolupráce je jedinečné slovno-obrazové literárne kleberátium Spisovatelia v anekdotách, ktoré za účasti autorov predstavili v stredu 10. júla v Restaurante Pohoda – Park na Majakovského ulici v bratislavskej časti Horský park.

Oslavy slnovratu

Naši predkovia slávili najdlhší deň v roku kladením Jánskych ohňov a túto tradíciu sa pred niekoľkými rokmi rozhodli oživiť aj v obci Polichno, známej mnohým v súvislosti so životom a s tvorbou spisovateľky Boženy Slančíkovej-Timravy. Kedysi nad obcou horeli tri vatry, teraz tamojší matičiari v spolupráci so samosprávou obce a s Novohradským osvetovým strediskom sa od Timravinej studničky vybrali zapáliť Jánsky oheň v sobotu 24. júna o dobrú náladu sa im postarali folkloristi z FS Dubkáčik a Podpolianska muzika.

Pripravuje Emil SEMANCO

OČAMI MATIČIARA

Najstaršia národná, kultúrna a vedecká ustanovizeň Slovákov sa pripravuje na oslávenie stého výročia obnovenia svojej činnosti z roku 1919. Takzvané oživotvorenie Matice slovenskej si pripomenie podujatiami v rôznych častiach Slovenska, ale aj krátkym historickým dokumentom.

Dokument o oživotvorení

Súčasťou dokumentu bude hraná scénka ochotníkov z Divadelného odboru MS a Mladej Matice. „Scenár približuje udalosti pred 5. augustom 1919, keď sa uskutočnilo slávnostné valné zhromaždenie, ktoré oficiálne obnovilo činnosť Matice slovenskej. Z vtedajšej staršej generácie v ňom vystupujú Jozef Škultéty, doživotný správca Matice Pavol Országh Hviezdoslav, jej čestný predseda, Ján Vanovič, člen jej výboru, a napokon mladý Štefan Krčméry ako neskorší matičný tajomník," priblížil účinkujúce osoby tajomník Divadelného odboru MS a autor scenára divadelnej scénky Peter Vrlík.

„Dejiny Matice slovenskej boli vždy úzko spojené s osobnosťami, ktoré hýbali slovenskými dejinami. V roku 1919 zostalo z pôvodného matičného členstva pred jej zrušením v roku 1875 len tridsaťtri členov. Spolok sa však dokázal pozviechať a v medzivojnovom období zažil jedno z najúspešnejších období, keď svoju činnosť naplno rozvinul. Vznikli prvé miestne odbory, ktoré sa stali kultúrno-osvetovým hýbadlom v regiónoch. V roku 1926 bola postavená nová budova, v ktorej ustanovizeň sídli s prestávkou dodnes," približuje súradnice a súvislosti matičného jubilea riaditeľ Archívu MS Pavol Madura, ktorý predstaví archívne dokumenty z oživotvorenia a ktorý je autorom prvej ucelenej monografie o sídelnej budove Matice slovenskej.

Historické okolnosti vysvetlí v krátkom dokumente aj riaditeľ Slovenského literárneho ústavu MS Július Lomenčík a literárny vedec z rovnakého ústavu Pavol Parenička.

Matica slovenská si od augusta do novembra pripomenie oživotvorenie v mestách, kde vznikli jej prvé miestne odbory v roku 1919. Podujatia k storočnici organizujú počas roka aj ďalší matičiari.

Veronika MATUŠKOVÁ, hovorkyňa Matice slovenskej

Vlastenecký zájazd po stopách udalostí deviatkových výročí

Košickí matičiari na pamätných miestach

Michal MATEČKA, riaditeľ D MS v Košiciach – Foto: Libuša SAKÁČOVÁ

Miestny odbor Matice slovenskej v Košiciach zorganizoval v júni autobusový vlastenecký zájazd Po stopách udalostí deviatkových výročí, počas ktorého jeho členovia navštívili Slanec, Slanské Nové Mesto a Slovenské Nové Mesto, kde si pripomenuli významné osobnosti aj historické udalosti, čo sa k týmto obciam viažu.

V Slanci počas Malej vojny maďarskí okupanti zastrelili rešpicienta finančnej stráže Jána Hrdinu, ktorý statočne kryl ústup ostatných kolegov četníkov aj s rodinami. V novembri 2018 Matica slovenská s obcou Slanec na Informačnom centre a Múzeu v Slanci odhalili na osemdesiate výročie tejto tragickej udalosti Jozefovi Hrdinovi pamätnú tabuľu.

Keď 19. novembra 1938 vyše tristo maďarských ozbrojencov pre-

Zaujímavú vlastenecký poznávaciu akciu pripravili v minulých dňoch košickí matičiari, na ktorej si pripomenuli zaujímavé osobnosti a udalosti regiónu.

FOTORIPORT

padlo Slanec, ustupujúcich Slovákov začali pred Potravným družstvom ostreľovať z automatických zbraní. Jozef Hrdina sa vrhol na nepriateľa, premohol ho, ale utrpel pritom smrteľné zranenie. Vzápätí padli aj maďarskí vojaci.

Druhou zastávkou košických matičiarov bola obec Slanské Nové Mesto, kde sa narodil Michal Fedor (1929 – 1994), kňaz, jezuita, vysokoškolský pedagóg, publicista, bibliograf a vedecký pracovník Matice slovenskej v Martine. Pracoval aj v Štátnej vedeckej knižnici v Košiciach. Pre svoje presvedčenie bol politicky prenasledovaný, až po 17. novembri 1989 mohol legálne vystupovať vo veciach cirkevných, keď sa začala obnova duchovného života na Slovensku. Je autorom významných slovníkových a autobiografických prác.

Slovenské Nové Mesto vzniklo súčasne s Československou republikou v roku 1918, dovtedy bol jeho kataster iba predmestím maďarského mesta Sátoraljaújhely. Pri tunajšom pamätníku si matičiari uctili pamiatku M. R. Štefánika, ktorého sté výročie tragickej smrti si pripomíname práve v tomto roku. Pamätník postavili v roku 1935 vďaka Slovenskej lige. Nachádza sa v parku blízko železničnej stanice, pretože práve tadiaľto Štefánik cestoval počas prvej svetovej vojny na ruský front. Pamätník má zaujímavý osud. Po viedenskej arbitráži sa stalo Slovenské Nové Mesto súčasťou horthyovského Maďarska, pamätník previezli do Trebišova, aby ho po druhej svetovej vojne znovu osadili. V päťdesiatych rokoch bol opäť odstránený. V roku 1968 generála vrátili na pôvodné miesto, aby v sedemdesiatych rokoch ho opäť odstránili. Svoje právoplatné miesto v parku zaujal až v roku 2005. Nielen ľudia majú pohnuté osudy, ale napríklad aj pamätníky.

V Strede nad Bodrogom sa matičiari posilnili na spiatočnú cestu, počas ktorej sa ešte zastavili v Novom Ruskove, čo je rodisko Štefana Boleslava Romana, zakladateľa a prvého predsedu Svetového kongresu Slovákov. Bol hrdý a uvedomelý gréckokatolík, ktorý sa zaslúžil o to, aby v roku 1980 vznikla Eparchia svätých Cyrila a Metoda pre slovenských gréckokatolíkov v Kanade. Členovia MO MS navštívili Chrám Pokrova Presvätej bohorodičky, kde ich prijal a privítal miestny kňaz a priblížil im funkčnosť tejto sakrálnej pamiatky z roka 1909.V Sečovciach na Námestí sv. Cyrila a Metoda si pozreli zaujímavo komponované súsošie oboch svätcov pred tamojším bohostánkom, odhalené v roku 2002.

Poznávací vlastenecký zájazd, ktorý sa uskutočnil vďaka finančnej podpore MS, treba hodnotiť pozitívne, počasie prialo, po celý deň matičiarov zohrievalo slniečko, pred ktorým sa niekedy utiekali aj do chládku. Matičiari z Košíc si počas neho pripomenuli známe, ale niektoré i menej známe slovenské osobnosti, ktoré čiastočne upadli do zabudnutia, ale postupne sa vynárajú na svetlo, aby už nezostali zabudnuté. Práve deviatka, po ktorej pomenovali svoju exkurziu, je spojená s ich narodením alebo úmrtím.

Desiaty ročník turistickej vychádzky na Omšenskú Babu

Kochali sa nádhernými výhľadmi

Mária HOLIČKOVÁ, členka výboru MO MS v Trenčianskych Tepliciach

Miestne odbory MS v Trenčianskych Tepliciach a v Omšení každoročne organizujú turistickú vychádzku na prekrásny vrchol nad Omšením v nadmorskej výške 669 metrov. V tomto roku to bol už jubilejný desiaty ročník, ktorý sa niesol v znamení storočnice oživotvorenia Matice slovenskej. O tejto dejinnej previazanosti prehovoril k účastníkom výstupu člen MO MS v Trenčianskych Tepliciach PhDr. Marián Kočiš. Vyše štyridsať účastníkov potom vystúpilo na vrchol, mnohí išli aj so svojimi ratolesťami. Počasie prialo, nič nebránilo v obdive nádherných panorám Strážovských vrchov, ale aj Považského Inovca a Bielych Karpát. Bolo to priateľské, krásne susedské stretnutie. Všetci účastníci výstupu na Omšenskú Babu dostali od MO MS v Trenčianskych Tepliciach navyše odznaky, ktoré im budú pripomínať zážitky z tohtoročného jubilejného výstupu. Odznaky navrhol a zhotovil člen MO MS v Rastislav Jakúbek. Vedenie obce Omšenie a MO MS v Omšení pod vedením predsedníčky Heleny Matuščinovej pripravili pre účastníkov výstupu občerstvenie a pravé slovenské bryndzové halušky. Teplickí a omšenskí matičiari sa už teraz tešia na ďalší ročník výstupu, ako aj na stretnutia so susedmi mikroregiónu pri iných príležitostiach.

Trenčianskoteplickí a omšenskí matičiari každý rok spoločne pripravia turistickú vychádzku, ktorá prehĺbi ich priateľstvo a spoluprácu.

vydavatel.sk
SLOVAKIA ONLINE
.tasr.

ČITATEĽSKÁ SÚŤAŽ

V SNN č. 26/2019 sme sa vás pýtali na vlajkovú loď kultúrnych aktivít Matice slovenskej a na jej najstarší literárny festival Slovesnú jar. Mali ste nám napísať, aký ročník si v tomto roku zaknihoval? Správna odpoveď mala znieť, že Slovesná jar má za sebou už 53 ročníkov. Spomedzi správnych odpovedí sme vyžrebovali týchto výhercov: Janka Kováčová, Michalovce; Juraj Sidorov, Bratislava; Viliam Kurbel, Kanianka.

Aj aktuálnu kvízovú otázku sme vybrali z tohto čísla SNN. Ak ho budete pozorne čítať, nebude pre vás problém napísať nám, ktorá duchovná autorita stála na čele Matice slovenskej ako jej prvý predseda?

Svoje odpovede posielajte na redakčnú adresu našej administrátorke Ľubici Rišiaňovej do 16. júla.

(se)

PRIPOMÍNAME SI

14. júla

– v roku 1939 (pred osemdesiatimi rokmi) Francúzsko uznalo prvú Slovenskú republiku

15. júla

– dvestotridsaťpäť rokov, čo sa v Ľubietovej narodil sochár Vavrinec Dunajský (1784 – 1833); väčšinu diel má v Budapešti

– básnik a esejista Ireney Baláž oslavuje sedemdesiatpäťku

– lyžiarska hviezda Veronika Zuzulová má krásnych tridsaťpäť

16. júla

– deväťdesiatpäťky sa dožíva literárny vedec Július Pašteka

– režisér a scenárista Vladimír Balco má sedemdesiat rokov

17. júla

– pred štyristo šesťdesiatimi piatimi rokmi (1554) sa Turci zmocnili hradu Fiľakovo a vytvorili Fiľakovský sandžak

18. júla

– pred sto dvadsiatimi piatimi rokmi (1894) sa narodil generál Augustín Malár, veliteľ východoslovenskej armády; Nemci ho na jar v roku 1945 popravili

– sedemdesiat rokov by mal básnik a publicista Rudolf Čižmárik (1949 – 2008)

19. júla

– stopäť rokov, čo vo väzení zomrel redaktor týždenníka Národný hlásnik Miloš Pietor (1876 – 1914), otec povojnového ministra ČSR, dedo nezabudnuteľného divadelného režiséra

20. júla

– v roku 1944 sa na chate pri Čremošnom zišli zástupcovia odboja, aby určili čas vypuknutia SNP; 75. výročie

21. júla

– Slovenský snem v roku 1939 schválil Ústavu Slovenskej republiky, poslancov nám vtedy stačilo osemdesiat; 80. výročie

22. júla

– pred sto päťdesiatimi rokmi delegácia zoskupenia Nová škola slovenská odovzdala uhorskému ministrovi školstva žiadosť na vlastné vyššie školstvo; ešte v tom roku 1869 ju zamietli, že je dosť vyšších škôl v maďarčine a vzdelaniu jazyk neprekáža

– sto rokov, čo Národné zhromaždenie ČSR schválilo zákon o celoštátnej elektrickej sieti (1919), dovtedy si podniky vyrábali elektrinu samy a nadbytok predával okoliu

23. júla

– pred dvesto sedemdesiatimi rokmi sa narodil zberateľ ľudovej slovesnosti Dionýz Kubík (1749 – 1811)

24. júla

– pred sto rokmi založili v Bratislave dnešnú rímskokatolícku Cyrilometodskú bohosloveckú fakultu UK (1919)

– osemdesiat rokov Slovenskej technickej univerzity

– pred štyridsiatimi rokmi (1979) zomrel legendárny pediater prof. MUDr. Alojz Ján Chura, režimom po vojne odstavený

– sociológ, esejista a prozaik Ľudovít Šrámek má sedemdesiatku

25. júla

– stopäť rokov od narodenia filmového režiséra Vladimíra Bahnu (1914 – 1977)

26. júla

– pred sto pätnástimi rokmi sa narodil spisovateľ Ivan Horváth (1904 – 1960); v roku 1950 ho pri vykonštruovanom procese obvinili z velezrady a odsúdili na dvadsaťdva rokov

– v roku 1939 Slovenská národná banka vydala prvú slovenskú mincu v dejinách, mala hodnotu 5 Ks, bola zo striebra a na reverze bol portrét A. Hlinku; 80. výročie

– dramatik, herec, zakladateľ Radošinského naivného divadla Stanislav Štepka má sedemdesiatpäť rokov

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEC. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 811 51 Bratislava. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/38 12 838, 38 12 811. Tlač Neografia, a. s., Martin.. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián Gešper, Marek Hanuska, Jaroslav Chovanec, Štefan Martinkovič, Veronika Matušková, Ján Čomaj, Ján Jankovič, Viliam Komora, Ján Seman, Peter Štrelinger. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j. 1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180 USD. Neobjednané rukopisy a fotografie nevraciame. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.